

اميرالمؤمنين ابو بكر صدیق فرمائي:
اعراب القرآن احب الينا من تعلم حروفه.

ايضاح النمير پښتوالشرح نجومير

مرتب :

مفتي مطيع الله حقاني عفا عنه

الناشر:

دارالإفتاء منبع العلوم حقانيه

د طباعت او کتابت حقوق محفوظ دي

ايضاح النمير	د کتاب نوم:
مفتی مطيع الله حقا ني عفاعنه	افادات:
مرتب	نظر ثانی:
علم النحو	فن:
نوري کمپوټر اداره	کمپوز:
قاری سمیع الله حقانی عفاعنه	معاون:
دار الإفتاء منبع العلوم حقانيه	ناشر:
۲۷ - ۲ - ۱۳۹۳. د سهار اته بجي او شپير د قيقی	د شروع وخت:
۲۷ - ۳ - ۱۳۹۳ مطابق ۱۸ - ۸ - ۱۴۳۵.	د پوره کيدو وخت:
د شنبی ورځ د ما زیگر پنځه بجي او شپير د قيقی	

شمير	عنوان	صفحه مخ
۱	د نحو مير د مصنف مختصر معلومات	۱۴
۲	د لفظ لغوي، اواصطلاحی:	۱۵
۳	د لفظ د اقسامو بيان	۱۵
۴	د مفرد او مرکب تعريف	۱۵
۵	د اسم تعريف	۱۵
۶	د فعل تعريف	۱۵
۷	د حرف تعريف	۱۶
۸	مفرد د پنځوشيانو په مقابل کي راځي	۱۶
۹	د مرکب د اقسامو بيان	۱۶
۱۰	د مرکب مفيد او غير مفيد پنځه نو مان دي	۱۷
۱۱	د ترکيب ثنائي عقلي شپږ صورتونه دي	۱۷
۱۲	د جملي اود هغي د اقسامو بيان:	۱۷
۱۳	د اسناد تعريف	۱۷
۱۴	د مسنداليه تعريف	۱۸
۱۵	مسند تعريف	۱۸
۱۶	د فضله تعريف	۱۸
۱۷	د آدات تعريف	۱۸
۱۸	مبتداء مسند اليه او محکوم عليه فرق سره لري او کنه	۱۸
۱۹	مسند اليه د څو شيانو څخه راځي	۱۸
۲۰	مسند او خبر او فعل او محکوبه فرق څه لري او کنه	۱۹
۲۱	مسند د څو شيان څخه راځي	۱۹
۲۲	د مبتداء او خبر قاعدي او ضابطي	۱۹
۲۳	د انشاء تعريف	۲۱
۲۴	د اول تقسيم په اعتبار انشاء پر دري قسمه ده	۲۱
۲۵	د دوهم تقسيم په اعتبار پر دولس قسمه ده	۲۱
۲۶	استفهام پر دوه قسمه	۲۲
۲۷	مرکب غير مفيد پر پنځه قسمه دي	۲۳
۲۸	د مضاف او مضاف اليه ترکبي ضوابطي	۲۴
۲۹	د مرکب توصيفي تعريف او د موصوف د اقسامو بيان او د هر قسم تعريف	۲۶
۳۰	مرکب بنائي تعريف	۲۸
۳۱	مرکب امتزاجي يا منع صرف تعريف	۲۸

۲۹	مرکب صوتي تعريف	۳۲
۲۹	علا ماتي داسم	۳۳
۳۲	علا ما تي د فعل	۳۴
۳۳	د معرب تعريف او حکم	۳۵
۳۳	مبني تعريف او حکم	۳۶
۳۴	د معرب د اقسامو بيان	۳۷
۳۴	دمبني د اقسامو بيان	۳۸
۳۵	اسم غير متمکن پر اته قسمه دي	۳۹
۳۵	د مضمراتو تعريف او اقسام او احکامو بيان	۴۰
۳۸	قوله: دوهم اسماء اشارات: د اسم اشاري لغوي او اصطلاحي معنا:	۴۱
۳۹	د اسماء موصولات بيان: د موصول لغوي او اصطلاحي معنا	۴۲
۳۹	موصول پردوه قسمه دي: ۱- حرفي. ۲- اسمي	۴۳
۴۱	قوله اسماء افعال: اسماء افعال: تعريف	۴۴
۴۱	اسماء افعال په اعتبار د معنی سره پرد ري قسمه دي	۴۵
۴۲	قوله: ششم اسماء ظروف: او ظروف پردوه قسمه دي: ۱- ظروف زمان. ۲- ظروف مکان.	۴۶
۴۴	بيان د احتمالات سبعة په بعد کي په اعتبار د اعراب	۴۷
۴۴	قوله: هفتم اسماء کنيات: اسماء کنيا په پردوه قسمه دي:	۴۸
۴۵	فصل بدانکه اسم بر دو ضرب: اسم په اعتبار د معنی پردوه قسمه دي	۴۹
۴۵	د معرفه تعريف: معارف پراوه ۷- قسمه دي:	۵۰
۴۶	د علم لغوي او اصطلاحي معنا. علم پر د ري قسمه دي	۵۱
۴۶	قوله: ششم معرفه بالف لام: د الف لام د د يارلسو-۱۳ اقسامو بيان	۵۲
۴۷	قوله: هفتم مضاف به يکي ازينها	۵۳
۴۸	مراتبتي د معرفي	۵۴
۴۸	مراتبتي الضمير	۵۵
۴۸	قوله: نکره آنست:	۵۶

دنگري لغوي او اصطلاحي معنا		
۵۷	قوله: بدانکه اسم بردوصنف ست: اسم پر دوه قسمه دي مذ کرمؤنث	۴۹
۵۸	علا مي د تانيث	۴۹
۵۹	مؤنث په اعتبار د علا مي پر دوه قسمه دي	۴۹
۶۰	مؤنث په اعتبار د حقيقي او لفظي پردوه قسمه دي	۴۹
۶۱	د اسم په اخيره کي چي کم الف راځي هغه پردوه قسمه دي	۵۰
۶۲	د مؤنث متعلق ضوابطي او قواعد:	۵۱
۶۳	قوله: بدانکه اسم برسه صنف است: اسم پر د ري قسمه دي او دهرپوه لغوي ا و اصطلاحي معنا	۵۴
۶۴	قوله: بدانکه جمع با اعتبار لفظ بر دوقسمه ست: جمع په اعتبار د لفظ پر دوه قسمه دي جمع تصحيح او تکسير	۵۴
۶۵	جمع سالم بيا پردوه قسمه ده : ۱- مذ کر. ۲- مؤنث او دهرپوه تعريف	۵۵
۶۶	قوله: بدان که جمع با اعتبار معني بر دو نوع: جمع په اعتبار د معنی پر دوه قسمه ده: کثرت، او قلت.	۵۶
۶۷	فصل: بدانکه اعراب اسم سه است الخ: د اعراب لغوي او اطلاحي معنا اعرب پر د ري قسمه دي: ۱- مطلق اعرب. ۲- د اسم اعراب. ۳- د فعل اعرب.	۵۷
۶۸	مطلق اعراب پر دري قسمه دي: ۱- بالحرکه. ۲- بالحرف. ۳- بالجزم.	۵۷
۶۹	اعراب بالحرکه پر دري قسمه دي: ۱- ضمه. ۲- فتحه. ۳- کسره. اعراب بالحرف پر څلور قسمه دي: ۱- واو. ۲- الف. ۳- ياء. ۴- نون.	۵۷
۷۰	جزم هم پر دري قسمه دي.	۵۷
۷۱	علامات د نصب پنځه دي او علامات درفعي څلور دي او علامات دجر ردي دي.	۵۷
۷۲	د اسم اعراب: پر دري قسم دي: ۱- نصب. ۲- رفع. ۳- جر. د فعل اعراب: هغه هم پردري قسم دي: ۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جزم.	۵۸
۷۳	اعرب د اسم پردوه قسمه : ۱- بالحرکه. ۲- بالحرف. او هريو بيا پر دري قسمه دي.	۵۸
۷۴	قوله: اسم ممکن باعتبار وجوه اعرب برشانزاده قسمه : اسم ممکن پر شپاړس قسمه دي:	۵۹

۷۵	قوله: اول مفرد منصرف صحيح. صحيح پر دوه قسمه دي: ۱- صحيح صرفي. ۲- صحيح نحوي.	۵۹
۷۶	قوله: پنجم غير منصرف : اسم معرب پر دوه قسمه دي: ۱- منصرف. ۲- غير منصرف.	۶۱
۷۷	د عدل لغوي او اصطلاحي معنا. عدل پر دوه قسمه دي: ۱- تحقي. ۲- تقديري.	۶۱
۷۸	تانيث: دا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.	۶۲
۷۹	قوله: ششم اسماء سته مكبره در وقتكه :. شپږم اسماء سته مكبره موحده دي.	۶۴
۸۰	قوله: هفتم مثنى، هشتم كلاكتا مضاف بمضر، نهم اثنا واثنتان. تننيه پر دري قسمه ده: ۱- حقيقي. ۲- معنوي. ۳- صوري.	۶۴
۸۱	قوله: دهم جمع مذكر سالم چون مسلمون، يازدهم اولؤ، دوازدهم عشرؤن تا تسعون. جمع پر دري قسمه ده: ۱- حقيقي. ۲- معنوي. ۳- صوري.	۶۵
۸۲	اعراب تقديري بيا خپل په كور كي پر دوه قسمه دي	۶۶
۸۳	قوله: پزدهم اسم منقوص . داسم منقوص تعريف	۶۶
۸۴	فصل: بدانكه اعراب مضارع سه است. اعراب د فعل مضارع دري دي: ۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جزم.	۶۷
۸۵	فعل مضارع په اعتبار د وجهود اعراب پر خلور قسمه ده	۶۷
۸۶	فعل مضارع پر دوه قسمه ده: ۱- معرب. ۲- مبني.	۶۸
۸۷	فصل: بدانكه عوامل بر دو قسم است د عامل لغو او اصطلاحي معنا	۶۹
۸۹	عامل په اعتبار د تلفظ او عدم تلفظ پر دوه قسمه دي: ۱- عامل لفظي. ۲- عامل معنوي	۷۰
۹۰	عامل لفظي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- قياسي. ۲- سماعي.	۷۰
۹۱	د معمول او عمل تعريف	۷۰
۹۲	د عامل سماعي لفظي د اقسامو بيان	۷۰
۹۳	اسم پر دري قسمه دي	۷۱
۹۴	افعال عامله شپږ داندي دي	۷۱
۹۵	د معمول تعريف: او معمول پر دوه قسمه دي: ۱- بالاصاله. ۲- بالتبعيه.	۷۱

۷۲	عامل معنوي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- په مبتداء او خبر كي. ۲- په فعل مضارع په حالت د رفعي كي.	۹۶
۷۲	باب اول د رحروف عامله ودرودو فصل ست. فصل: اول د رحروف عامله د راسم: حروف عامله پر دوه قسمه دي	۹۷
۷۳	قوله: قسم اول حروف جر وآن هفتده است. د حروف جاره بيان يعني تعريف وغيره	۹۸
۷۴	اسم بيا پر د ري قسمه دي: ۱- اسم حقيقي. ۲- اسم حكمي. ۳- اسم تا ويلي	۹۹
۷۴	د جار مجرود متعلق مبحث	۱۰۰
۷۵	د ظرف لغو او مستقر بيان	۱۰۱
۷۶	مذ او منذ پر دوه قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- حرفي	۱۰۲
۷۶	حاشاء، خلا، عدا، دوي پردوه قسمه دي	۱۰۳
۷۶	في پر د ري قسمه ده: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي	۱۰۴
۷۶	عن پرد ري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي.	۱۰۵
۷۷	على پر دري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي.	۱۰۶
۷۷	من پردري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- من فعلي. ۳- من حرفي	۱۰۷
۷۷	حروف جاره پر دوه قسمه دي:	۱۰۸
۷۸	قوله: دوم حروف مشبه بالفعل. د حروف مشبه بالفعل بيان	۱۰۹
۷۸	خبر د ان پر اسم د ان په اعتبار د تقديم سره پر دري قسمه دي: ۱- واجب. ۲- جائز. ۳- ممتنع التقديم.	۱۱۰
۷۹	ان په اعتبار د حرکت د همزي پر دري قسمه دي:	۱۱۱
۷۹	د ان وآن کآن لکن عملي حيثيت په حالت د تخفيف كي	۱۱۲
۸۰	قوله: سوم ما لا مشبهتان بليس:	۱۱۳
۸۰	اقسام د کلمي دما ما پر دوه قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- حرفي.	۱۱۴
۸۱	اقسام د کلمي لا اقسام د کلمي دلا شپير دي:	۱۱۵
۸۱	قوله: چهارم لائي نفي جنس الخ: د دي دعمل دپاره شپير شرطونه دي.	۱۱۶
۸۲	پنجم: حروف نداء وآن پنج است: د نداء لغوي او اصطلاحی معناو بيان	۱۱۷

۱۱۸	د حرف نداء حذف	۸۴
۱۱۹	د منادی حذف	۸۴
۱۲۰	فصل دوم درحروف در فعل مضارع : حروف عامله د فعل مضارع دي.	۸۵
۱۲۱	قوله: سوم كي : كي پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه. ۲- جازمه.	۸۶
۱۲۲	قوله: بدانكه ان بعد از شش حروف مقدر: ان وروسته تر شيرو شيانو مقديرې او فعل مضارع لره نصب وركوي	۸۶
۱۲۳	قوله: قسم دوهم حروفكي مضارع را بجزم كنند: حروف جازمه پر دوه قسمه دي	۸۸
۱۲۴	فرق د لم او لما او اشتراك في الامور الاتيه:	۸۸
۱۲۵	جزاء د شرط په اعتبار د دخول د فاء او عدم د خول پر دري قسمه ده	۹۰
۱۲۶	باب دوم در عمل افعال:	۹۱
۱۲۷	فعل په اعتبار د فاعل پر دوه قسمه دي	۹۱
۱۲۸	فعل په اعتبار د معنى پر دري قسمه دي	۹۱
۱۲۹	اشتراك او اتفاق د عمل د لازمي او متعدي:	۹۱
۱۳۰	افتراق او عدم اشتراك د لازمي او متعدي په عمل كي:	۹۱
۱۳۱	فعل لازمي په اوه شيانو سره متعدي كيږي	۹۲
۱۳۲	اقسام د شبه فعل: اقسام د شبه فعل لس - ۱۰ دي	۹۲
۱۳۳	قوله: مفعول مطلق مصدر يست: مفعول مطلق په اعتبار د لفظ پر دري قسمه دي	۹۳
۱۳۴	مفعول مطلق په اعتبار د معنى پر دري قسمه دي	۹۳
۱۳۵	قوله : ومفعول فيه اسم يست: ظرف پر دوه قسمه دي: ۱- ظرف زمان. ۲- ظرف مكان.	۹۴
۱۳۶	ظرف كه زمان او كه مكان هريو پر دوه دوه قسمه دي:	۹۴
۱۳۷	قوله: ومفعول له اسم يست: مفعول له پر دوه قسمه دي: ۱- علت مؤثره. ۲- علت غائيه.	۹۶
۱۳۸	قوله : و حال اسم يست نكره: حال پر دوه قسمه دي: ۱- مفرد. ۲- جمله.	۹۶

۱۳۹	حال چي جمله راځي دا بيا پر دوه قسمه ده : ۱- فعليه ۲- اسميه . جمله اسميه بيا پر دوه قسمه : ۱- جمله اسميه مثبت ۲- جمله اسميه منفيه . جمله فعليه چي حال واقع سي هم پردوه قسمه ده: ۱- جمله فعليه ماضيه ۲- جمله فعليه مضارعيه. بيا هر واحد د دي څخه پر دوه قسمه دي: ۱- مثبه ۲- منفيه .	۹۷
۱۴۰	حال به مشتقي وي که چيري جامد واقع سی نو تاويل به ځندي کيري په مشتقي سره	۹۷
۱۴۱	حال پر څوارلس قسمه دي	۹۷
۱۴۲	عامل د حال او د هغي اقسامو بيان	۹۸
۱۴۳	قوله: وتميز اسميست که رفعه ابهام کند ازعدد. تميز پر دوه قسمه دي: ۱- رفع د ابهام به کوي د ذات څخه ۲- رفع د ابهام به کوي د نسبت څخه .	۹۹
۱۴۴	د اسم مبهم اقسام	۹۹
۱۴۵	تميز النسبة پر دوه قسمه دي: ۱- محول ۲- غير محول.	۱۰۰
۱۴۶	د تميز او حال اتفاق او افتراق : په پنځو شيانو کي اتفاق دي:	۱۰۱
۱۴۷	د تميز او وصف فرق	۱۰۱
۱۴۸	قوله: مفعول به اسميست که فعل فاعل بروو واقع شود: حذف د عامل د مفعول به يی پر دوه قسمه دي	۱۰۱
۱۴۹	حذف وجوبي پر دوه قسمه دي: ۱- قياسي ۲- سماعي.	۱۰۲
۱۵۰	د مفعول به تقدیم پر فعل او فاعل باندی وجوبا	۱۰۲
۱۵۱	فصل بدانکه: فاعل بردو قسم است. فاعل پردوه قسمه دي:	۱۰۳
۱۵۲	قوله : قسم دوهم مجهول: عمل د فعل مجهول	۱۰۴
۱۵۳	فصل بدانکه فعل متعدي بر چها رقسمه : فعل متعدي په اعتبار د تعديت پر د ري قسمه دي	۱۰۴
۱۵۴	مفعول ثاني د باب د اعطيت په اعتبار د تقدیم سره	۱۰۴
۱۵۵	د افعال قلوب تعريف	۱۰۵
۱۵۶	افعال قلوب ۱۴ دي مگر د غه شپير زيات مشهور دي	۱۰۵
۱۵۷	افعال قلوب چي متعدي کيري ودرود مفعول ته دا پر څلور قسمه دي	۱۰۵

۱۵۸	د افعال تصيير يا تحويل تعريف:	۱۰۵
۱۵۹	فعل پر دوه قسمه دي: ۱- فعل تام. ۲- ناقص.	۱۰۶
۱۶۰	کان په اعتبار د حذف پر د ري قسمه دي	۱۰۷
۱۶۱	حذف د نون د کان څخه.	۱۰۷
۱۶۲	افعال ناقصه په اعتبار د تصرف، او عدم تصرف پر دري قسمه دي	۱۰۷
۱۶۳	قوله: افعال مقاربه چهاراست : دافعال مقاربه تعريف او احکام	۱۰۸
۱۶۴	د افعال په اعتبار د معنی پر دري قسمه دي: ۱- رجائي. ۲- حصولي. ۳- خذي.	۱۰۸
۱۶۵	افعال مقاربه په اعتبار د خبر سره پر څلور قسمه دي:	۱۰۸
۱۶۶	فرق په مابين د افعال مقاربه او ناقصه کي	۱۰۹
۱۶۷	فصل: بدانکه: افعال مدح و ذم چهار ست: دافعال د مدح او ذم تعريف او احکام	۱۰۹
۱۶۸	فاعل د نعم او بئس او ساء پر دري قسمه دي	۱۰۹
۱۶۹	فصل: بدانکه افعال تعجب دوصيغه ازهر مصدر ثلاثي مجرد باشد: د فعل تعجب تعريف او احکام	۱۰۹
۱۷۰	په ما احسن کي د ري مذهب دي	۱۱۰
۱۷۱	د دي دوو صيغود استعمال اته ۸- شرطونه دي	۱۱۰
۱۷۲	باب سوم درعمل اسماء عامله وان يارده قسم است: اول اسماء شرطيه بمعنی ان وآن نه است: عمل د اسماء عامله او دا يولس قسمه دي اسماء شرطيه پر شپږ قسمه دي	۱۱۰
۱۷۳	شرائط د جمله شرطيه: د دي د پاره شپږ شرطونه دي	۱۱۱
۱۷۴	د "من" اقسام من پر شپږ قسمه دي:	۱۱۱
۱۷۵	"ما" پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه. ۲- حرفيه.	۱۱۱
۱۷۶	د "ما" يي موصوفه او موصله په مابين کي فرق	۱۱۲
۱۷۷	د "ما" يي نکره تامه او ناقصه فرق	۱۱۲
۱۷۸	قوله: دوم اسماء افعال الخ داسماء افعال تعريف او احکام	۱۱۲
۱۷۹	داسماء افعالو او افعالو تر مابين فرق	۱۱۳
۱۸۰	قوله: چهارم اسم فاعل بمعنی حال يا استقبال. داسم فاعل تعريف. اوضوابطي	۱۱۳
۱۸۱	قوله: پنجم اسم مفعول :	۱۱۵

	تعريف د اسم مفعول او ضوابطي	
۱۸۲	قوله ششم صفت مشبهه : تعريف د صفت مشبهه	۱۱۵
۱۸۳	د صفت مشبهه د استعمال د پاره اتلس صورتونه دي	۱۱۵
۱۸۴	داسم فاعل او صفت مشبهه ترمايښ فرق	۱۱۶
۱۸۵	قوله: هفتم اسم تفضيل واستعمال او برسه: تعريف د اسم تفضيل او ضوابطي	۱۱۷
۱۸۶	فرق داسم تفضيل او مبالغې	۱۱۷
۱۸۷	استعمال د اسم تفضيل په درو طريقو سره	۱۱۷
۱۸۸	قوله: هشتم مصدر آنکه: د مصدر تعريف او ضوابطي	۱۱۸
۱۸۹	د مصدر رد عمل اته شرطونه دي	۱۱۹
۱۹۰	فرق په مابين کي د مصدر راو فعل	۱۱۹
۱۹۱	قوله: نهم اسم مضاف اليه راجع کند :	۱۱۹
۱۹۲	تعريف د اسم مضاف او مضاف اليه	۱۱۹
۱۹۳	اضافه پر دوه قسمه ده : ۱- لفظيه ۲- معنويه. او دهر يوي تعريف	۱۲۰
۱۹۴	اضافه معنويه پر خلور قسمه ده: ۱- لاميه ۲- منيه ۳- فوي، فمي. ۴- تشبيهي.	۱۲۰
۱۹۵	د مضاف او مضاف اليه احکام	۱۲۱
۱۹۶	قوله: دهم اسم تام تمیز: د اسم تام تعريف	۱۲۲
۱۹۷	اسم تام په شپږو اشياؤ سره تاميري	۱۲۲
۱۹۸	اسماء عد د تمیز دعد د تعريف:	۱۲۲
۱۹۹	اسماء عد د په اعتبار د تمیز سره پر د ري قسمه دي	۱۲۲
۲۰۰	قوله: يازدهم اسماء کنایه ازعدد: د اسماء کنایه تعريف	۱۲۳
۲۰۱	کم پر دوه قسمه دي: ۱- کم استفهاميه ۲- کم خبريه	۱۲۴
۲۰۳	د کم استفهاميه او خبريه په اشياؤ خمسه وو کي اشتراک دي	۱۲۴
۲۰۴	امور خمسه وو کښي افتراق دي	۱۲۴
۲۰۵	د کم استفهاميه او خبريه د معرفت طريقه	۱۲۴
۲۰۶	د کم د لفظ اعراب او په ترکیب کي د ده واقع کيدل	۱۲۴

۲۰۷	قوله: قسم دوم در عوامل معنوي: دمبتداء تعريف او احكام	۱۲۵
۲۰۸	مبتداء پر دري قسمه ده	۱۲۷
۲۰۹	مبتداء پر دوه قسمه ده	۱۲۷
۲۱۰	د مبتداء د خبر احكام	۱۲۷
۲۱۱	قوله: خاتمه در فوائد متفرقه دانستن آن واجب است و آن سه فصل است:	۱۲۸
۲۱۲	فصل اول درتوابع. د تابع تعريف	۱۲۸
۲۱۳	قوله: وتوابع پنج نوع است: ۱- صفت. ۲- عطف بيان. ۳- بدل. ۴- عطف بالحرف. ۵- تأكيد. معمول پر دوه قسمه دي ۱- معمول اصلي. ۲- معمول فرعي.	۱۲۸
۲۱۴	قوله: اول صفت واو تابعيست : د صفت تعريف	۱۲۹
۲۱۵	قوله: دوم تأكيد واو تابعيست که حال: تأكيد پر دوه قسمه دي: ۱- تأكيد بالنسبت. ۲- تأكيد په شمول کي	۱۲۹
۲۱۶	قوله: وتأكيد بر دو قسم است : تأكيد پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي. او د هريوه تعريف او ضوابطي	۱۲۹
۲۱۷	قوله: سوم بدل واو تابعيست:	۱۳۰
۲۱۸	د بدل تعريف بدل پر څلور قسمه دي	۱۳۱
۲۱۹	بدل او مبدل منه په اعتبار د ظاهر او مضمر سره پر څلور قسمه دي	۱۳۱
۲۲۰	قوله: چهارم عطف بحرف واو تابعيست : معطوف بالحرف	۱۳۲
۲۲۱	قوله: پنجم عطف بيان واو تابعيست : د عطف بيان تعريف	۱۳۲
۲۲۲	فصل دوم در بيان منصرف وغير منصرف: اسم معرب پر دوه قسمه دي	۱۳۳
۲۲۳	فصل سوم در حروف غير عامله: حروف غير عامله شپاړس قسمه دي	۱۳۴
۲۲۴	قول اول حروف تنبيه وان سه است: د تنبيه تعريف	۱۳۴
۲۲۵	قوله: دوم حروف ايجاب و آن ششاست:	۱۳۵

	حروف ایجاب	
۲۲۶	قوله: سوم حروف تفسیر وآن دواست اي وان : حروف د تفسیر	۱۳۵
۲۲۷	قوله:چهارم حروف مصدریه وآن سه است : حروف مصدریه	۱۳۵
۲۲۸	قوله:پنجم: حروف تحضیض وان چها راست: حروف د تحضیض	۱۳۶
۲۲۹	قوله:ششم: حروف توقع وان قد است: حروف د توقع	۱۳۶
۲۳۰	قوله:هفتم: حروف استفهام وان سه است: حروف د استفهام	۱۳۶
۲۳۱	قوله:هشتم : حروف ردع وآن کلا است: حروف د رع	۱۳۷
۲۳۲	قوله: نهم: تنوین وآن پنج است . قوله: دهم نون تأکید: نون تاکید پر دوه قسمه دي	۱۳۷
۲۳۳	قوله:یازدهم حروف زیاده وآن هشت است: حروف د زیادت	۱۳۷
۲۳۴	قوله: دوازدهم حروف شرط وآن دواست: حروف شرط	۱۳۸
۲۳۵	سیز دهم لولا واو موضوع است الخ.	۱۳۸
۲۳۶	شانزدهم: حروف عطف وآن ده است: حروف عطف	۱۳۹

بسم الله الرحمن الرحيم

د نوحمير د مصنف مختصر معلومات

اسمه وكنيتيه ولقبه : اسم دهغه علي بن محمد بن علي جرجاني دي .

كنيه: د هغه ابو الحسن دي.

لقبه: د هغه مير سيد سند يا سيد شريف دي .

مير خكه ورته وايي چي د هغه اكثر كتابونه د مير په نامه سره مشهور دي لكه صرف مير نوحمير مير قطبي مير ايساغوجي.

اوشريف خكه ورته وايي چي د هغه بعض كتابونه په شريف سره مشهور دي لكه شريفه شرح سراجي شريفه شرح كافيه، شريفه في المناظره ،

او دي د ير فهم او د هين شخص وو، او الله هغه ته د هن ثاقب او عقل صائب ورکړي وو،

او هغه په کوچنيوالي کي هم بعض کتابونه تصنيف کړي دي، او هغه جامع المعقول والمنقول وو،

او هغه علوم عقليه وو او نقليه وو کي متعدد د کتابونه ليکلي دي چي د هغو شمير پنځوس ته رسيږي او يا تر دي زيات.

پيدا نش: په شعبان المبارک کي په سنه ۷۴۰ هجري کي د جرجان ښار د طاغو په کلي چي د ملحقاتو خخه د استر اباد ده پيدا سوي دي نو خكه د ته جرجاني وايي ، او هغه شيراز کي سکونت اختيار کړي دي ،او کله چي په سنه ۸۹ هجري کي تيمور لنگ پر شيراز تسلط پيدا کړی نو هغه د سيد شريف د ير اعزاز وکړي او بيا د تيمور لنگ په غوښتنه د هغه سره سمرقند ته ولاړي او تريو خته هلته د د رس او تدريس په کار مشغول وو او بيا د تيمور لنگ تر وفات وروسته بير ته شيراز ته راغلي،

وفات: ۷۵ پنځه او يا کلونو او ۷ مياشتو او ۱۴ ورځو په عمر کي د ربيع الاول په ۶ د چهار شنبې په ورځ ۸۱۶ هجري کي انتقال وکړي ، چي مزار ي په شيراز کي دي.

دهغه استاذان: علا مه د علومو دينيه تکميل د علا مه الدهر اکمل الدين محمد بن محمد البابر تي خخه وکړي ، او د علو عقليه تکميل ي د علا مه مبارک شاه منصوري خخه کړي دي چي هغه د علا مه قطب الدين رازي د ارشد تلامذه خخه وو.

د لفظ لغوي، اواصطلاح:

لفظ په لغة كي رمي يعني ويشتلو ته ويل كيږي.

سوال: د ليل څه دي؟ جواب: د ليل مي د عربو دا مقوله ده: اكلت التمرة ولفظت النواة اي رميتها. اوپه اصطلاح كي: ما يتكلم به الانسان قليلا كان او كثيراً.

د لفظ د اقسامو بيان

سوال: لفظ پرڅو قسمه دي؟ جواب: پر دوه قسمه دي: ۱- مستعمل. ۲- مهمل.

مستعمل تعريف: هغه لفظ دي چي عرب يي په خپل كلام كي استعمالوي لکه: زيد.

مهمل تعريف: هغه لفظ دي چي نه استعمالیږي لکه: د يز، اوجسق چي هيڅ معنا نه لري.

سوال: لفظ مستعمل پرڅو قسمه دي؟ جواب: پر دوه قسمه دي ۱- مفرد. ۲- مرکب.

د مفرد او مرکب تعريف

مفرد تعريف: هغه لفظ دي چي پريوه معنا باندي دلالت کوي، او يا په بل عنوان چي جزء د لفظ يي

پر جزء د معنا دلالت نه کوي.

مرکب تعريف: هغه لفظ دي چي پر د يرو معناو باندي دلالت کوي، او يا په بل عنوان چي جزء

د لفظ يي پر جزء د معنا باندي دلالت کوي.

سوال: دمفرد بل نوم څه دي؟ جواب: د مفرد بل نوم کلمه ده .

سوال: کلمه پرڅو قسمه ده؟ جواب: پر د ري قسمه ده: ۱- اسم. ۲- فعل. ۳- حرف.

د اسم تعريف

سوال: د اسم تعريف څه دي؟ جواب: اسم په لغة كي نامه ته وايي، او په معنا دعلا مي سره هم راغلي

دي اوپه معنا د لوړل والي سره هم راغلي دي.

اوپه اصطلاح كي: دا يو کلمه ده پر خپله معنا باندي په دلالت کولو كي مستقلة ده ويوه ته

د درو زمانو (ماضي، حال، استقبال) نه ده محتاجه مثال: لکه: رجل او فرس.

د فعل تعريف

سوال: فعل په لغة اواصطلاح كي څه ته وايي؟ جواب: فعل په لغة كي په معنا د کار سره دي ،

اوپه اصطلاح كي: هغه كلمي ته وايي چي په دلالة كي پر خپله معنا باندي مستقلة وي مگروه يوه د درو زمانوته محتاج وي (تيرزما نه ، راتولنكي زما نه، او س موجد زما نه) مثال لكه:ضرب.

د حرف تعريف

سوال:حرف په لغة اواصطلاح كي څه ته وايي؟جواب: حرف په لغة كي په معنا د طرف

اوکنا ري سره راځي

اوپه اصطلاح كي: هغه كلمي ته وايي چي پر خپله معنا باندي په دلالة كي مستقلة نه وي بلكي وضم ته د بلي كلمي محتاج وي مگر زماني ته هم نه وي محتاج لكه: من الي.

مفرد د پنځوشيانو په مقابل كي راځي

سوال: مفرد د خوشيانوپه مقابل كي راځي؟جواب: د پنځو شيانو: ۱- مركب. ۲- تننيه،اوجمه.

۳- جمله. ۴- مضاف. ۵- شبه مضاف.

د لته د مركب په مقابل كي راغلي دي.

سوال: اسم پرڅو قسمه دي؟ جواب: پر دري قسمه دي: جامد، ۲- مصدر. ۳- مشتقي.

دهريوه دوه دوه تعريفونه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.

د جامد تعريف لفظي: هغه اسم دي چي نه د د څخه شي جوړ وي، او نه دي د چاڅخه جوړ وي.

معنوي تعريف: هغه اسم دي چي صرف پر ذات باندي دلالت كوي لكه: رجل، فرس.

د مصدر لفظي تعريف: هغه اسم دي چي فعل د ده څخه مشتق وي لكه: ضرباً.

معنوي تعريف: چي صرف پر وصف يعني حد ث باندي دلالت كوي.

د مشتقي تعريف لفظي: چي دي د مصدر څخه جوړ وي.

د مشتقي معنوي تعريف: هغه اسم دي چي پر ذات مع الوصف باندي دلالت كوي لكه: ضارب.

د مركب داقسامو بيان

سوال: مركب پرڅو قسمه دي؟جواب: پر دوه قسمه دي: ۱- مفيد. ۲- غير مفيد.

مفيد تعريف: هغه دي چي متكلم خبره وكړي سامع ته خبريا طلب حاصل سي.

غير مفيد تعريف: هغه دي چي متكلم خبر وكړي سامع ته خبر يا طلب حاصل نه سي.

سوال: د خبر او طلب حصول په معنا نه سوم پوه ؟جواب: مفيد هغه دي چي مسند، اومسنداليه دواړه

په كښي وي، او غير مفيد هغه دي چي يوپكښي وي، او بل نه وي.

د مرکب مفيد او غير مفيد پنځه نو مان دي

- سوال: د مرکب مفيد، او غير مفيد بل نوم څه دي؟ جواب: د مفيد بل نوم دادي: ۱- تام، ۲- اسنادي، ۳- جمله، ۴- کلا م، ۵- کلا مي. اود غير مفيد بل نوم: ۱- غير تام، ۲- ناقص، ۳- غير اسنادي، ۴- غير کلا مي. ضابطه: د قائل د ري نومان دي: ۱- قائل، ۲- متکلم، ۳- لافظ. د سامع دوه نومان دي: ۱- سامع، ۲- مخاطب.
- سوال: د کلا م اوجملي ترما بين فرق سته اوکنه؟ جواب: د لته دوه مذهب دي: ۱- بعضي فرق نه کوي يعني دواړه مترادفين دي. ۲- مذهب والا: وايي چي فرق يي په مابين کي سته هغه دا چي په کلا م کي اسناد مقصود وي او جمله عامه ده.

د ترکيب ثنائي عقلي شپږ صورتونه دي

- د ترکيب عقلي شپږ صورتونه دي: ۱- اسم واسم، ۲- فعل وفعل، ۳- حرف وحرف، ۴- اسم وفعل، ۵- اسم وحرف، ۶- فعل وحرف. صرف اول او څلرم ترکيب صحيح دي چي.

د جملي اود هغي د اقسامو بيان:

- سوال: جمله اويا مرکب مفيد پرڅو قسمه ده؟ جواب: پردوه قسمه ده: ۱- خبريه، ۲- انشائيه. خبريه تعريف: هغه ده چي احتمال د صدق او کذب ولري. انشائيه تعريف: هغه ده چي احتمال د صدق او کذب نه لري.
- سوال: جمله خبريه پرڅو قسمه ده؟ جواب: پرڅلور قسمه ده: ۱- اسميه، ۲- فعليه، ۳- ظرفيه، ۴- شرطيه.
- اسميه تعريف: هغه ده چي اول جزء يي اسم وي لکه: زيد قائم زيد ته مبتداء واي اوقائم ته خبر. فعليه تعريف: هغه ده چي اول جزء يي فعل وي لکه قام زيد قام فعل او زيد يي فاعل. ظرفيه تعريف: چي اول جزء يي ظرف، اويا جار مجرور وي لکه: في الدار زيد يا عندي رجل. شرطيه تعريف: چي اول جزء يي شرط وي يعني د شرط اوجزاء څخه جوړ وي لکه: ان ضربت ضربتک.

د اسناد تعريف

- سوال: اسناد څه شي ته وايي؟ جواب: هو الحكم بشيئي علي شي.

د مسنداليه تعريف

سوال: مسند اليه څه شي ته وايي؟ جواب: ما حکمت عليه بشيئ.

سوال: مسند اليه فعل راتلي سي او کنه؟ جواب: مسند اليه به هميشه اسم وي ځکه دي ذات وي او ذات نه وي مگر اسم،

د مسند اليه حکم: هميشه به مرفوع وي په دي شرط چي نواسخ نه وي باندي داخل سوي.

مسند تعريف

سوال: مسند څه شي ته وايي؟ جواب: ما حکمت به علی شي.

سوال: مسند به هم هميشه اسم او که فعل هم راتلي سي؟ جواب: فعل هم راتلي سي ځکه مسند وصف وي او وصف عام دي.

د مسند حکم: هميشه به مرفوع وي په دي شرط چي معرب به وي او نواسخ به نه وي ورباندي دا خل سوي.

د فضله تعريف

سوال: فضله څه شي ته وايي؟ جواب: هي اسم يذ کر لتتيم معنى الجملة

د فضله حکم: هميشه به منصوب وي مگر که د حرف جراو يا مضاف څخه وروسته وو بيا مجرور وي لکه کتبت با لقم.

د آدات تعريف

سوال: آدات څه شي ته وايي؟ جواب: هي کلمه رابطة بين جزئي جملة وبينهما وبين الفضلة الجملتين.

مبتداء مسند اليه او محکوم عليه فرق سره لري او کنه

سوال: مبتداء، او مسند اليه، او محکوم عليه، سره يو دي که فرق سره لري؟

جواب: سريودي صرف فرق يي دعام، او خاص دي يعني مبتداء اخص ده اودا نور عام دي يعني

هره مبتداء به محکوم عليه او مسند اليه وي. او هر محکوم عليه او مسند اليه به مبتداء نه وي لکه: ضرب زيد کي زيد مسند اليه او محکوم عليه دي ليکن مبتداء نه ده بلکي فاعل دي.

مسند اليه د څو شيانو څخه راځي

سوال: مسند اليه د څو شيانو څخه راځي؟

جواب: د اوه -۷- شيانو څخه راځي: ۱- فاعل. ۲- نائب فاعل. ۳- مبتداء. ۴- د حروف مشبه

بالفعل اسم. ۵:- د حروف مشبه بليس اسم. ۶:- دافعال ناقصه اسم. ۷:- دلاني نفي جنس اسم.

مسند او خبر او فعل او محكوبه فرق څه لري او كنه

سوال: مسند او خبر او فعل او محكوبه فرق څه لري او كنه ؟

جواب: يا فرق نه څه لري صرف دعام او خاص فرق څه لري فعل خاص دي او نور عام دي، يعني هر فعل به مسند وي او هر مسند به فعل نه لكه: زيد قائم اوس قائم مسند دي ليكن فعل نه دي.

مسند د څو شيان څخه راځي

سوال: مسند د څو شيان څخه راځي ؟

جواب: د اوه ۷- شيانو څخه راځي: ۱- فعل لكه ضرب زيد. ۲- اسم فعل لكه شتان زيد ۳- خبر

د مبتداء لكه زيد قائم. ۴- خبر دافعال ناقصه لكه: ۵- خبر د حروف مشبه بالفعل لكه: ان زيدا قائم. ۶- د حروف مشبه بليس خبر لكه: ما زيد قائم. ۷- دلاني جنس خبر لكه: لا غلام رجل ظريف في الدار.

د مبتداء او خبر قاعدي او ضابطي:

۱- ضابطه: هر كله چي ضمير مرفوع منفصل راسي دا مبتداء وي پدي شرط چي د متصل د تاكيد

د پاره نه وي، او هم د فصل د پاره نه وي، لكه: ضربت انت نفسك اوس د لته دغه ضمير منفصل د متصل د تاكيد پاره دي، اولكه ضربت انا وزيد د تاكيد د پاره دي،

اتفاقي مثال: هو الاول والاخر والظاهر والباطن ، هو الله الخالق . نو اوس د لته هو مبتدا ده او والاوول معطوف عليه او حرف عاطفه او دانور باندي معطوف دي او معطوف عليه سره د خپل معطوفاتو دا خبر د مبتداء سوه او مبتداء سره د خپل خبره جمله اسميه خبريه سوه . لفظ مستعمل او مركب دي اومفيد او خبر او اسميه ده.

۲- ضابطه: چي د كلام په شروع كي الف لام والا اسم راسي، او وروسته بغير د الف لام واوولا اسم

راسي دا هم مبتد او خبر وي مثال: الله سميع، الدنيا سجن المؤمن اوس الله مبتداء ده اوسميع يي خبر دي جمله اسميه خبريه ده .

۳- ضابطه: د كلام په شروع كي مضاف اومضاف اليه راسي او وروسته يي بغير الف لام والا اسم

راسي نومضاف اومضاف اليه به مبتداء سي او وروسته اسم به ورته خبرسي: مثال لكه: خيار الشرط جائز خيار مضاف او الشرط مضاف اليه دي مبتداء ده او جائز ورته خبر دي.

۴- ضابطه: د كلام په شروع كي الف لام والا اسم راسي او وروسته يي فعل وي داهم مبتداء او خبر

دي مثال لكه: البيع ينعقد بالايجاب والقبول نو اوس البيع مبتداء او ينعقد فعل مضارع ضمير مرفوع متصل پكښي پت دي په استتار جوازي سره هغه يي فاعل او با حرف جار الايجاب معطوف عليه او واو حرف

عاطفه او القبول معطوف معطوف عليه سره د خپل معطوفه مجرور د جار او جار سره د خپل مجرور دا به تعلق ونيسي ترينعقد پوري نو فعل سره د خپل فاعل او متعلق جمله فعليه خبريه خبر سي مبتداء سره د خپل خبر جمله اسميه خبريه ده .

۵- ضابطه: د کلام په شروع کي الف لام والا اسم وي او وروسته يي جار مجرور وي داهم مبتداء

و خبر وي

مثال لکه : الشركة على الضربين، الطلاق على ثلاثة أوجه، الشركة مبتداء او على جار الضربين مجرور جار سره د خپل مجرور په اعتبار د متعلق خبر د مبتداء مبتداء سره د خبره جمله اسميه خبريه ده .

۶- ضابطه: د کلام په شروع کي جار مجرور راسي او وروسته بغير الف لام والا اسم راسي نو

جار مجرور به خبر مقدم او وروسته اسم به مبتداء مؤخره سي جمله به اسميه سي. لکه : من المؤمنين رجالاً.

۷- ضابطه: د يو علم (نوم) څخه وروسته اسم راسي عام تردي که معرفه وي او که نکره دا به هم

مبتداء او خبر وي او جمله اسميه خبريه وي لکه : محمد رسول الله ، والله عليم بذات الصدور ، اوس محمد مبتداء او رسول مضاف او الله مضاف اليه دي مضاف سره د مضاف اليه خبر د مبتداء سو جمله اسميه خبريه ده .

۸ - ضابطه: د اسم اشاري وروسته بغير الف والا اسم راسي نو اسم اشاره مبتداء او وروسته اسم

خبر جمله اسميه خبريه ده.

۹- ضابطه: دان او ان وروسته جار مجرور متصل راسي نو دا به خبر مقدم وي او مابعد به ورته اسم

وي لکه : ان من البيان لسحرة ، نوجار مجرور خبر د ان سو اولسحرة اسم دان سو نوجمله

خبريه شرطيه ده .

۱۰- ضابطه: مد خول د لولابه مبتداء وي او خبر به يي محذوف وي لکه لَوْلَا عَلَيَّ لَهْلَكَ عَمْرُ

اي موجود.

۱۱- ضابطه: ترمن شرطيه وروسته فعل لازمي وي نو من به مبتداء او ما بعد به ورته خبر لکه :

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرًا امثلها .

۱۲- ضابطه: تركيب وروسته اسم به مبتداء مؤخر وي او كيف به ورته خبر مقدم وي لکه:

اني لهم الذكري.

۱۳- ضابطه: مبتداء به اكثر جامد وي او خبر به مشتقي وي لکه: زيد قائم.

نوبت: شاگرد بايد د غه ضوابطي ښه ياد کړي، او اجراء يي وکړي صرف يواځي په د غه قواعدو

سره ترکی نه سي کولاي ترڅوچي ښه يي عملي او اجراء نه کړي.

د انشاء تعريف

سوال: انشاء په لغة او اصطلاح کي څه ته واي؟

جواب: په لغة کي ايجا د مالم يحد يعني د نوي شي پيدا کولوته ويل کيږي.

او په اصطلاح کي هغه جمله ده چي احتمال د صدق او کذب نه لري.

د اول تقسيم په اعتبار انشاء پر دري قسمه ده

سوال: انشاء پر څو قسمه ده؟

جواب: پر دري قسمه ده: ۱- اسميه لکه: لیت زیداً حاضر. ۲- فعلیه لکه: هل ضرب زيد.

۳- ظرفیه لکه: أفي الداري رجل.

د دوهم تقسيم په اعتبار پر دولس قسمه ده

سوال: انشاء پر څو قسمه ده؟

جواب: پر دولس قسمه ده: ۱- امریه: امر په لغت کي فرما يل د کارته وایي

او په اصطلاح کي قول القائل لغيره افعل علی سبيل الاستعلاء لکه: اضرب.

۱- ضابطه: امر د ري درجي لري: ۱- امر. ۲- دعا وعرض. ۳- التماس.

۲- ضابطه: په امر کي څلور شيان ضروري دي: ۱- امر. ۲- مأمور. ۳- مأمور به. ۴- صيغه دامر.

۲- نهی: په لغت کي منع کول د کار ته وایي، او په اصطلاح کي قول القائل لغيره لا تفعل علی سبيل

الاستعلاء لکه: لاتضرب.

د نهی او نفي فرق:

۳- ضابطه: د نهی او نفي فرق: په اعتبار دمعنا دادي چي په نهی کي د ننه د منهی عنه ممکن کيدل

د منهی په قدرت کي داخل کيدل شرط دي، نو لهذا نا بنا ته لاتنظر نه ويل کيږي ځکه نا بينا پر کتلو قدرت نه لري.

او په نفي کي د ا شرط نه دي.

او لفظي فرق دادي چي د نهی لام عمل په لفظي کي کوي، او د نفي لام په لفظي کي عمل نه کوي.

۴- ضابطه: په نهی کي څلور شيان ضروري دي: ۱- ناهي. ۲- منهی. ۳- منهی عنه. ۴- صيغه د نهی.

۳- استفهام: په لغت کي طلب د فهم، او په اصطلاح کي د متکلم نا وقف د مخاطب واقف څخه

چي په كلام د بند گانو كي راسي، او كه په كلام د الله كي راسي بيا په معنا د اخبار سره وي لكه: هَلْ ضَرَبَ زَيْدٌ، هل يستوى الذين يعلمون والذين لا يعلمون.

استفهام پر دوه قسمه

۵- ضابطه: استفهام پر دوه قسمه: ۱- حقيقي. ۲- مجازي.

خكه د كم شي څخه چي سوال كيږي هغه به خالي نه وي يا به د ذوالعقول څخه وي، او يا به دغير ذوالعقول څخه وي. اول ته حقيقي وايي، اودوهم ته مجازي وايي.

۴- تمنى: په لغت كي ارزو كول ته وايي، او په اصطلاح كي طلب دامر محبوب ممكن متعسر لكه: ليت زيد حاضر.

۵- ترجي: په لغت كي اميد كولو ته وايي، او په اصطلاح كي طلب د امرمحبوب ممكن لكه: لعل عمراً غائب.

نوبت: د تمنى اوترجي فرق: ۱- د تمنى استعمال په محبوب اشياو كيږي اوترجي عامه ده.

۲- تمنى عامه ده كه ممكن ويو، او كنه وي لكه ليت لي مالا انفقته. ليت شباب يعود. اوترجي خاص ده يواحي په ممكناتو كي استعماليږي لكه: لعل السلطان يكرمني.

۶- عقود: په لغت كي غوتي ته ويل كيږي، او په اصطلاح كي هغه الفاظ دي چي معامله په كيږي لكه بعت واشرريت.

۷- نداء: په لغت كي اواز كول ته وايي، او په اصطلاح كي هغه جمله ده چي په اوله كي حرف نداء راغلي وي لكه: يا الله.

نوبت: د لته د پنځو شيانو پيژندل ضروري دي: ۱- نداء. ۲- منادى يعني اواكونكي. ۳- منادى هغه ذات مقصود بالاستقبال ته وايي. ۴- حروف د نداء پنځه دي: يا، ايا، هيا، اي، همزه مفتوحه.

۵- جواب د منادى: هغه مقصود د منادي اومتكلم د ذكرڅخه د منادي دي لكه: ارحمني اويا اغفرلي. فرق: يا د قريب او هيا او اي د بعيد اوهمزه د متوسط د پاره راځي.

۶- ضابطه: منادى به جمله انشائي وي، اومقصود بالنداء (جواب نداء) ضروري نه ده چي جمله انشائي دي وي كله به خبريه وي او كله به انشائي.

۷- ضابطه: نداء پر دوه قسمه ده: ۱- حقيقي. ۲- مجازي.

خكه كم شي ته چي نداء كيږي هغه به د دو حالو څخه خالي نه وي: ۱- يا به د ذوالعقول څخه وي لكه يازيد.

۲- يا به دغير ذوالعقول څخه وي لکه يا ارض ابلي ماءک، اول ته حقيقي وايي. دوهم ته مجازي وايي.
۸- عرض: په لغت کي پيشول او په اصطلاح کي هغه جمله ده چي په نرمي سره طلب په کيږي
لکه: الاتنزل بنا فتصب خيراً.

۹- قسم: په لغت کي مضبوطول او محمولو ته وايي، او په اصطلاح کي هغه جمله ده چي قسم پکښي ذکر وي لکه: والله لَأَضْرِبَنَّ زَيْدًا.

۱۰- ضابطه: په جمله قسميه کي د څلورو شيانو معرفت ضروري دي: ۱- فعل قسم. ۲- حرف قسم.
۳- مقسم به. ۴- جواب قسم.

په مثال مذکور کي فعل قسم أَقْسِمُ مقدر دي، حرف قسم واو دي، مقسم به لفظ الله تعالى دي، جواب قسم لا ضربن زيدا دي.

نوټ: جمله قسميه د انما انشائيه وي مگر جواب د قسم جمله خبريه وي.

۱۰- تعجب: په لغت کي حيرانتيا ته ويل کيږي، او په اصطلاح کي هغه جمله ده چي دهغي په واسطه اظهار د تعجب کيږي. او د تعجب دوي صيغي دي فقط: ما احسنه واحسن به.
جمله انشائيه پر دري قسمه ده:

نوټ: جمله انشائيه پر دري قسمه ده: ۱- اسميه لکه ليت زيد حاضر، ۲- اوهل ضرب زيد،
۳- افي الداري رجل.

مرکب غير مفيد پر پنځه قسمه دي

مرکب غير مفيد پر پنځه قسمه دي: ۱- مرکب اضافي. ۲- تو صيفي. ۳- مرکب بنائي. ۴- مرکب امتزاجي. ۵- مرکب صوتي.

وجه د حصر: ځکه مرکب غير مفيد به خالي نه وي يا به دوهم جزء د اول د پاره قيد وي او يا به نه وي اول تقيدي. او دوهم غير تقيدي.

مرکب تقيدي پر دوه قسمه دي: ۱- مرکب اضافي. ۲- مرکب تو صيفي.

مرکب غير تقيدي پر دري قسمه دي: ۱- مرکب بنائي. ۲- مرکب صوتي. ۳- مرکب منع صرف.

مرکب اضافي تعريف: هغه دي چي د مضاف او مضاف اليه څخه جوړ وي اول جزء يي مضاف اودوهم جزئي مضاف اليه وي لکه: غلام زيد.

۱- ضابطه: مضاف به هميشه د خپل عامل تابع وي که هغه جاره وي نو دي به مجرور وي، او که

رافع وي نو دي به مرفوع وي لکه: ضرب غلامه، اوکه ناصب وي نو دي به منصوب وي. لکه: ضرب زيد غلامه او مضاف اليه به هميشه مجرور وي.

۲- ضابطه: مضاف به هميشه نکره وي، او مضاف اليه پر دري قسمه راتلاي سي: ۱- علم.

۲- ضمير. ۳- غيردوي څخه، په دغه دريم کي شرط دادي چي الف لام به باندي وي لکه صراط المستقيم.

د مضاف او مضاف اليه ترکبي ضوابطي:

۱- ضابطه: چي دوه اسمونه راسي اول بغيردالف لام وي اودوهم الف لام والا وي نواول مضاف

اودوهم مضاف اليه په دي شرط چي اول به د چا د پاره نوم او اسم اشاره اوضمير نه وي لکه: رب العلمين، رياض الصالحين.

۲- ضابطه: ترنکره اسم وروسته ضمير راسي دابه هم مضاف مضاف اليه وي لکه: علی ابصارهم الحمد لوليه.

۳- ضابطه: دري اسمونه اول دوه بغير د الف لام وي اوپر دريم باندي الف لام وي نوداهم مضاف مضاف اليه دي لکه: من ورقت جنت النعيم، مظهر کلمات الله.

۴- ضابطه: چي دري اسمونه راسي اول دوه بغير د الف لام وي اودريم ځاي ضمير وي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: اخراج اهله، لقاء يومکم، هذا کلمات ربک، غسل يد يه.

۵- ضابطه: څلور اسمونه راسي اول دري بغير الف لام وي اوڅلرم باندي الف لام وي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: حَمَامَةٌ جُرْعَى حَوْمَةِ الْجُنْدَلِ اشجعي.

۶- ضابطه: څلور اسمونه راسي اول دري بغير دالف لام وي او څلرم ځاي ضمير وي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: بعض ايات ربک، وشرط تحتم تاثيره.

۷- ضابطه: پنځه اسمونه راسي اول څلور بغير د الف لام وي اوپنځم باندي الف لام وي دابه هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: لان سبب نفس وجوب صلوة الظهر.

۸- ضابطه: پنځه اسمونه راسي اول څلور بغير الف لام وي اوپنځم ځاي ضمير وي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: جميع مد تي انقطاع رؤيتي.

۹- ضابطه: د اسم اشاري مخکي نکره اسم راسي دابه هم مضاف او مضاف اليه وي لکه: اَللّٰهُمَّ رَبَّ هَذِهِ، رب هذا البيت، مکراولنک.

۱۰- ضابطه: د اسم اشاري مخکي دوه نکره اسمونه راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي

لكه: تزئین د بیاجه هذا الكتاب.

۱۱- ضابطه: تر اسم اشاري مخكي دري نكره اسمونه راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي

لكه: بيان اعتبار صفة ذنك الجنة.

۱۲- ضابطه: تر اسم موصل مخكي نكره اسم راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لكه:

سبحن الذي اسرى بعبد، طعام الذي اوتوا الكتاب حل لكم.

۱۳- ضابطه: تر اسم موصل مخكي دوو نكره اسمونه راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي

لكه: "مثل ايام الذي خلو من قبلكم".

۱۴- ضابطه: تريونوم مخكي نكره اسم راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لكه:

"كتاب الله، رب موسى وهارون".

۱۵- ضابطه: تريونوم مخكي دوه نكره اسمونه راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي لكه:

"خلف رسول الله، فؤاد ام موسى فارغا".

۱۶- ضابطه: تريونوم مخكي دري نكره اسمونه راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه دي لكه:

"باب قيام شهر رمضان".

۱۷- ضابطه: كسور اكثر مضاف وي لكه نصف، ثلث، ربع، سدس، وغيره په دي شرط چي بغير

دالف لام وي لكه: "نصف النهار، ثلث الليل، ربعه رأسه".

۱۸- ضابطه: هغه الفاظ چي اكثر مضاف وي (۱۵) دي: كل، بعض، مع، بين، قدام، خلف، فوق،

تحت، دون، نحو، مثل، غير، اولو، ذو، عند، لكه: "كل نفس ذائقة".

۱۹- ضابطه: لفظ د"ابن" او "ابنة" چي كله دوو علمين په مابين كي راسي نو د اول د پاره صفت وي

اودوهم ته مضاف وي په دي شرط چي دغه علمين به مقوله د قول نه وي لكه: قَالَتِ الْيَهُودُ عَزِيزُ بْنُ اللَّهِ د لته د واره علمين د يهود د قول مقوله ده.

۲۰- ضابطه: تر ما او من مخكي نكره اسم راسي داهم مضاف او مضاف اليه دي مثال:

"جزاء من تزكى".

۲۱- ضابطه: د كل د لفظ مخكي نكره اسم راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه دي مثال:

"فتحنا عليه ابواب كل شي".

۲۲- ضابطه: تر عد د مخكي يو اسم راسي دا به هم مضاف او مضاف اليه وي مثال:

"تربصُ اربعة اشهر. قدر ثلث اصابع".

۲۳- ضابطه: ترعد د مخکي دوه نکره اسمونه راسي داهم مضاف او مضاف اليه وي مثال:

"راسُ کلِ مائة سنة".

د مرکب توصيفي تعريف

: هغه دي چي د دو اسمو څخه جوړ وي اول موصوف او دوهم صفت

وي، لکه رجل عالم.

نعت تعريف: دا يوتا بع دي دلالت کوي پر هغه معنی باندې چي په متبوع کي وي، او يا په متعلق د

متبوع کي .

نعت پر دوه قسمه : ۱- صفت بحاله . ۲- صفت بحال متعلقه.

صفت بحاله تعريف: دپته وايي چي دلالت کوي پر هغه معنی چي په متبوع کي وي يعني صفت د

موصوف دپاره وي مثال لکه: "زيد عالم"، اوس زید موصوف او عالم صفت دي.

صفت بحال متعلقه تعريف: هغه دي چي دلالت کوي پر هغه معنی چي په متعلق کي د متبوع وي

يعني د موصوف د پاره صفت نه وي بلکي د متعلق د پاره وي) مثال لکه: زيد عالم ابوه اوس عالم په اصل کي صفت داب د پاره دي.

صفت بحاله د لسو شيانو څخه په څلورکي مطابقت غواړي

۱- ضابطه: صفت بحاله د لسو شيانو څخه په څلورکي مطابقت غواړي: هغه لس شيان دادي:

۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جر. ۴- وحدة. ۵- تنبيه. ۶- جمع. ۷- تذکیر. ۸- تانيث. ۹- تعريف. ۱۰- تنکیر.

نوپه هر ترکیب کي به د دغولسو څخه څلور موجود وي: یو د اولو درو څخه . او یو د دوهم درو څخه او دوه د باقي څلور څخه .

صفت بحال متعلق: به په هر ترکیب کي د دغه پنځو شيانو څخه په دوو کي مطابق وي

: ۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جر. ۴- تعريف. ۵- تنکیر.

د نعت فا ندي پنځه دي

۲- ضابطه: د نعت فا ندي پنځه دي: ۱- تخصیص په منعوت کي په دي شرط چي دواړه

نکیرتین وي مثال لکه : رجل عالم .

۲- تو ضیح په منعوت کي په دي شرط چي دواړه معرفتین وي مثال لکه : جائني زید الفاضل.

- ۳- لمجرد الثناء لکه په بسم الله الرحمن الرحيم کي.
- ۴- لمجرد الذم لکه: په اعوذ بالله من الشيطان الرجيم کي.
- ۵- د تاکيد پاره لکه: نفخة واحدة.
- ۳- ضابطه: ضيمرنه موصوف واقع کيږي، او نه صفت خکه دي اعرف د معارفو دي.
- ۴- ضابطه: بعض نحات په صفت کي اشتقاق شرط بولي يعني صفت به مشتقي وي،
او که جامد وي نو په د هغه به تاويل کيږي ليکن الراجح د جمهور المسلك دي چي په نعتيت کي اشتقاق شرط نه دي بلکي جامد او مشتقي فرق نه سره لري. کما قاله ابن حاجب ولا فصل بين ان يكون مشتقيا او غيره.
- ۵- ضابطه: موصوف به خاص وي ترصفت، اويا به ورسره مساوي وي خکه چي لازم نه سي زيات د ت د فرع تر اصل ليکن د ا په اعتبار رد مفهوم سره نه په اعتبار د خارج اومصادق سره يعني په معلوميت او معرفت کي.
- ۶- ضابطه: که چيري دوه اسمونه راسي دواړه معرفه باللام وي نواول موصوف او دوهم صفت مثال لکه: "قام الرجلُ العالمُ".
- ۷- ضابطه: که تراسم اشاري وروسته الف لام والا اسم راسي دابه هم موصوف او صفت وي لکه: "مررت بهذا العالم".
- ۸- ضابطه: دوه اسمونه راسي دواړه نکره وي د ا هم موصوف او صفت وي لکه: "رجلٌ عالمٌ".
- ۹- ضابطه: دوه اسمونه منون راسي دا هم موصوف او صفت وي په دي شرط چي اول دچا د پاره علم نه وي اومد خول د حروف مشبه بالفعل او د کان نه وي لکه: "ولهم عذابٌ عظيمٌ".
- ۱۰- ضابطه: کله چي په دوو اويا درو اويا پڼخو اسموباندي الف لام وي نو غالبا اول موصوف وي او باقي صفات مثال لکه: "هو الله الخالق البارئ المصور". بسم الله الرحمن الرحيم.
- ۱۱- ضابطه: کله کله د نکري خخه وروسته فعل صفت واقع کيږي په دي شرط چي فعل د جزاء په مقام کي نه وي واقع لکه: "كلمة تدل على معنى في نفسها".
- ۱۳ ضابطه: که فعل ترنکيري وروسته په مقام د جزاء کي واقع وي نوموصوف او صفت نه کيږي لکه: "من بني الله مسجداً بني الله له بيت في الجنة"، الحدیث.
- ۱۴- ضابطه: يواسم وضميرته مضاف وي او د دوی خخه وروسته معرفه اسم راسي دا هم غالبا موصوف او صفت وي لکه: "سبحان ربي الاعلى"، "سبحان ربي العظيم".

۱۵- ضابطه: هرکله اسم موصول مخکي معرفه باللام اسم راسي نو دا هم موصوف او صفت وي لکه: "هدى للمتقين الذين يؤمنون بالغيب".

۱۶- ضابطه: هرکله چي ترنکيري وروسته جارمجور راسي دا هم موصوف او صفت وي په دي شرط چي دا نکره او يا مخکي ترنکيري د دي جار او مجرور متعلق نه وي لکه: "على رجل من القرينتين عظيم"، "على معنى في نفسها" اي کا نن في نفسها.

۱۷- ضابطه: لفظ "ابن" او "ابنة" د مخکي د پاره صفت وي او وروسته ته مضاف وي لکه: "احمد بن محمد بن حسن".

۱۸- ضابطه: چي کله اسم وضمير ته مضاف وي او ترهغه وروسته اسم موصول راسي نو دا هم موصوف او صفت وي لکه: "امهاتکم اللاتي ارضعنکم".

۱۹- ضابطه: هر کله چي ترنکيره اسم مخکي دغيرلفظ راسي دا هم موصوف او صفت وي لکه: "انه عملٌ غير صالح" ذلک وعد غير مکذوب".

۲۰- ضابطه: يو اسم وضمير ته مضاف وي او وروسته اسم اشاره راسي دا هم موصوف او صفت وي لکه: "من سفرنا هذا نصبا"، "بورقکم هذه".

۲۱- ضابطه: چي د ذات لفظ مخکي نکره راسي دا هم موصوف او صفت وي لکه: "والقهقهة في كل صلاة ذات ركوع وسجود".

مرکب بنائي تعريف

هغه دي چي د دوو اسمو څخه جوړ وي او دوهم اسم يي متضمن و حرف لري لکه: "احد عشر" اصل يي "احد وعشر" وو دواړه جزء يي مبني دي اول ځکه چي په مابين د کلمي کي اعراب نه جاري کيږي، او دوهم ځکه چي متضمن و حرف لري دي.

قاعده: په مرکب بنائي کي اثنا عشر اول جزء معرب دي ځکه چي مشابه دي د مضاف سره په سقوط د نون کي او مضاف غټه خاصه داسم ده.

مرکب امتزاجي يا منع صرف تعريف

: هغه دي چي د دوو اسمو څخه جوړ وي او دوهم جزئ يي متضمن حرف لري نه وي لکه بعلک اول جزء يي مبني دي دوهم جزء يي معرب دي.

د مرکب منع الصرف قاعده: کسره او تنوين نه ورباندي راځي لکه: بعلک، معد يکرب،

حضر موت.

مرکب صوتي تعريف:

هغه دي چي د دوو اسموڅخه جوړوي او دوه اسم يي صوت وي لکه: سيبیه،
دواړه اجزاء مبني دي اول ځکه چي مابين د کلمي دي او دوه ځکه چي اسم صوت داسم غير متمکن
داقسامو څخه دي.
ضابطه: مرکب غير مفيد هميشه جزء د جملي وي لکه: غلام زيد قائم، وعندي احد عشر درهما ،
جاء بعلبک.

علا ماتي داسم

- سوال: علا مه په لغه، او اصطلاح کي څه ته وايي؟ جواب: په لغه کي نښان ته وايي،
او په اصطلاح کي د علا مه او خاصه مصداق يو دی يعني ما يو جد فيه لايوجد في غيره.
- ۱- ضابطه: علا مه په مجموعي طور پر شپږ قسمه دي: ۱- شامله. ۲- غير شامله. ۳- لازمه .
۴- غير لازمه. ۵- با لفظ. ۶- بالقوه.
- سوال: ټولي علا مي د اسم څو داني دي؟ جواب: ۳۴ داني دي.
- ۲- ضابطه: علا مه داسم پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.
- لفظي تعريف: هغه دي چي په لفظ کي موجود وي.
معنوي تعريف: چي په لفظ کي موجود نه وي.
- ۳- ضابطه: لفظي علا مي پر د ري قسمه دي: ۱- چي دابتداء سره تعلق لري. ۲- چي د انتهاء سره
تعلق لري. ۳- چي دتولي کلمي سره تعلق لري :
- چي په اوله کي راځي هغه پنځه داني دي: ۱- الف لام لکه: "الحمد".
۲- حرف نداء لکه: "يا عبد الله". ۳- حرف جر لکه: "بزيد". ۴- ميم زائده لکه "مضروب".
۵- واو حالیه. لکه: "ولاتقتلوا الصيد".
- چي په اخيره کي راځي پنځه دي: ۱- تنوين لکه "زيد". ۲- جر لکه: "في الدار".
۳- تا زائده مدوره لکه: "ضاربة". ۴- يائي نسبتي لکه: "مکي".
۵- الف ممدوده لکه: "حمراء". ۶- الف مقصوره لکه: "حبلى".
۷- نون تننيه په د ی شرط چي په اوله کي حرف مضارعت نه وي راغلي لکه: "ضاربان".

- ۸- نون د جمع په دي شرط چي په اوله کي حرف مضارعت نه وي راغلي. لکه: "ضاربون".
- ۹- اسم منقوص لکه: "قاضي". ۱۰- کسره لکه: "هؤلاء".
- ۱۱- اسم مرخم لکه: "يا مال" اصل يامالک. ۱۲- تنوين مقد ره لکه: "اضرب".
- او چي د ټولي کلمي سره تعلق لري هغه: ۱- جمع اقصی لکه: "مضاريب".
- ۲- جمع مذکر مکسر لکه: "ضرباء". ۳- مضمرات. ۴- اسماء اشارات. ۵- اسماء موصولات.
- ۶- اسماء افعال. ۷- اسماء اصوات. ۸- اسماء ظروف. ۹- اسماء کنایات. ۱۰- موصوف لکه: "رجل عالم".
- ۱۱- مسند اليه لکه: "ختم الله". ۱۲- علم لکه: "بکر".
- ۱۳- مصغر لکه: "رجيل". ۱۴- اضافه لکه: "غلام زيد".
- معنوي علامي دغه څلور دي: ۱- مستثنی لکه: په "جائني القوم خلا زيد" کي "خلا زيد".
- ۲- مستثنی منه لکه: په "جائني القوم خلا زيد" کي "القوم".
- ۳- تمیز لکه: "عندي احد عشر رجلاً". ۴- حال لکه: جائني زيد راکباً.
- سوال: علامه پر دوه قسمه سوه د ا کم قسم ده؟ جواب: دا غير شامله ده.
- سوال: الف لام ولي خاصه داسم سوه؟ جواب: الف لام واضع وضع کړي دي د پاره د تعين د معنی مستقيلي مطابق، د حرف معنی مستقلة نه ده، او د فعل معنی بيا مطابق نه ده.
- ۴- ضابطه: په الف لام کي د ري مذهبه دي: ۱- سيبويه وايي لام د پاره د تعريف دي او همزه زائد دي.
- ۲- خليل وايي چي مجموعه الف لام د تعريف دپاره دي.
- ۳- مبرد وايي چي همزه د پاره د تعريف دي اولام زائد دي.
- سوال: د خول د حرف جر ولي خاصه داسم سوه؟
- جواب: ځکه خاصه داسم چي حرف جرافضا اوکشول کوي د فعل وځپل مد خول ته نوکه پرفعل داخل سي نوبه افضا د شي ځپل نفس ته راسي اودا باطل دي.
- سوال: جرولي خاصه داسم سوه؟ جواب: دا ځکه چي اثر د حرف جر دي که په فعل کي راسي نواثر به د ځپل مؤثر څخه مخالف سي او دا ممنوع دي.
- سوال: تنوين ولي خاصه داسم سول؟
- جواب: دا ځکه چي تنوين تقاضی دانقطاع کوي اوفعل اتصال غواړي د فاعل سره.

د تنوين تعريف: په لغت كې منون كردن (نون وركول) او په اصطلاح كې هوالنون الساكنه تتبع اخر حركه الكلمة.

تنوين پر پنځه قسمه دي: ۱- تمكّن لکه: "زید" ۲- عوض لکه: "حينئذ" ۳- تنكير لکه: "رجل".
۴- مقابله لکه: "مسلمات". ۵- ترنم.

نوبت: تنوين ترنم په فعل كې راتلاي سي.

سوال: مسند اليه ولي خاصه داسم سو؟ جواب: ځكه چې مسند اليه نه وي مگر ذات او ذات اسم دي.
سوال: مضاف ولي خاصه داسم سول؟

جواب: اضافت دري فائدي لري اودري سره خاص تر اسم پوري دي: ۱- تعريف. ۲- تخصيص.
۳- تخفيف.

سوال: تصغير ولي خاصه داسم سول؟

جواب: داځكه چې تصغير يا د تعظيم دپاره وي او يا د تحقير او يا د شفقت او دا نه راځي مگر په اسم كې.

۵- ضباطه: اوزان د تصغير پنځه دي: ۱- فعيل. ۲- فعيل لکه: مضرب. ۳- فعيل لکه: قريطيس.
۴- فعيلان لکه: مكيران. ۵- فعيل لکه: سفيرجل.

سوال: منسوب ولي خاصه داسم سول؟

جواب: دا ځكه چې يا د نسبت خپل ماقبل مكسور غواړي او كسر پر فعل نه راځي.

سوال: مثنى اوجمع ولي خاصه داسم سوي؟

جواب: دا ځكه چې دا دلالت كوي پر تعداد او تعداد نه مگر په اسم كې.

سوال: په فعل كې هم تعداد راتلاي سي لکه يضربان او يضربون؟

جواب: فعل په اعتبارد فاعل تثنيه اوجمعه كيږي نه د خپل ذات په اعتبار سره.

سوال: موصوف ولي خاصه داسم سول؟

جواب: دا ځكه چې دلالت كوي پر قلت او كثرت او تعظيم او تحقير او دا نه راځي مگر په اسم كې.

سوال: تاي متحرکه ولي خاصه داسم سول؟

جواب: دا ځكه چې په مقابل كې د تاي ساكني راځي او تاي ساكنه خاص تر فعل پوري ده

نودا موخاص کړل تراسم .

سوال: د دي عکس مو ولي وه نه کړي چي متحرکه مو فعل ته ورکړي وايي او ساکنه به مواسم ته؟
جواب: تاي ساکنه خفيف ده او تايي متحرکه ثقيله ده او فعل ثقيل دي، او اسم خفيف نوخفيف موثقيل ته او ثقيل موخفيف ته چي توازن يي وساتل سي.

علا ما تي د فعل

سوال: علا مات د فعل خودي؟

جواب: علا مي د فعل ۱۹ دي:

- ۱- حروف اتين لکه: "يضرِب، تضرب، اضرب، نضرب. ۲- حرف د قد لکه: "قد ضرب".
- ۳- حرف سين لکه: "سيعلمون". ۴- حرف سوف لکه: "سوف تعلمون". ۵- حرف جازم لکه: "لم يضرِب".
- ۶- حرف نا صب لکه: "لن يضرِب". ۷- تاي متحرکه لکه: "ضربت". ۸- تاي ساکنه لکه: "ضربت".
- ۹- په اخره کي نون ثقيله لکه: "ليضربن". ۱۰- نون تاکيد خفيفه لکه: "ليضربن".
- ۱۱- ياي مخاطبه لکه: "تضربين". ۱۲- امر لکه: "اضرب". ۱۳- نهی لکه: "لا تضرب".
- ۱۴- لاي نفی لکه: "لا تضرب". ۱۵- مبني بر فتحه لکه: "ضرب". ۱۶- الف ضميري لکه: "ضربا".
- ۱۷- واوي ضميري لکه: "ضربوا". ۱۸- نون ضميري لکه: "ضربن". ۱۹- تما ضميري لکه: "ضربتما".
- ۲۰- تم ضميري لکه: "ضربتم". ۲۱- تن ضميري لکه: "ضربتن". ۲۲- نا ضميري لکه: "ضربنا".

سوال: قد ولي خاصه د فعل سول؟ جواب: دا حُکه چي په ماضي کي د پاره د تقريب د ماضي الی الحال، او په مضارع کي د تقليل او ماضي او مضارع نه دي مگر فعل.

سوال: سين ولي خاص د فعل سول؟

جواب: دا حُکه چي دا دلالت کوي پر استقبال قريب او استقبال نه وي مگر په فعل کي.

سوال: سوف ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا حُکه چي راځي د استقبال بعيد د پاره دا نه وي مگر په فعل کي.

سوال: حروف جازمه ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا حُکه چي بعض د نفی او بعضي د طلب د فعل او بعضي د نهی د فعل او بعضي

د تعليق او داتول په فعل کي راځي.

سوال: جزم ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا ځکه چې تاثیر د حرف جازمه دي که په اسم کي راسي نومخالفت بي د مؤثر څخه راسي د ممنوع دي.

سوال: ضمير مرفوع ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا ځکه چې ضمير د فاعل دي اوفاعل د فعل د پاره وي.

سوال: تاي ساکنه ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا ځکه چې د فاعل د تانيث د پاره راځي اوفاعل په فعل کي راځي.

سوال: امر ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا ځکه چې د طلب د فعل د پاره وي اوطلب د فعل نه کيږي مگر په فعل سره.

سوال: نهې ولي خاصه د فعل سول؟

جواب: دا ځکه چې دا نهې د ترک د فعل د پاره راځي اوترک د فعل نه کيږي مگر په فعل سره .

معرب او مبني:

د معرب تعريف

د معرب تعريف: د اعراب څخه مأخوذ دي او اعراب په لغة: کي په معنی د اظهار سره دي، او په اصطلاح کي مارکب مع عامله ولم يشبه مبني الاصل.

حکم د معرب: ما يختلف اخره باختلاف العوامل يعني اخر د معرب مختلف کيږي په اختلاف د عامل.

۱- ضابطه: په معرب کي څلور شيان کيدل ضروري دي :

۱- اعراب د کم شي په ذريعه چې اثر د عامل ظاهر کيږي.

۲- عامل يعني کم شي چې په معرب کي د اعراب تقاضا کونکي معنا پيدا کوي.

۳- سبب د اعراب يعني معنی مقتضى للاعراب لکه فاعليت او مفعوليت او مجروريت.

۴- محل د اعراب.

مبني تعريف او حکم

: مبني د بناء څخه دي او بنا قرار ته ويل کيږي او په اصطلاح کي ما لم يركب

مع عامله او شابه مبني الاصل.

حکم د مبني: ما لم يختلف اخره باختلاف العوامل يعني اخر د مبني نه مختلف کيږي په خلاف

د عامل.

د معرب د اقسام بيان

سوال: معرب پر څو قسمه دي؟

- جواب: معرب پر دوه قسمه دي: ۱- اسم متمكن چي په تركيب كي واقع سي لكه: "جائي زيد".
- ۲- فعل مضارع چي خالي وي د نون څخه د جمع مؤنث اونون تاكيد.
- سوال: اسم متمكن چي په تركيب كي واقع سي او فعل مضارع چي خالي وي ولي معرب دي؟
- جواب: دا ځكه چي اعراب قبلوي .

دمبني د اقسامو بيان

سوال: مبني څو قسمه دي؟

- جواب: شپږ قسمه دي: ۱- جمله حروف. ۲- فعل ماضي. ۳- امر حاضر معلوم
- د يته مبني الاصل هم وايي.
- ۴- اسم متمكن چي په تركيب كي نه وي واقع لكه: "زيد".
- ۵- فعل مضارع سره د نون د جمع مؤنث او تاكيد. ۶- اسم غير متمكن.
- اود يته مبني بالمشابه هم وايي او دا بيا پراته قسمه دي.

سوال: حروف ولي مبني سول؟

- جواب: دا ځكه مبني سوه چي علت داعراب پكښي معدوم دي چي
- هغه فاعليت او مفعوليت او مضاف اليه دي.

سوال: فعل ماضي ولي مبني سول؟ جواب: دا ځكه چي علت داعراب پكښي معدوم او نيستي دي.

سوال: اصل په بناء كي سكون دي او ماضي ولي مبني برفتحه سول ؟

جواب: دا ځكه چي مشابه ده داسم سره په وقوع پرځاي داسم لكه زيد قام چي پرځاي د زيد قائم.

سوال: امر حاضر ولي مبني سو؟ جواب: دا ځكه چي علت د اعراب پكښي معدوم دي.

سوال: امر مبني بر سكون ولي سو؟ جواب: دا ځكه چي مشابه داسم سره نه دي.

سوال: اسم متمكن چي په تركيب كي واقع نه ولي مبني دي ؟

جواب: دا ځكه چي د عامل سره يوځای نه دي.

سوال: فعل مضارع سره د نون نين ولي مبني سول؟

جواب: دا ځكه چې فعلن سره مشابته لري اويا ځكه چې اخر يي په وسط كي راغلي او پر وسط باندي اعراب نه جاري كيږي اوپرونون ځكه نه جاري كيږي چې مبني دي.

سوال: اسم غير متمكن ولي مبني سو؟ جواب: دا ځكه چې اعراب نه قبلوي.

۲- ضابطه: مبني پر دوه قسمه دي: ۱- اصلي وضعي ، لازمي.

حكم: د مبني اصلي دادي چې په هيڅ وخت كي نه معرب كيږي.

۲- مبني غير اصلي عارضي د يته وايي چې د مبني اصل سره مشابهت لري،

اودا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- لازمي . ۲- عارضي.

اول بيا پر لس قسمه دي: اسماء افعال. ۲- بعض ظروف نورباقي په كتالې كي ذ كردي.

دوهم بيا پر پنځه قسمه دي: ۱- اسماء معدوده مفرده. ۲- اسماء مضاف.

۳- اسم لا د نفي د جنس چې نكره غير مضاف. ۴- منادي معرفه "يازيد". ۵- منادي نكره مقصوده "يارجل".

اسم غير متمكن پر اته قسمه دي:

۱- مضمرات. ۲- اسماء اشارات. ۳- اسماء موصولات. ۴- اسماء افعال. ۵- اسماء اصوات.

۶- ظروف. ۷- اسماء كنايات. ۸- مركب بنائ.

د مضمراتو تعريف او اقسام او احكامو بيان

مضمرات جمع د مضمر ده يا مشتق دي داضمار څخه

اضمار په لغت كي پتوالي ته وايي دي هم پټ وي.

او يا مشتق دي د ضمور څخه او ضمور خورا اوډ نگر او قليل الحم ته وايي وجه د مناسبت يي ظاهر ده.

اوپه اصطلاح كي ماوضع لذات متكلم او مخاطب او غائب تقدم ذكره لفظا او معنا، او حكما.

ضمير مخكي مرجع غواړي: او مرجع پرد ري قسمه ده: ۱- لفظي د يته وايي چې مخكي صراحتا ذ كر وي.

اولفظي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- حقيقة. ۲- حكما.

حقيقة: لكه: "ضرب زيد غلامه". اوس دلته په غلام پوري متصل ضمير وزيد ته راجع دي.

حكما: لكه: "ضرب غلامه زيد". اوس دغلام ضمير وزيد ته راجع دي خوزيد فاعل دي اومخكي وي

په اعتبارد لفظ كه څه هم په اعتبارد ظاهر وروسته دي.

اومعنوي: چي لفظا ذکر نه وي بلکي معنا ذکر وي.

اودا بيا پردوه قسمه دي: ۱- د خاص کلام څخه معلوميري. ۲- يا به د سياق سياق د کلام څخه معلوميري.

اول لکه: "اعد لوا هو اقرب للتقوى". ضمير دهوراجع دي عدل ته هغه خاص داعد لوڅخه معلوميري. دوهم لکه: "وَلَا تَوْنِيهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السَّدَسُ". د"لابويه" ضمير وميت ته راجع دي او هغه د سياق د کلام څخه معلوميري چي ميت دي ځکه په قرينه د بحث سره چي ميراث دي اوميراث د مري مال ته وايي. حکما: مخکي مرجع نه لفظا ذکر وي اونه معنا وي بلکي د دي وروسته تفسير سوي وي اومرجع د دي به فرض وي.

دابيا پر دوه قسمه دي: ۱- تفسير يي په مفرد سره سوي. ۲- په جمله سره. اول ته مبهم وايي لکه: "نعم رجلاً" يار به رجلاً.

اودوهم بيا پردوه قسمه دي: ۱- ضمير الشان. ۲- ضمير قصه. اول: هغه دي چي په مذکر سره يي تفسير سوي وي لکه: قل هو الله احد. دوهم: هغه دي چي په مؤنث سره يي تفسير سوي لکه: انّها زينب قائمة. اوکه مذکر اومؤنث دواړه په تفسير کي ذکر وي نو بيا به عمده ته وگوره لکه: "هو ضرب زيداً هنداً". اوس ضمير شانه دي ځکه عمده پکښي مذکر دي چي فاعل دي. دوهم لکه: "انها ضربت هنداً زيداً". اوس د لته ضمير قصه دي ځکه عمده پکښي مؤنث دي چي فاعل دي.

۱- ضابطه: د ضميري شان څلور شرطونه دي: ۱- ضمير به دغائب وي.

۲- وروسته تر هغه به جمله وي. ۳- دغه جمله به د هغه تفسير وي.

۴- مضمون د جملي به عظيم الشانه وي لکه: په قل هو الله احد کي.

۲- ضابطه: ضميري الشان به کله منصوب وي لکه: "انه زيد قائم".

اوکله به مرفوع بارزوي لکه: "قل هو الله احد". اوکله به مرفوع مستتر وي لکه: "كان زيد قائم".

ضمير په اعتبار د اتصال او عدم اتصال پردوه قسمه دي: ۱- متصل. ۲- منفصل.

متصل پر دري قسمه: ۱- مرفوع. ۲- منصوب. ۳- مجرور.

او دوهم پر دوه قسمه دي: ۱- مرفوع. ۲- منصوب.

ضمير په اعتبار د مدلول پردري قسمه دي: ۱- متکلم. ۲- مخاطب. ۳- غائب.

ضمير په اعتبارد استتار او او عد م استتار پر دوه قسمه دي: ۱- بارز (معنی ښکاره).

۲- مستتر معنی پټ.

تفصيل: بارز د ماضي په دولس صيغو کي راځي. او دمضارع په اوه ۷- صيغو کي راځي.

او مستتر بيا پر دوه قسمه دي: ۱- جائز الاستار. ۲- واجب الاستار.

جائز الاستار: د ماضي په دوو صيغو کي راځي: ۱- واحد مذ کر غائب لکه "ضرب" چي "هو"

مستتر دي.

۲- واحده مؤنث غائبه لکه: "ضربت" چي "هي" پکښي مستتر دي.

اود مضارع په دوو صيغو کي راځي: ۱- واحد مذ کر غائب لکه "يضرِبُ". ۲- واحده مؤنثه غائبه لکه: "تضرِبُ".

واجب الاستار: د فعل مضارع په درو صيغو کي راځي: ۱- واحد مخاطب مذ کر لکه "تضرِبُ".

۲- واحد متکلم لکه: "اضرِبُ". ۳- جمع متکلم مع الغير لکه: "نضرِبُ".

او واجب الاستار په اسماء مشتقاتو کي هم راځي لکه: اسم فاعل، اسم مفعول، صفت مشبهه، اسم تفضيل.

ضابطه: د ضمير مرفوع متصل: په ترکيب کي دوه حالت لري: ۱- فاعل په معلوم فعل کي لکه:

"قَتَلْتُ".

۲- نائب فاعل په مجهول فعل کي لکه: "قَتِلْتُ".

ضمير مرفوع منفصل: په ترکيب کي څلور حالت لري: ۱- مبتداء لکه: "هو الاول". ۲- خبر.

۳- فاعل، نائب فاعل لکه: "انا زيدٌ" اضرِب زيدٌ. ۴- ترا الاستثنائي وروسته. لکه ما جائني من احدٍ الا انت.

ضمير منصوب متصل: په ترکيب کي دوه حالت لري: ۱- چي په فعل پوري متصل وي مفعول به

وي لکه: "ضربني". ۲- که په حروف مشبهه بالفعل پوري متصل وي بيا اسم د دوي کيږي لکه: "انَّكَ".

ضمير منصوب منفصل: په ترکيب کي يو حالت لري: مفعول به لکه: "اياک نعبد" "اياک نستعين".

ضمير مجرور متصل: په ترکيب کي دوه حالت لري: ۱- په حرف جر سره به مجرور وي لکه "به".

۲- په مضاف سره به مجرور وي لکه: "عبدي" مسجدي، "غلامه"

۱- ضابطه: هغه حروف جاره چي پر ضمير باندې داخليري هغه اته دي: باء، لا، رب، من، عن،

على، الى، في: لکه به، له، ربه، منه، فيه، عنه، عليه، اليه.

۲- ضابطه: هغه ضمائر چي متصل راځي: هغه نه - ۹- داني دي: "تا"، "نا"، "واو"، "الف" نون "کاف"

پاء "هه"، "ها".

په کمو صيغو کې چې الف واو، تا، نون، وي دا به د هميشه د پاره مرفوع وي ځکه يافاعل وي اويا نائب فاعل وي.

اوپه کمو صغو کې چې کاف او هاء اوها وي دا به هميشه منصوب وي.

اونا اويا د ري احتمال لري: ۱- مرفوع لکه: "ضربنا" تضربين". ۲- منصوب لکه: "ضربنا ضربني". ۳- او مجرور لکه: "لي"، "لنا".

قوله: دوهم اسماء اشارات: د اسم اشاري لغوي او اصطلاحي معنا:

اسم اشاره په لغة کې اشاره کولوته وايي.

اوپه اصطلاح کې هر هغه اسم ته وايي چې هغه لره واضع د يو معنى محسوس شي طرفته داشاري کولو د پاره وضع کړي.

محسوس پر دوه قسمه دي: ۱- حقيقي لکه: "هذا زيد".

۲- حکمي لکه: "ذالک الله ربکم". الله مشار اليه دي.

حکمي ځکه الله تعالى په يوه عضو د اعضاؤ دانسان نه سي معلوميد لي او اشارت نسي ورته کولي لکه دا معنا داشارت حقيقي ده .

د اسماء اشارات د پاره څلور شيان پيژندل ضروري دي: ۱- مشير: هغه ته وايي چې اشاره

کوي.

۲- مشار اليه: هغه ته وايي چې اشاره ورته کيږي. ۳- اسم اشاره: لفظ د اشاري.

۴- مخاطب: چې مشير ورته خطاب کوي.

مراتب د مشار اليه: د ري دي:

۱- ضابطه: اسم اشاره پر د ري قسمه ده: ۱- قريب. لکه "ذا". ۲- متوسط لکه "ذاک".

۳- بعيد لکه: "ذالک".

۲- ضابطه: د اسم اشاري مخکي "ها" د تنبيه راځي او په اخر کې "کاف" حرف خطايه راځي

اود کاف او اسم اشاري په مابين کې "لام" هم د فاصلي د پاره زائد کيږي.

۳- ضابطه: اسم اشاره د مذکرو مؤنث دواړو د پاره راځي:

اوبياهر يو پر د ري قسمه راځي واحد ، تنثيه، جمع.

۴- ضابطه: اسم اشاره د مشار اليه مطابق راځي او "کاف" خطايه به د مخاطب مطابق وي لکه:

"ذ لك الكتاب".

۵- ضابطه: "هاء" او "كاف" او "لام" دا په تركيب كي زائد وي .

۶- ضابطه: اسم اشاره به موصوف وي او وروسته اسم به ورته صفت وي په دي شرط چي دغه اسم به معرفه وي لكه: "ذالك الكتاب". اوس "ذالك" اسم اشاره ده د بعيد د پاره او "كاف" خطاييه د واحد د پاره دي او "الكتاب" مشاراليه دي او "الله" مشير او "نبي" عليه السلام مخاطب دي.

۷- ضابطه: اسم اشاره به مبتداء وي او وروسته اسم به ورته خبر وي په دي شرط چي نكيړه وي لكه: "هذا ذ كرمبارك".

۸- ضابطه: اسم اشاره به مبتداء وي اومابعد اسم به ورته خبروي په دي شرط چي علم به وي لكه: "هذا زيد".

۹- ضابطه: اسم اشاره به مبتداء وي اومابعد اسم به ورته خبر وي په دي شرط چي جارمجرور وي لكه: "تلك بتلك".

۱۰- ضابطه: اسم اشاره به مبتداء وي اومابعد اسم به ورته خبر وي په دي شرط چي مضاف اومضاف اليه وي لكه: "تلك حدود الله".

۱۱- ضابطه: اسم اشاره موصوف او اسم موصول به ورته صفت وي لكه: "اولئك الذ ين اشتروا". اسم اشاره مبتداء اوموصول ورته خبر لكه: تلك الجنة التي.

داسماء موصولات بيان:

د موصول لغوي اواصطلاحي معنا:

موصول په لغة كي په معنى د وصل يعني پيوسته نوده ته حكه موصول وايي چي دي هم د خپل صلي سره پيوسته وي،

اوپه اصطلاح كي: هو اسم يحتاج الى جملة او الى مؤل بجملة والى عائد) يعني موصول يونامكمل اونا معلوم شي دي چي د ده تما ميت اومعلوميت په ما بعد جملي سره راخي اوما بعد جملي ته صله وايي.

صلي تعريف: په لغة كي جملة مذ كورة بعد الشئ لايتم ذالك الشئ الابها،

اوپه اصطلاح كي جملة مذ كورة بعد الموصول لايتم الابها.

موصول پردوه قسمه دي: ۱- حرفي. ۲- اسمي

۱- ضابطه: موصول پردوه قسمه دي: ۱- حرفي. ۲- اسمي.

- اوحرفي بيا پرېنځه قسمه دي: ۱- ان. ۲- ان. محفف من المثقلة. ۳- ما. ۴- كي. ۵- لو دي.
- اواسمي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- خاصه. ۲- عامه.
- د خاصه معنى: دا چي مذ كراو مؤنث او واحد او تنثيه اوجمعي دهرپوه د پاربه جلا جلا الفاظ وي.
- دعا مه معنى: دا چي مذ كراو مؤنث او واحد او تنثيه اوجمع ټولو د پاره يولفظ راځي.
- خاصه نه ۹- الفاظ دي: چي د الذی څخه بيا تراللواتي پور دي.
- عامه او يا مشتركه اوه ۷- الفاظ دي: ۱- من. ۲- ما. ۳- ال. ۴- ذو. ۵- ذا. ۶- اي. ۷- اية. دي.
- ۲- ضابطه: موصول عام تردي كه حرفي وي او كه اسمي صله غواړي اود موصول اسمي په صله كي به يوعائد وي چي موصول ته به راجع وي.
- ۳ - ضابطه: ضميرد صلي به وموصل ته راجع وي كه موصول خاصه وي نود موصول اوضميرترمايين مطابقت شرط دي په تذ كير او تانيث او واحد او تنثيه اوجمع كي.
- او كه عامه وي نوبيا دوي طريقي جائز دي: ۱- رعاية د لفظ. ۲- رعاية د معنى. لكه: "ومن الناس من يقول امنا بالله وباليوم الاخر وماهم بمؤمنين"
- اوس د لته په يقول كي لحاظ د لفظ سوى دي اوپه وما هم كي لحاظ د معنى .
- ۴- ضابطه: نه صله اونه جزء د صلي پر موصل باندي مخكي كيږي.
- ۵ - ضابطه: صله د څلور شيانوڅخه راځي: ۱- جمله خبريه چي محتمله د صدق او كذب وي.
- ۲- ظرف. ۳- جار مجرور د دي شرط دا دي چي تامين به وي ناقصين به نه وي.
- ۴- وصف صريح لكه: "الضارب" "المضروب".
- نواوس خلاص: داسوه چي صله به جمله وي اوياشبه جمله چي هغه دغه د ري شيان دي كم چي مخكي ذكرسوه.
- ۶- ضابطه: ضميرعائد كه چيري مفعول وي نود هغه حذف جائز دي لكه: "قام الذي ضربتُ"
- "اي" ضربته.
- ۷- ضابطه: اسماء موصولات په تركيب كي فاعل. مفعول، مبتداء، خبر، موصوف، صفت، واقع كيږي ليكن اعراب به محلي وي.
- ۸ - ضابطه: "ما"، "من" ترمايين فرق: "من" غالبا په ذوى العقول كي مستعمليري.
- او "ما" په غير ذوى العقول كي.
- ۹- ضابطه: د"اي" او "اية" د پاره څلور حالته دي په د رو حالاتو كي معرب دي اوپه يوحالت كي

مبني : ۱- چي مضاف اليه اوصد ر د صلي يي ذکر وي لکه: "ايهم هو قائم".

۲- مضاف اليه اوصد ر د صلي دواړه حذف وي لکه "اي قائم".

۳- مضاف اليه محذوف وي اوصد ر د صلي ذکر وي لکه: "اي هوقائم"

دغه د ري حالته يي معرب دي.

۴- مضاف اليه ذکر وي اوصد ر د صلي محذوف وي لکه: "ايهم اشد على الرحمن عتيا"

دغه يوحالت يي د بناء دي.

۱۰- ضابطه: ذوی به موصولي وي يعني په معنى به د "الذي" موصوله سره وي.

۱۱- ضابطه: ذوي پر دوه قسمه دي: ۱- ذوی موصوله. ۲- ذوي صاحبي.

فرق په مابين د دوي کي په د رو شيانوسره دي: ۱- ذوي موصولي په معنى د "الذي"،

او "ذوي" صاحبي په معنى د صاحب.

۲- د "ذوي" موصولي مد خول به جمله وي، او د "ذوي" صاحبي مد خول به مفرد وي.

۳- "ذوي" موصولي مبني دي، او "ذوي" صاحبي معرب دي.

۱۲- ضابطه: په الف لام کي شرط دا دي چي اسمي به وي حرفي به نه وي،

اوصله به يي اسم فاعل اومفعول اتفاقاً اوصفت مشبه اختلافاً وي

اوشروط په فاعل اومفعول کي دا دي چي په معنى د حدوث اوتجدد سره به وي.

قوله اسماء افعال: اسماء افعال: تعريف

هو ما ناب عن الفعل معنا واستعمالاً يعني چي په معنى سره د فعل به

وي عامل واقع کيږي اومعمول نه واقع کيږي.

اسماء افعال په اعتبارد معنى سره پرد ري قسمه دي

اسماء افعال په اعتبارد معنى سره پرد ري قسمه دي: ۱- په معنى د ماضي: د ري داني دي : ۱-

هيئات معنى بعد ماضي. ۲- شتان معنى افتراق ماضي. ۳- سرعان معنى سرع ماضي.

۱- ضابطه: : د وي فاعل لره رفعه ورکوي فقط: لکه "شتان زيد". اي افتراق زيد.

دوهم قسم هغه دي چي په معنى د امر حاضر سره وي: شيرداني: ۱- "رويد" معنى امهل.

۲- "ها" معنى خذ. ۳- "صه" معنى أسكت. ۴- "مكانك" معنى اثبت. ۵- "حي" معنى اقبل.

۶- "امامك" معنى د تقد م. ۷- "تراك" معنى اترك. ۸- "نزال" معنى أنزل.

۲- ضابطه: : د وي فاعل لره رفعه ورکوي هغه به ضمير مستتر وي په دوي کي اومفعول لره نصب

ورکوي لکه: "رؤيد زيدا".

د ريم په معنى د فعل مضارع سره دي دا د ري داني دي: ۱- "اووه" معنى اَتَوَجَّعُ.

۲- "أف" معنى اتضجّر. ۳- "وي او" واهاً" معنى تعجب.

دوهم تقسيم اسماء افعال:

دوهم تقسيم اسماء افعال: اسماء افعال په اعتبار د اصالت او عدد م اصالت هم پر دری قسمه دي:

۱- "موضوع ابتداً" اي ما وضع من اول امره اسم الفعل ولم يستعمل في غيره لکه: "شَتَّان" "ويه" "مه".

۲- "منقوله" ما وضع في اول الامر لمعنى ثم انتقل الى اسم الفعل ،

دا بيا پر د ري قسمه دي: ۱- د ظرف څخه منقول: لکه "مکانک" "دونک" په دوي کي اول جزء اسم فعل دي، او دوهم جزء پر خپل حال باقي دي مکان اسم فعل اوکاف ضمير مجرور متصل پر خپل حال پاته دي.

۲- د جار مجرور څخه منقول لکه: "عليک"، "اليک". ۳- د مصدر څخه منقول وي لکه "رويدا".

د ريم قسم معدول: لکه "نزال"، "تراک"، د "انزل" او "اترک" څخه معد ول دي.

د ريم تقسيم اسماء افعال:

د ريم تقسيم اسماء افعال: اسماء افعال په اعتبار د تعريف او تنکير هم پر دري قسمه دي:

۱- هميشه معرفه لکه "نزال"، "تراک"، "بلها". ۲- نکره "واها" "ويها".

۳- منون نکره او غير منون معرفه لکه: "صه"، "صه".

قوله: ششم اسماء ظروف:

شپږم د اسماء غير متمکن څخه ظروف دي، او ظروف جمع د ظرف ده ځاي د قوع د فعل، اويا وخت د قوع د فعل ته وايي.

او ظروف پر دوه قسمه دي: ۱- ظروف زمان. ۲- ظروف مکان.

تفصيل: "اذ" د ظرف زمان د پاره راځي په معنى د ماضي سره هرکله چي پر مضارع داخل سي نوپه

معنا د ماضي سره يی گرځوي د ماضي لکه: "اذ قام زيد".

داستقبال د پاره لکه: "إِذْ الْاَغْلَالُ فِي اَعْنَاقِهِمْ".

اوکله کله د تليل د پاره راځي لکه: "ولن ينفعکم اليوم ا ن ظلمتم انکم في مشترکون" اي لاجل ظلمکم.

۱ - ضابطه: "اذ" هميشه جملي ته مضاف کيږي اوکله به مضاف اليه جمله حذف سوي وي

نوعوض کي تنوين راوړل سوي لکه: "يومئذ". وجه د بناء شبه وضعي ده دوحرفيزدي.

"اذا" د اذ مقابل دي د استقبال د پاره كښيردي، اود ماضي د پاره قليل راځي لكه: «واذا راوتجارة»

«اذا جاء نصرالله» د پاره د استقبال. وجه د بناء دا حرف شرط لره متضمن دي.

"متي" پردوه قسمه دي: ۱- شرطيه جازمه. لكه: "متي تسافرأسافر". ۲- استفهاميه "متي نصر الله".

وجه د بناء متضمن دي حرف شرط او همزه د استفهام لره.

"كيف" دا د حال د پوښتنې د پاره راځي "كيف انت". اي في اي حال من الاحوال صحيح ام مريض.

كله چي د "كيف" سره كلمه د "ما" راسي نو شرط دي "كيفما".

اعراب د "كيف" ۱- كله خبر واقع كيږي په تركيب كي "كيف انت"،

د افعال ناقصه خبر هم "كنت كيف".

۲- حال هم واقع كيږي لكه: «كيف تكفرون بالله». ۳- مفعول به هم واقع كيږي "كيف جئت".

كيف ظرفي نه دي نه زماني اونه مكاني ليكن د د څخه تعبيرپه جارمجوروسره كيږي "كيف انت" اي في حال من الاحوال اوجار مجرور لره ظرف وايي (هذا مذهب دابن ملك او ابن هشام.)

وجه د بناء شبهه وضعي او شبهه معنوي ده.

"ايان" استفهام د پاره راځي "ايان يوم الدين".

او كله كله د پاره شرط جازم راځي لكه "ايان تجتهد اجتهد".

وجه د بناء شبهه معنوي.

"قط": د ماضي منفي د پاره راځي اود استغراق فائده كوي لكه: "مااكل زيدٌ خبزاً قُطاً".

وجه د بناء شبهه جمودي ده.

"عوض" د مستقبل منفي د پاره راځي اود استغراق معنا وركوي لكه: "لاتركب العلم عوض".

وجه د بناء شبهه جمودي ده.

"امس" مبني على الكسره وجه د بناء په معنا د ماضي دي.

"مذ" منذ: د دوو معناوو د پاره راځي: ۱- اوله مده: چي په جواب كي د "متي" راسي لكه: "متي

رائيت زيدا" جواب "مذ يوم الجمعة" په معنى اول مده عد م رؤيتي اياه كان يوم الجمعة.

۲- په معنا د جميع مده چي په جواب كي د "كم" استفهاميه كي راسي لكه: "كم مدهً ما رائيت زيدا

جواب: "ما رائيته مذ يومان" اي جميع مد تي عد م روئتي اياه كان يومان.

۲- ضابطه: "مذ منذ" پر د ري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- حرفي. ۳- ظرفي.

تفصيل: كه چيري د دوي څخه وروسته اسم مرفوع راغلي وو نو اسمي دي لكه: "مذ يوم الجمعة".

په تركيب كې دوي مبتداء دي او ما بعد ورته خبر دي اويا د دي برعكس.

۲- اوكه وروسته اسم مجرور راسي نو حرفي دي لكه: "ما رئيته مډ يوم الاحد" اي من يوم الاحد.

۳- كه وروسته جمله اسميه او يا فعليه راسي نو ظرفي دي:

جمله اسميه لكه: ما رئيته مډ زيد قائم.

جمله فعليه لكه: ما رئيته مډ قام زيدا.

حاصل د "مډ منډ" دوه صورتونه اسمي سوه، او يو صورت جري.

بيان داحتمالات سبعة په بعد كي په اعتبا راعراب

سوال: په اما بعد كي په اعتبا ردا عراب خوا احتمال سته؟

جواب: په اعتبا ردا عراب اوه ۷- احتمال لري:

په د ري حالاتو كي مبني دي، او په خلو حالاتو كي، معرب دي.

د اول د رو احتمالاتو بيان: ۱- كه يي مضاف اليه على السبيل التعداد (لكه زيد، عمر، بكر) ورسر ذكر وو، مبني دي.

۲- كه على السبيل الاضافه ورسره ذكر وو، خو مضاف اليه غير مقصود وو مبني دي.

۳- كه يي مضاف اليه معرفه، او مډ وف وو، او معنا د مضاف اليه ورسره منوي وه، فقط بيله تعويض د تنوين، مبني دي.

خلو احتمال د معرب: ۴- كه يي مضاف اليه مډ كور، او مقصود وو نو معرب دي.

۵- كه يي مضاف اليه مډ وف وو په حذف نسيا منسيا سره بيا معرب دي.

۶- كه يي مضاف اليه مډ وف وو خو لفظ يي منوي وو، بيا معرب دي.

۷- كه يي مضاف اليه محذوف وومعنا يي منوي وه، او تنوين يي په عوض كي راغلي وو، بيا معرب دي.

فائده: د نسييا او منسيا معنى دا ده چي مضاف اليه په لفظ كي نه وي اود متكلم په اراده كي هم نه وي.

قوله: هفتم اسماء كنيات:

او هم اسم غير متمكن خخه اسماء كنيات دي:

تفصيل: اسم كناية هغه اسم دي چي پرعد د مبهم اويا پر كلام مبهم باندي دلالت كوي.

اسماء كناية پر دوه قسمه دي: ۱- معرب لكه: "فلا ن فلا نه" ۲- مبني.

دلته بيان د مبني كوي خكه دا مقصود بالبيان دي.

مثال دعد د لكه: "كم" او "كذا".

"کم" پر دوه قسمه دي: ۱- کم استفهاميه. ۲- کم خبريه.

کم استفهاميه سره طلب دعد د کيږي د مخاطب څخه لکه: "کم مالا انفتت" کم درهم عندک".
اوتميرد ده به مفرد منصوب وي.

وجه د بناء متضمن دي معنى د استفهام لره.

او "کم" خبريه د يته وايي چي په ده سره اخبار دعد د څخه کيږي د نفس خپل لکه: "کم ما عندي" کم د رهم عندي. تمير د ده به مفرد مجرور وي،

وجه د بناء په معنا د کم استفهاميه سره دي.

"کذا": مرکب دي د کاف تشبيه اود اسم اشاري څخه د لته معنا دعد د مراد ده په دي سره د خپل طرفه دعد د اخبار ورکول دي. لکه: "کذا د رهما عندي".

وجه بناء دا قبل ترکیب مبني بعد هم مبني دي.

دوهم قسمه: چي پر مبهم کلام باندي دلالت کوي لکه: "کیت ذیت".

وجه د بناء دي د جملي پړخای واقع کيږي.

قوله: هشتم: مرکب بنائي:

اتم قسمه د اسم غير متمکن مرکب بنائي دي. اود دي تفصيل مخکي تيرسوي دي.

فصل بدانکه اسم بر دوضرب:

په دي فصل کي بيا د اسم تقسيم کوي:

اسم په اعتبار د معنى پردوه قسمه دي

يعني اسم په اعتبار د معنى پردوه قسمه دي: ۱- معرفه. ۲- نکره.

وجه د حصريي: دا ده دا اسم به خالي نه وي يابه وضع سوي وي د يومعلوم شي د پاره

اوپا به دغيرمتعين شي د پاره وضع سوي وي، که اول وو دا معرفه دي، اوکه دوهم وو دا نکره دي.

د معرفه تعريف: په لغة کي مطلق پيژند لوته وايي،

اوپه اصطلاح کي هغه اسم ته وايي چي واضع د يو معلوم شي د پاره وضع کړي وي لکه: فيض الباري چي زما د زوي نوم دي نوهرکله چي فيض الباري ذکرسي هم د غه زما زوي په ذهن کي راځي.

معارف پراوه ۷- قسمه دي: ۱- مضمرات. ۲- علم. ۳- اسماء اشارت. ۴- موصولات.

د دوي تفصيل مخکي تيرسوي دي.

۵- معرفه باللام م. ۶- معرفه په حرف نداء. ۷- پنځو اولو ته مضاف وي.

فائده: اسماء اشارت او اسماء موصولات ته مبهمات وايي، ځکه چې اسم اشاره بيله مشاراليه نه

پوره کيږي او اسماء موصوله بيله صلی نه پوره کيږي.

علم: په لغة کي علامي ته وايي، او په اصطلاح کي علم هغه اسم دي چې وضع سوي وي د پاره

د يوشې معين په د شان سره چې نه شا مليري غيرلره په دغه وضع سره .

علم پر د ري قسمه دي

علم پر د ري قسمه دي: ۱- اسم محضه. ۲- کنیه. ۳- لقب.

اسم محضه: د يته وايي چې د ولادت څخه وروسته په مسمي سوي وي اويا داچې نه کنیه وي اونه لقب.

کنیه: هغه علم دي چې د ده په شروع کي اب اويا ابن اويا ابنة ذکر وي لکه ابوالفتح، ابن عباس.

لقب: د يته وايي چې د د مسمي په مدح او يا ذم سره يا د يري لکه علا مه الشيخ الامام، بخيل لنيم.

دا غه د ري سره قسمونه د علم معرفه دي.

پنځم معرفه په نداء چون رجل.

پنځم قسم د معرفي څخه معرفه په نداء سره دي .

فائده: په حرف نداء سره اسم هلته معرفه گرځي چې کله د هغه تعين وسي لکه يا رجل،

اوکه غيرمتعین وي نو بيا به نکره وي اگرکه حرف نداء پري دا خل سوي وي لکه قول د رجل اعمي

يارجل خذ بيدي ځکه ضرورت داعمي نفس رجل ته دي نه رجل خاص ته ځکه نکره دي.

قوله: ششم معرفه بالف لام :

شپږم قسم د معرفي هغه معرفه په الف لام سره دي سره د تعين او سره د قصد د تعريف.

د الف لام د د يارلسو-۱۳ اقسامو بيان

الف لام پردوه قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- حرفي.

اسمي: پر اسم فاعل او اسم مفعول په اتفاق اوپر صفت مشبه بناء براختلاف داخليري :

اسم فاعل لکه: الضارب. په معنى د الذي ضرب، الضاربان الذان ضربا، الضاربون الذين ضربوا.

مفعول لکه: المضروب په معنى الذى ضرب المضروبان الذان ضربا، المضروبون الذين ضربوا.

حرفي: بيا: خپل په کور کي پر دوه قسمه: ۱- زائد. ۲- غير زائد.

زائد بيا پردوه قسمه دي: ۱- لازمي. ۲- غير لازمي:

لازمی بیا پر دوه قسمه دي: ۱- عوضی لکه: په لفظ د الله کي. ۲- غیر عوضی لکه: په الصعق کي. غیر لازم هم پر دوه قسمه دي: ۱- عوضی لکه الناس. ۲- غیر عوضی فیا الغلا مان فرا. غیر زائد بیا پر دوه قسمه دي: ۱- عهدي خارجي. ۲- حقيقي.

عهدي خارجي تعريف: هغه دي چي په ده سره اشاره وي يوفرد او حصه متعين ته په ما بين د متکلم او مخاطب کي.

عهدي خارجي بیا پر دوه قسمه دي: ۱- صريحي. ۲- کنائي. ۳- علمي.

صريحي تعريف: هغه دي چي مخکي معهود صراحتاً ذکر وي.

کنائي تعريف: هغه دي چي مخکي صراحتاً ذکر نه وي بلکي کنایه ذکر وي.

د دواړو مثال: قوله تعالى «ليس الذکر کا الانثی». اوس الانثی اشاره ده وهغه انثی ته چي مخکي صراحتاً ذکر وو، او په الذکر کي اشاره ده وهغه مذکر ته چي کنایه ذکر وو.

علمي تعريف: هغه دي چي نه صراحتاً ذکر وي اونه کنایه بلکي د بحث څخه معلوميري لکه: "خرج الامير اذا لم یکن فی البلد الا امير واحد".

حقيقي تعريف: هغه دي چي په ده سره د مدخول حقیقه ته اشاره وي.

اودا بیا پر دوه قسمه دي: ۱- جنسي. ۲- استغراقي. ۳- عهدي ذهني.

جنسي تعريف: هغه دي چي په ده سره اشاره وي د مدخول حقیقه ته بیله لحاظ د افرادو نه کلاً اونه بعضاً لکه: "الرجل خیر من المرأة". يعني حقیقه د رجل خیر دي تر حقیقه د امرأه قطع نظر د افرادو څخه استغراقي تعريف: هغه دي چي په ده سره اشاره وي د مدخول حقیقه ته سره د لحاظ د ټولو افرادو.

اودا بیا پر دوه قسمه دي: ۱- استغراقي حقيقي. ۲- استغراقي عرفي.

استغراقي حقيقي تعريف: هغه دي چي مراد په ده سره ټول افراد وي هغه افراد چي شمول کوي هغه ته لفظ په اعتبار د لغة لکه: "عالم الغیب والشهادة"، ای عالم کل غیب وشهادة.

استغراقي عرفي تعريف: هغه دي چي مراد په ده سره ټول افراد وي هغه افراد چي شمول کوي هغه ته لفظ په حسب د عرف عام لکه: "جمع الامیر الصاغة"، ای صاغة بلده او اطراف مملکت.

عهدي ذهني تعريف: هغه دي چي په ده سره اشاره وي د مدخول حقیقه ته سره د لحاظ د بعضي افرادو غیر متعين په مابين د متکلم او مخاطب کي لکه: يخاف ان يأكله الذئب، اوس دلته د ذئب څخه بعضي افراد غیر متعين مراد دي.

قاعده: اوس دلته مراد دالف لام څخه غیر زائد دي.

قوله: هفتم مضاف به يکي ازینها:

او هم قسمه د معرفي هغه مضاف دي يوه ته د دغو اقسامو مذکور وو څخه.

- ۱- ضابطه: معرفه په حرف نداء ته اضافه نه کيږي ځکه په ما بين د مضاف مضاف اليه کي شدت اتصال وي نوپه يا سره دغه اتصال قطع کيږي او بل صدا رت د يا فوت کيږي چي تقاضی د صدارت کوي. "غلا مه": مثال دهغه دي چي اسم نکره وضمير ته مضاف وي.
- "غلا م زيد": مثال د هغه دي چي اسم نکره مضاف و علم ته وي.
- "غلا م هذا الرجل قتل زيدا": دا مثال دهغه اسم دي چي اسم اشاري ته مضاف وي.
- "غلا م" مضاف "هذا" اسم اشاره "الرجل" مشار اليه اسم اشاره سره د مشار اليه دا مضاف اليه سومضاف سره د مضاف اليه مبتداء قتل فعل ضمير مستتر فاعل زيدا مفعول جمله خبريه .
- "غلا م الذي عندي": دا مثال دهغه اسم دي چي اسم موصول ته مضاف وي. غلا م مضاف الذي موصول "ثبت" فعل ضمير مستتر فاعل "عندي" مضاف مضاف اليه مفعول جمله صله موصول مع صله مضاف اليه مضاف مع مضاف اليه مبتداء محذوف الخبر.
- "غلا م الرجل": مضاف معرفه بالام ته .

اضافه و معرفي ته پردوه قسمه ده : ۱- بالذات لکه "غلا مه" ۲- بالواسطه. لکه "غلا م ابيک" د

غلا م اضافه سوي ده و معرفي ته په واسطه داب.

- ۲- ضابطه: "غير" مثل "شبه". دا اسماء په اضافه سره و معرفي ته معرفه نه گرځي د وجي د توغل د دوي په ابهام کي البته که د دوي د مضاف اليه د پاره ضد واحد وو بيا معرفه گرځي لکه "غير المغضوب عليهم"، عليک بالحركة غير السكون .

مراتبې د معرفي

- ۱- د رجه مضمرات. ۲- علم. ۳- اشارات. ۴- معرفه باللام. ۵- موصولات. ۶- معرف حرف نداء. ۷- مضاف په اعتبار د مضاف اليه .

مراتبې الضمير

- ۱- ضمير متکلم انا ضربت. ۲- ضمير مخاطب انت ضربت. ۳- ضمير غائب هو.

قوله: نکره آنست :

نکره د تنکیر څخه دي او تنکیر په لغة کي نا معلومه شي ته وايي،
او په اصطلاح کي هغه دي چي وضع سوي وي د پاره د شي غير معين.

قوله: بدانکه اسم بردوصنف ست:

اسم پر دوه قسمه دي مذ كرمؤنث

اسم پر دوه قسمه دي: ۱- مذ كر ۲- مؤنث.

مذ كر تعريف: هغه اسم دي چي علامه د تانيث نه وي پكښي لكه رجل.

مؤنث تعريف: هغه اسم دي چي په هغه كي علامه د مؤنث وي لكه: امرأة.

وجه د حصر: دا اسم به خالي نه وي يا به علامه د تانيث پكښي وي او يا به نه وي پكښي اول مذ كر

دي او دوهم مؤنث دي.

سوال: مذ كر ولي مقد م سو پر مؤنث باندي؟ ۱- جواب: د شرافت په وجه

۲- جواب: تخليق د مذ كر پر مؤنث باندي مقد م دي نواحكام د ده هم مقد م دي.

۳- جواب: مذ كر اصل دي خكه علامي ته محتاج نه دي هر هغه شي چي علامي ته محتاج نه وي

هغه اصل وي.

قوله: وعلا مت تانيث چها رست:

علامي د تانيث

علامي د تانيث: د مؤنث د پاره علامي څلور دي: ۱- الف مقصوره لكه حيلي. ۲- الف ممد وده لكه:

حمراء. ۳- تاء لكه: "طلحة". ۴- تاء مقد ره لكه: "ارض" چي اصل يي "ارضة" دي خكه تصغير يي "أرَيْضَةٌ" دي.

مؤنث په اعتبار د علامي پر دوه قسمه دي

مؤنث په اعتبار د علامي پر دوه قسمه دي: ۱- قياسي. ۲- سماعي.

مؤنث قياسي تعريف: هغه دي چي علامه د مؤنث په تلفظ كي ښكاره وي،

او علامي د تانيث يي د ري دي: ۱- تاء حقيقتا وي لكه: "طلحة"، او كه حكما وي لكه: "عقرب"، دغه

باء پر خاي د تاء ولاړه ده. ۲- الف مقصوره لكه: "حيلي". ۳- الف ممدوده لكه: "حمراء".

مؤنث سماعي تعريف: هغه دي چي علامه د تانيث په تلفظ كي ښكاره نه وي بلكي پټ وي

لكه: "ارض" شمس" اصل يي "ارضة" او "شمسة" دي خكه تصغير يي "ارضة" او "شميسة" دي.

قوله: ويدانكه مؤنث بر دو قسم:

دا تقسيم د مؤنث دي په اعتبار د حقيقي او لفظي.

مؤنث په اعتبار د حقيقي او لفظي پر دوه قسمه دي

مؤنث په اعتبار د حقيقي او لفظي پردوه قسمه دي: ۱- حقيقي. ۲- لفظي.

حقيقي تعريف: هغه مؤنث دي چي دهغه په مقابل کي حيوان مذ کروي بيا عام تردي چي علامه د تانيث پکښي ښکاره وي، او که نه وي لکه: "امراة" مقابل کي "رجل"، "ناقة" مقابل کي "جمل". "اتان" مقابل کي "فرس".

مؤنث لفظي تعريف: دا سي مؤنث ته وايي چي په مقابل کي حيوان مذ کر نه وي

بيا عام که علامه

د تانيث ښکاره وي، اوکله وي لکه: "ظلمة"، "عين" د دي په مقابل کي حيوان مذ کر نسته.

د اسم په اخيره کي چي کم الف راځي هغه پردوه قسمه دي

۱- د اسم په اخيره کي چي کم الف راځي هغه پردوه قسمه دي: ۱- مقصوره. ۲- ممدوده.

مقصوره تعريف: هغه ته وايي چي ترده وروسته همزه نه وي خواهي دالف په صورت کي ليکلي

وي لکه: "عصا"، او که د يا په صورت کي لکه "موسی".

ثم اعلم: دغه الف اصليه نه سي راتلي بلکي: يا به منقلبه وي، او يا به زائده وي:

منقلبه بيا کله د واو څخه منقلبه وي لکه: "عصا" چي په اصل کي "عصو" دي او کله د ياڅخه لکه: "فتی" چي تننيه يي "فتيان" راځي.

زائده بيا پر دوه قسمه دي: زائده د پاره د تانيث لکه: "حُبلى او عطشى، ذکرى"،

د حبل او عطش، او ذکرو تنني دي.

اوکله د الحاق د پاره وي لکه: "رطی"، او "ذفری" چي اول د "جعفر" ملحق دي اودوهم د "درهم" ملحق دي.

ضابطه: که چيري څلرم ځاي اويا تردي هم زيات وي نوپه صورت د ياء به

لکل کيږي لکه: "کبشری" او "مصطفی"، او "مستشفى"،

او يا يي اصل ياء وي لکه: "الفتی" او "هدی"، او "الندی".

اوپه صورت د الف ليکل کيږي که چيري د ريم ځاي وي او اصل يي واو وي

لکه: "عصا"، "العلا"، "الربا".

الف ممدوه تعريف: هغه الف ته وايي چي ترده وروسته همزه وي: اصلي وي

اوکه زائده وي لکه: "قراء" او "حمراء".

الف ممدوده پر دوه قسمه دي: ۱- زائده. ۲- اصليه:

زائده بيا پر دري قسمه دي: ۱- زائد للتانيث لکه: "حمراء" ۲- زائد للا لحاق لکه: "علباء"

۳- زائد للتكسير لكه: "علماء"

اصليه هم پر دری قسمه دي: ۱- اصلي يعني دلام په مقابله كي راغلي وي او غيرمبدل وي لكه "قراء"

۲- اصلي مبدل وي د واو څخه لكه: كساء. ۳- اصلي مبدل وي د ياء څخه لكه: "رداء".

سوال: طلحة د يومذ كرصحابي نوم دي او تا وويل چي مؤنث دي؟

جواب: زمور مراد په طلحة سره لفظ دي نه مسمي.

سوال: تا وويل چي الف مقصوره علامه د تانيث ده زه به درته وبنيم چي الف

مقصوره به وي، او تا سي ورته مؤنث نه وياست لكه: موسى، مجتبی، عيسى وغيره؟

جواب: مراد د دغو علا موڅخه زائد دي نه اصلي او د لته دغه الف اصلي دي نه زائد.

د مؤنث متعلق ضوابطي او قواعد:

۱- ضابطه: كه علامه د تانيث پكښي وي نومؤنث دي. او كه نه وي بيا مذ كړي.

۲- ضابطه: د تمامو مملكت او تمامو ښارو نومان مؤنث دي خومؤنث سماعي دي.

۳- ضابطه: د جسم د تمامو اعضاؤ نومان مؤنث دي خو سماعي.

۴- ضابطه: د جسم په اعضاؤ كي خدين او حابيين مؤنث نه دي.

۵- ضابطه: د تمامو شرابو نومونه مؤنث سماعي دي.

۶- ضابطه: د دو زخ نومان مؤنث سماعي دي.

۷- ضابطه: دهوا تمام نومان مؤنث سماعي.

۸- ضابطه: د زنانو تمام نومان او د هغو تمام صفتونه مؤنث سماعي دي.

۹- ضابطه: اسم الشمس مؤنث سماعي دي.

۱۰: ضابطه: لفظ نفس، او ارض مؤنث دي.

۱۱- ضابطه: د مؤنث سماعي الفاظ واجب التانيث دي.

۱۲- ضابطه: د فعل اسناد وضمير متصل ته د فعل حقيقي وسي نوتانيث د فعل واجب

دي لكه: هند قامت.

۱۳- ضابطه: د فعل متصرف اسناد وسي واسم ظاهر د مؤنث حقيقي ته متصل

بلا فصل بيا هم تانيث د فعل واجب دي لکه ضربت هند.

۱۴- ضابطه: د فعل اسناد وسي واسم ظاهر د مؤنث حقيقي ته مع الفصل نوبيا هم تانيث

د فعل واجب دي په دي شرط چي دا اسم مشهور په مذ کر کي وي لکه : ضربت اليوم زيد، اذا جعل زيد علما للمؤنث.

۱۵- ضابطه: د فعل اسناد وسي واسم ظاهر د مؤنث غير حقيقي ته نوپه هغي کي

وجهين جائز دي لکه: طلعت الشمس، طلع الشمس.

۱۶- ضابطه: که د فعل اسناد وسي ضمير منفصل د مؤنث حقيقي ته نوپه هغه کي

دوي وجهين روا دي لکه: هند قام الاهي هي وهند ما قامت الا. دلته

۱۶- ضابطه: که د فعل متصرف اسناد وسي اسم ظاهر د مؤنث حقيقي ته نودا

به خالي نه يا به فصل په الاسره راغلي ي، اويا به په بل شي سره راغلي وي که په غير د الاسره فصل راغلي وو په هغه کي جواز د وجهين دي ليکن تانيث پکښي اولی دي لکه ضرب اليوم وضربت اليوم هند وما ذالك.

۱۷- ضابطه: که دا فصل په الاسره راغلي وو نوبيا تذ کير پکښي اولی دي لکه :

ما ذکي الا فتاة ابن العلي.

۱۸- ضابطه: که د نعم او بئس اسناد وسي اسم ظاهر د مؤنث حقيقي ته متصلا

بلا فصل نو په هغه کي تذ کير اولی دي ترتانيث لکه : نعم المرأة وبئس المرأة.

۱۹- ضابطه: که د فعل اسناد وسي جمع مؤنث سالم ته وجهين پکښي جا نژدي.

۲۰- ضابطه: که د فعل اسناد وسي جمع مؤنث مکسر ته .

۲۱- ضابطه: يا جمع مذ کر مکسر ته .

۲۲- ضابطه: يا اسم جمع ته .

۲۳- ضابطه: يا اسم جنس جمعي ته نو په دغه مذ کور ضابطو کي وجهين جائز دي.

۲۴- ضابطه: که د فعل اسناد وسي جمع مذ کرسالم ته بيا تذ کير د فعل واجب دي حکه

چي جمع مذ کرسالم اشرف د جمعو څخه ده پکښي تاويل په جماعة سره نه دي جائز.

۲۵- ضابطه: که د فعل اسناد وسي جمع مذ کرسالم عا قل ته نوتذ کر د فعل واجب دي

مع الاظهار ضمير الجمع المذکر لکه المسلمون ضربو اولاً يجوز المسلمون ضربت.

۲۶- ضابطه: که د فعل اسناد وسي ضمري د جمع مذکر مکسر عاقل ته نو په دغه

کي جواز د وجهين دي: ۱- تانيث د فعل مع الاسناد ضمير الرجال قامت. ۲- تذکیر د فعل سره د ايراد د ضمير د جمع مذکر لکه: الرجال قاموا.

۲۷- ضابطه: که اسناد د فعل وسي ضمير د جمع مذکر مکسر غير عاقل ته يا ضمير

د جمع مؤنث ته مطلقا که سالمه وي او که مکسره. او که اسم جمع وي نو دي کي هم جواز د وجهين دي: ۱- ايراد د ضمير د جمع مؤنث النساء قمن الايام مضيي. ۲- تانيث د فعل سره د استتار د ضمير لکه النساء قامت الايام مضت.

۲۸- ضابطه: اسم تفضيل مستعمل بمن، مصداً ر، حروف تهجي الف يا تا ثا.

بعض اوزان، فعول صبور، مفعال لکه مفتاح، مفعيل منطبق، مفعل مغشم بمعنى شجاع.

۲۹- ضابطه: تاء دخو معنايو دپاهر راځي: که په اوله کي راغلي وه نو اسم اشاره به وي لکه: تا،

تي، ته تهی. او يا به حرف جر وي لکه تالله.

او که په اخره کي راغلي وه نو په استعمال کي د مؤنث او مذکر د فرق د پاره راځي په صفاتو کي کثير راځي او په اسماء کي قليل راځي.

۳۰- ضابطه: تاء د خو نورو معنايو د پاره راځي: ۱- خطاب لکه: انت. ۲- د واحد اوجنس ترمايين

د فرق د پاره لکه: ثمرة تمر. ۳- د مذکر د پاره لکه: ثلاثة رجال. ۴- د حرف محذوفه په عوض کي لکه: عدة چي په اصل کي وعد وو

۵- د ياء نسبيتي په عوض کي د جمعي په اخره کي لکه: حنبلي خخه حنابلة. ۶- د نقل دپاره لکه كافيّة .

۷- د مبالغې لکه: رواية بمعنى کثير رواية. ۸- د مبالغې د تاکيد د پاره لکه علامّة. ۹- د مصدرية لکه: فاعليت اومفعوليت. ۱۰- د وحدة لکه: نفخة واحدة. ۱۱- د تاکيد تانيث لکه: نعمة واحدة. ۱۲- د زينت لکه: بلدة طيبة. ۱۳- زائده لکه: د زنديق خخه زنادقة.

۳۱- ضابطه: هغه اوزان چي مذکر او مؤنث پکښي برابر دي: ۱- اسم تفضيل چي په من سره

مستعمل سي. ۲- مصداً ر. ۳- حروف تهجي.

يو خو داني اوزان چي دهغو په اخره کي تاء نه ملحق کيږي د مذکر او مؤنث د پاره يو رکم استعماليږي لکه: ۱- فعول چي په معنا د فاعل سره وي. "رجل صبور" امرأه صبور

او که په معنا د مفعول سره وي بيا فرق غواړي. ۲- مفعال لکه مفتاح. ۳- مفعيل لکه: منطبق. ۴- مفعل لکه مغشم.

قوله: بدانکه اسم برسه صنف است:

اسم پر د ري قسمه دي او دهر يوه لغوي او اصطلاحی معنا

اسم پر د ري قسمه دي: ۱- واحد. ۲- تثنيه. ۳- جمع.

وجه د حصر: دا ده چي اسم به خالي نه وي يا به دلالت کوي پريوه او يا پر دوو او يا پر زيات تردوو که اول وو واحد دي او که دو هم وو نو تثنيه او که د ريم نو جمع.

د واحد لغوي او اصطلاحی معنا: په لغة کي يوه ته وايي او په اصطلاح کي ما د کرفي الكتاب.

د تثني لغوي او اصطلاحی معنا: په لغة کي دوو ته وايي او په اصطلاح کي ما د کرفي الكتاب.

د جمع لغوي او اصطلاحی معنا: په لغة کي تردوو زيات ته وايي په دي شرط چي په مفرد کي تغير سوي وي لفظا لکه رجال. ، او په اصطلاح کي ما د کر في الكتاب.

فرق په ما بين کي د تثنيه او جمع مذ کړ سالم:

تثني ته په حالت د رفع کي په اخر کي الف او نون ماقبل مفتوحه راوړه لکه: "ضاربان"، او په حالت نصبي او جري بيا ياء ماقبل مفتوحه لکه "ضاربين".

او جمع مذ کړ سالم کي په حالت د رفع واو نون ماقبل مضموم لکه "ضاربون".

او په حالت نصبي او جري کي ياماقبل مکسور لکه "ضاربين".

قوله: بدانکه جمع با اعتبار لفظ بر دو قسمه ست:

جمع په اعتبار د لفظ پر دوه قسمه دي

جمع په اعتبار د لفظ پر دوه قسمه دي: ۱- جمع تصحيح. ۲- جمع تکسير.

وجه د حصر: دا جمعه به خالي نه وي يا به بناء د مفرد په کبني سالم وي، او يا به نه وي، که اول وو دا تصحيح ده او که د وهم وو دا مکسر ده.

۱- ضابطه: د جمع تکسير د تغير دوه صورتونه دي:

۱- حمکي: چي لفظ د مفرد او جمع کي هيڅ فرق نه وي بلکي فرضي به وي لکه فُلْکَ مفرد دي او جمع يي هم فُلْک په دي کي تغير فرضي دي.

۲- تغير حقيقي: چي په لفظ کي تغير او تبد يل وي د دي شپږ صورتونه دي:

۱- تبد يلی د حروف په زياتوالي سره لکه: صنُوْخه صنواُنْ (الف ونون).

۲- تبد يلي په کموالي د حروف لکه: تخمة خخه تخْمُ په حذف د (ة) سره.

۳- د شکل او صورت په تبد يلي سره د زيادت لکه: رجل خخه رجال (الف).

۴- شکل او صورت په تبد يلي سره لکه : اَسَدٌ خُخه اُسَدٌ (با لضمه والسکون).

۵- شکل د بد ليدو سره د کم والي لکه : رسول خُخه رسل (واو) حذف سوي دي.

۶- شکل او کموالي سره لکه : غلام خُخه غلمان.

۲- ضابطه: جمع مکسر او جمع سالم ترمايين فرق:

جمع تصحيح يا سالم : ۱- برائي ذوی العقول مختص. ۲- بناء د مفرد سالم وي. ۳- اعراب بالحرف.

جمع مکسر يا تکسير: عامه ده ذوی العقول وي او که غير ذوی العقول وي. ۲- بناء د مفرد غير سالم. ۳- اعراب بالحركت.

۳- ضابطه: د جمع تکسير د جوړولو طريقه اول دوه مفتوحه او د ريم خاي الف او که تر الف وروسته يو حرف وي نو هغه به مشد د عامل تابع دي لکه دواب.

اوکه دوه حرفه وه نو اول به مکسور وي او دوهم به عامل تابع وي لکه: مساجد.

اوکه دري حروف وه نواول مسکور او دوهم ياء ساکنه او دريم د خپل عامل تابع دي. لکه مَصَابِيحُ.

۴- ضابطه: اوزان د جمع تکسير ثلاثي سماعي دي او ربا عي او خماسي کي پر وزن د فَعَالِلُ راخي لکه د "جعفر" جَعَاْفِرُ، او د "جمريش" خُخه جَحَامِرُ.

جمع سالم بيا پردوه قسمه ده : ۱- مذ کر. ۲- مؤنث

۵- ضابطه : جمع سالم بيا پردوه قسمه ده : ۱- مذ کر. ۲- مؤنث.

مذ کر تعريف: هغه جمع ده چي علامه د تانيث نه وي پکښي لکه: "المسلمون.

مؤنث تعريف: هغه جمع سالم ده چي علامه د تانيث پکښي وي لکه: "المسلّمات.

۶- ضابطه: د جمع مذ کر سالم: شرط د بناء د جمع مذ کر سالم دا اسم به خالي نه وي

يا به جامد وي يا به مشتقي

که اسم جامد وي د هغه د جمعي د پاره پنځه شرطونه دي: ۱- شرط: علم به وي. ۲- شرط: مذ کر

۳- شرط: عاقل به وي. ۴- شرط: خالي عن التاء التانيث خُخه به وي. ۵- شرط: خالي عن التركيب به وي.

مثال لکه: "زيدٌ" چي جمع يي "زيدون" راخي که دغه يو شرط نيستي سو نو بيا جمع سالم نه وي. لکه "رجال". امرأه".

که دا اسم مشتقي وي بيا مشروط دي په شروط ستة سره : ۱- شرط: مذ کر. ۲- شرط: عاقل.

دا مشتقي به نه وي پر وزن د افعال چي مؤنث يي د دي راخي پر وزن د فعلاء لکه: "حمراء" سو جمع د ده "احمرون" نه راخي بلکي جمع د دي "حمر" راخي.

۴- شرط: دا مشتقي به نه وي پر وزن د فعلا ء سره چي مؤنث د دي پر وزن د فعلى سره راځي

مثال "عطشان" جمع د دي "عطشانون" نه راځي بلکي جمع د دي "عطاش" راځي.

۵- شرط: دا مشتقي به مشترک په مابين کي د مؤنث او مذ کر نه وي مثال "جَرِيحٌ"

جمع يی "جريحون" نه راځي بلکي "جرحي" راځي.

۶- شرط: دا ملتبس با لتاء به نه وي مثال لکه: "علامة" د دي جمع بالواو اونون نه راځي.

۷- ضابطه: د جمع مؤنث سالم: دا اسم به خالي نه وي يا به صفتي وي او يا به اسم جامد وي

که اسم صفتي وو نو بيا به خالي نه وي يا به ده د پاره مذ کر وي او يا به نه وي که د دي د پاره مذ کر وو نو دغه اسم صفتي جمع کيږي په جمع مؤنث سالم سره په دي شرط چي د دي مذ کر جمع سوي وي په جمع مذ کر سالم سره مثال لکه: "ضاربة" د دي جمع "ضاربات" سره راځي ځکه د دي مذ کر جمع سوي دي پر وزن د "ضاربون".

اوکه مذ کر د دي نو وو جمع سوي بيا دا هم جمع مؤنث سالم نه جمع کيږي لکه: "حرآء".

او که يي مذ کر نه وو بيا به خالي نه وي ياء به متلبس بالتاء وي او يا به نه وي که وو نو بيا يي هم

جمع کيږي جمع په الف تاء سر راځي لکه: "حائضه" جمع يی "حائضات" دي،

او که مجرد عن التاء وو بيا په الف او تاء سره نه جمع کيږي لکه: "حائض" جمع "حوائض" راځي.

اوکه دا اسم جامد وو نو بيا دا جمع کيږي بيله شروط مذ کوره وو.

قوله: بدان که جمع با اعتبار معني بر دو نوع:

جمع په اعتبار د معنی پر دوه قسمه ده

جمع په اعتبار د معنی پر دوه قسمه ده: ۱- کثرت. ۲- قلت.

اختلاف النحاة في تعريفهما:

د ري مذهبه دي: ۱- د مصنف مذ هب: دا دي چي جمع قلت هغه ده چي د د رو څخه تر نه ۹- پوري

اطلاق باندې کيږي، او کثرت لس اود دي څخه پر زيات باندې اطلاق کيږي.

۲- قول بعض نحاتو د درو څخه تر لس پوري او کثرت يولس د دي څخه زيات .

۳- قول بعض نحات: قلت د د رو څخه تر لس پوري، او کثرت د د رو څخه بيا تر لس پوري او بيا زيات.

اوزان د جمع قلت شپږ دي:

۱	۲	۳	۴	۵	۶
أَفْعَالٌ	أَفْعَالٌ	أَفْعَلَةٌ	فِعْلَةٌ	فَاعِلُونَ	فَاعِلَاتٌ
أَقْوَالٌ	أَقْوَالٌ	أَرْغَفَةٌ	غِلْمَةٌ	ضَارِبُونَ	نَاصِرَاتٌ

جمع سالم کي شرط دادي چي بي الف لام به وي.

قوله : جمع کثرت آست که ده :

تشریح: اوزان د جمع کثرت ډير دي د جمع قلت څخه ماسوي ټولو اوزان د کثرت دي.

فائده: کله کله د جمع قلت اطلاق پر جمع کثرت په اعتبار د لفظ کيږي او معنا به يي کثرت وي او کله بالعکس وي.

فصل: بدا نکه اعراب اسم سه است الخ:

د اعراب لغوي او اطلاحي معنا

د اعراب لغوي او اطلاحي معنا: اعراب په لغة کي ايضاح او اظهار ته وايي، او په اصطلاح کي ما يختلف اخره.

اعرب پر د ري قسمه دي: ۱- مطلق اعرب. ۲- اسم اعرب. ۳- فعل اعرب.

مطلق اعراب پر دري قسمه دي: ۱- بالحرکه. ۲- بالحرف. ۳- بالجزم.

تشریح:

بالحرکه پر د ري قسمه دي: ۱- ضمه. ۲- فتحه. ۳- کسره.

بالحرف څلور قسمه دي: ۱- واو. ۲- الف. ۳- ياء. ۴- نون.

جزم هم پر د ري دي: ۱- حذف د حرکت. ۲- حذف د حرف علت. ۳- حذف د نون.

علامات د نصب پنځه دي: ۱- فتحه لکه په مفرد کي ريئت زيډ. ۲- کسره لکه په جمع

مؤنث سالم "ريئت مسلمات". ۳- الف لکه په اسماء سته مکبره کي "ريئت اباک". ۴- ياء لکه په جمع مذکر سالم کي "ريئت مسلمين". ۵- حذف د نون لکه "لن يضربا".

علامات د رفع څلور دي: ۱- ضمه "جائني زيډ". ۲- الف نون لکه: "جاءني رجلا ن". ۳- واو لکه

"جائني مسلمون". ۴- ثبوت د نون لکه: "هما يضربان".

علامات د جر د ري دي: ۱- کسره لکه: "مررت بزید". ۲- فتحه لکه: "مررت باحمد".

۳- ياء لکه: "مررت بابيک".

علامات د حذف دري دي: ۱- حذف د حرکت لکه: "لم يضرب". ۲- حذف د حرف علت لکه:

"لم يدع". ۳- حذف د نون لکه "لم يضربا" او "لن يضربا".

د اسم اعراب: پر د ري قسم دي: ۱- نصب. ۲- رفع. ۳- جر.

د فعل اعراب: هغه هم د ري دي: ۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جزم.

مختص تر اسم: جرځکه جر اثر د حرف جر دي نو که چيري جر خاص تر اسم پوري نه سي مخالفت د اثر د مؤثر څخه راسي.

مختص تر فعل: جزم دي ځکه جزم اثر د حرف جازمه دي هغه خاص تر فعل پوري دي.

۱- ضابطه: اعراب که د اسم وي او که د فعل وي په اخر کښي راځي نه په اول او مابين کي.

سوال: اعراب ولي په اخره کي راځي او په اول او سط کي نه راځي؟

جواب: اسم او فعل پر منزله د موصوف دي او اعراب پر منزله د صفت دي او صفت وروسته

تر موصوف راځي نو اعراب هم په اخر کي راځي.

اعراب د اسم پر دوه قسمه

۲ - ضابطه: اعراب د اسم پر دوه قسمه: ۱- بالحركة. ۲- بالحرف.

هريو بيا پر د ري قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- تقديري. ۳- محلي. ۴- حکائي. ۵- اعرابا علی سبيل

التوهم. ۶- جوازي.

۳ - ضابطه: لفظي او تقديري خاص تر معرب پوري دي.

او محلي خاص تر مبني پوري دي.

اعراب حکائي تعريف: د يته وايي چي مقصد پر کم حرف باندي من حيث اللفظ حکم لگول

وي بيا دي د عامل تابع معرب ويل جائز دي.

اعراب علي سبيل التوهم تعريف: هغه دادي چي کم معدوم شي ته د موجود حکم ورکول سي

بيا اعراب جاري کرل سي لکه "ما زيد قائم قائم" باندي جر راغلي او حرف جر موجود نه دي معدوم ته مو د موجود حکم ورکړي نو اعراب جاري کړي.

اعراب جوازي تعريف: د يته وايي چي دوهم اسم ته د اول اسم اعراب ورکړل سي د اتصال په

وجهه سره لکه جرجواري لکه "ومسحو برؤ سکم وارجلکم". نو د لته د "ارجلکم" پر لام باندي چي کم جر دي دا اصلي نه دي بلکي د جواري په وجه سره

يا لکه: "مُد" دال باندي رفع اصلي نه ده بلکي د جواري.

۴- ضابطه: اعراب بالحركة اصل دي او اعراب بالحرف فرع دي.

۵- ضابطه: اعراب چي په د رو سرو احوالو کي مستقل وي دا اصل دي تردي چي يوحالت

د بل تابع وي.

قوله: اسم ممتکن باعتبار وجوه اعراب برشانزاده قسمه :

اسم ممتکن پر شپاړس قسمه دي: اول پنځه معرب بالحركت دي لفظي.

بيا ورپسي اوه ۷- معرب بالحرف دي لفظي.

اوباقی څلور معرب دي په اعراب تقد يري سره.

اول دولس ۱۲- معرب لفظي دي.

او بيا څلور معرب تقد يري دي.

۱- ضابطه: د اولو پنځو څخه اول د ري معرب دي استقلا لاً يو حالت یی د بل تابع نه دي.

اوپه هغه اوه کي اول يي معرب دي په اعراب استقلا لي سره باقي شپږو کي بعضي حالات د بعضي تابع دي.

۲ - ضابطه: رفع علامه د فاعليت ده او دا رفع د د رو اسماء سره تعلق لري:

۱- الضمة في المفردات. ۲- الف في التثنية. ۳- واو في الاسماء الستة المكبرة الموحدة.

نصب علامه د مفعوليت ده: او دا نصب د څلور اسماء سره تعلق لري او پر راځي:

۱- بالكسرة په جمع مؤنث السالم. ۲- بالفتحة في المفردات، والجمع المكسر منصرف .

۳- بالياء په تثنيه والجمع ذکر سالم. ۴- بالالف په الاسماء الستة مكبرة .

والجر علامه الاضافة: ۱- بالكسرة في المفردات والجمع المنكسر المنصرف.

۲- بالفتحة في غير المنصرف. ۳- بالياء في التثنية والجمع.

قوله: اول مفرد منصرف صحيح.

اول قسم د اسم ممتکن هغه مفرد دي: د مفرد د پاره دغه لاندي شرطونه دي:

۱- تثنيه او جمع به نه وي عام تردي که مضاف وي او کنه وي. ۲- منصرف به وي .

۳- صحيح به وي ناقص به نه وي. ۴ - مفرد به وي صورتا او معنا د واره.

صحيح پر دوه قسمه دي

صحيح پر دوه قسمه دي: ۱- صحيح صرفي. ۲- صحيح نحوي.

صحيح صرفي تعريف: هغه د يته وايي چي د فاء او عين اولام پر مقابله يي حرف علت او همزه

او تضعيف نه وي راغلي. لکه: "ضرب رجل".

نحوي تعريف: هغه د يته وايي دلام پر کلمه باندي حرف علت نه وي راغلي اگر که د فاء او عين پر کلمه باندي حرف علت راغلي وي لکه: "زيد". دا صحيح نحوي دي او اجوف عند الصراف دي.

قوله: دوم مفرد منصرف جاري مجري صحيح چون دَلُو.

دوهم قسم د اسم متمکن څخه جاري مجري د صحيح دي دا هغه دي چي په اخير کي حرف علت راسي او د هغه مخکي حرف ساکن وي لکه: "دَلُو او ظَبْي".

سوال: دا څنگه په مثل د صحيح دي؟ جواب: دا په تخفيف او عدم اعلان کي.

قوله: سوم جمع مکسر منصرف چون رجال.

د ريم قسم د اسم متمکن څخه جمع مکسر منصرف ده د دي شرط دا دي: ۱- مکسر به وي. ۲- منصرف به وي.

۱- ضابطه: د دغه درو سرو اقسامو اعراب بالحركة دي او په د رو سرو احوالو کي مستقل دي يو د بل تابع نه دي نو رفع يي په ضمه سره ده لکه: "جائني زيد و دَلُو، رجال". نصب يي په فتحه سره دي لکه: "رئيت زيد و دَلُو او رجال". او جري يي په کسره سره دي لکه: "مررت بزيد و دَلُو و رجال".

۲- ضابطه: دغه قسمه اعراب دغه د رو اسمو ته ځکه ورکول سو چي د غه اعراب اصل دي او دغه اسماء هم اصل دي نو اصل يي واصل ته ورکړي.

سوال: جمع مکسره ولي اصل ده بالنسبت وجمع سالم ته احوال دا چي په جمع سالم کي د مفرد ټول حروف موجود دي؟

جواب: اصل په جموع کي داوي چي تغاير پکښي راغلي وي د حروف د مفرد څخه او تغير تام په جمع مکسره کي راغلي دي.

قوله: چهارم جمع مؤنث سالم:

څلرم جمع مؤنث سالم ده د دي د پاره شرط داد ي: ۱- مذکر به نه وي. ۲- سالم به وي.

۱- ضابطه: د دي اعراب په رفع او جر سره راځي حالتي نصبي يي د جري تابع دي: لکه: "هْنْ مسلمات، رأيت مسلمات، او مررت بمسلمات".

۲- ضابطه: دغه قسمه اعراب يي دغه قسمه ته ځکه ورکړي چي مؤنث سالم د مذکر سالم تابع ده نو په هغه کي نصب د جر تابع وو نو د لته يي هم تابع کړي چي د فرع د اصل سره موافقت راسي.

قوله: پنجم غير منصرف :

پنجم غير منصرف دي او دا هغه اسم دي چي دوه اسباب د منع صرف په ده كي وي .

اسم معرب پر دوه قسمه دي

تشریح: اسم معرب پر دوه قسمه دي: ۱- منصرف. ۲- غير منصرف.

منصرف تعريف: دا هغه اسم معرب دي چي په ده كي دوه اسباب او يا يو سبب چي قائم مقام وي د دوو نه وي پکښي لکه: " زيد".

غير منصرف تعريف: هغه اسم دي چي په ده كي دوه اسباب او يا يوسبب چي قائم وي مقام د دوو پکښي وي .

۱- ضابطه: اسباب د منع صرف نهه دي کم چي په کتاب كي ذکر دي.

۲- ضابطه: د غير منصرف علامه دا ده چي تنوين او کسره نه باندي راځي .

۳- ضابطه: اعراب د غير منصرف پر دوه حالته دي: ۱- رفع په ضمه سره .

۲- نصب وجر په فتحه سره

حالت د جرد نصب تابع دي.

۱- عدل تعريف: په لغة كي په څلور معنا وو سره دي: ۱- په ميلان سره دي که د ده په صله كي الی راسي لکه: " عدل الیه" اي مال الیه .

۲- په معنى د اعراض سره کله چي په صله كي عن راسي لکه: " عدل فلان عنه" اي اعراض عنه.

۳- په معنى د بعد سره کله چي په صله كي من راسي لکه: " عدل الجمل من البعير" ای بعد.

۴- په معنى د استوائي يعني برابر تيا کله چي په صله كي بين راسي لکه: " عدل الامر بين فلان فلان" اي استواى..

او په اصطلاح كي: هغه اسم دي چي د خپل قانوني شکل څخه خارج سي او غير قانوني شکل ته منتقل سي سره د بقاء د مادي او معنى يي اصلي يعني حروف یی هم باقي وياو معنى اصلي هم باقي وي.

عدل پر دوه قسمه دي

عدل پر دوه قسمه دي: ۱- تحقي. ۲- تقديري.

د عدل تحقيقي تعريف: هغه دي چي د اسم د اصل پر وجود باندي د غير منصرف ويلو ماسوي بل

د ليل موجود وي لکه ثلاث مثلث په معنى کي تکرار دي نو د غه تکرار د معنا د ليل دي پر دي چي په لفظ کي به هم تکرار وي ليکن د لته په لفظ کي تکرار نسته نو معلومه سوه چي د ثلاث اصل ثلاثه دي او د مثلث اصل ثلاثه دي.

تقد يري تعريف: هغه اسم چي د اصل پر وجود باندي د غير منصرف د ويلو څخه ماسوي بل سبب نه وي موجود لکه: "عَمَرَ زُفَرَ" اوس په کلام د عرب کي غيرمنصرف ويل کيدل ليکن غير منصرف دوه اسباب غواړي ليکن د لته يوسبب چي علميت پکښي موجود دي او بل نسته نو که مور دي غير منصرف وايو نو د نحواتو د قانون خلاف دي نو ځکه مور د لته بل سبب عدل فرض کړي چي اصل يي "عامر او زافر".

وصف: په لغة کي بيا نول او په اصطلاح کي کون الاسم دالاً على ذات مبهمه ما خوذة مع بعض صفاتها لکه احمر چي دا دلا لت کوي پر هغه ذات چي په هغه کي حمرة وي يعني سوروالي.

۱- ضابطه: شرط د پاره د تاثير په منع صرف کي دا دي چي دا وصف به اصل وي. که عرضي وي بيا تاثير نه کوي لکه په اربع په مررت بنسوة اربع دا منصرف دي ځکه دا وصف عارضی دي.

۲- ضابطه: وصف د علم سره نه يوځاي کيږي ځکه علم پر ذات معين باندي دلالت کوي نه پر مبهم.

تانيث دا بيا پر دوه قسمه دي

تانيث: دا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي ۲- معنوي.

لفظي تعريف: هغه دي چي علامي د تانيث په کښي موجود وي .

اوبيا دا تانيث لفظي پر دوه قسمه دي: ۱- بالتاء ۲- بالالف.

تانيث بالتاء تعريف: هغه دي چي تاء پکښي وي.

والف بيا پر دوه قسمه دي: ۱- مقصوره ۲- ممدوده.

۱- ضابطه: شرط په تانيث لفظي بالتاء کي علميت دي يعني علم به وي.

تانيث معنوي تعريف: چي علامه د تانيث حقيقي نه وي پکښي لکه زينب.

۲- ضابطه: تانيث معنوي دوه شرطه دي: ۱- علميت ۲- يود دغه درو شيان څخه وي:

۱- تردد رو حروف زائد وي ۲- متحرک الاوسط ۳- عجمي.

۳- ضابطه: تانيث لفظي بالالف شرط نه غواړي.

معرفه تعريف: داهغه اسم دي چي واضع د يو معين شي د پاره وضع كړي وي.

ضابطه: شرط د معرفة: معرفه پراوه قسمه دي كم چي مخكي ذ كرسوي دي خود لته شرط يي

علميت دي يعني په ضمن د علم كي به وي.

عجمه تعريف: عجمه په لغة كي گونگ ته وايي په

او اصطلاح كي: هغه اسم دي چي واضع دهغه غير عربي وي.

ضابطه: شرط يي دوه شيان دي: ۱- علميت .

او علميت بيا پر دوه قسمه دي: ۱- حقيقي. ۲- حكمي.

حقيقي تعريف: په عجمو كي علم بيا نقل سي و عربو ته هم پر طريقه د علم استعمال سي

لكه ابراهيم.

حكمي تعريف: چي په عجمو كي علم نه وي بلكي چي عربو ته نقل سي هغه يي علم استعمال كي

لكه لوجام اصل لوگام وو بيا علم وگرځيدي د واگو يعني قيضه.

۲- شرط: يو د دوه دوشيانو به وي: ۱- متحرك الاوسط. لكه شتر. ۲- يازائد على الثلاثه احرف.

لكه ابراهيم.

جمع: دا پر خايي دوو سبب د ريري.

ضابطه: شرط يي دا دي چي جمع منتهى الجموع به وي. ۲- په اخيركي به يي دا سي تاء نه وي

چي په حالت د وقف كي په هاء سره بد ليري.

تركيب: تعريف: چي د دو كلمو څخه يو كلمه جوړ كړي.

ضابطه: شرطونه يي دوه دي: ۱- شرط: علميت. ۲- تركيب اضافي او اسنادي به نه وي لكه :

معد يكرب غير منصرف دي ځكه د واره شرطونه پكښي دي يو علم دي او بل اضافي او اسنادي هم نه دي.

وزن فعل: تعريف: اسم به پر هغه وزن باندي وي چي هغه خاص وي تر فله اكر كه څه وخت

د فعل څخه نقل واسم ته سي لكه شَمَرَ نو اوس دغه غير منصرف دي ځكه يو علمت پكښي دي او بل وزن فعل .

ضابطه: دا وزن به خاص وي تر فعل پوري، او په اسم كي به نقل سوي وي د فعل څخه يعني اصالة

به په اسم كي نه وي موجود. ۲- اسم به قابل د تائي تانيثي متحركه نه وي.

الف نون زائد تان: دا به يا په اسم جامد كي وي او يا به په اسم صفتي كي وي .

که په جامد کې وي شرط يې علميت دي. او په صفتي کې بيا شرط دا دي چې پر وزن باندي به د فعلا نه نه وي.

قوله: ششم اسماء سته مکبره در وقتکه ::

شپږم اسماء سته مکبره موحده دي.

تشریح هرکله چې مصنف فارغه سو د بیان څخه د اعراب لفظي بالحرکه نو يې شروع وکړل په بیان د اعراب لفظي بالحرف.

دا راځي په احوالو ټلا ته وو کې په اسماء سته موحده مکبره کې دا رکم چې په حالت رفعي کې واو، او نصبي کې الف، او په جري کې ياء.

اسماء سته دغه دي: ۱- أَب. ۲- أَخ. ۳- حَم. ۴- هُن. ۵- فَم. ۶- ذُو.

۱- ضابطه: د اسماء سته د پاره څلور شرطونه دي: ۱- واحد به وي تنثیه او جمع به نه

۲- شرط: مکبره وي ۳ شرط: مضاف به وي

۴- شرط: اضافه به یی ویا ته د متکلم نه وي.

۲- ضابطه: که تنثیه او جمع وي بیا د دوي اعراب د تنثیه او جمع په رکم دي لکه جاء ني ابوان رأيت ابوين ومررت بابوين.

۳- ضابطه: که مصغر وي نوبیا د دوي اعراب جاري مجري صحيح په رکم وي لکه : جاءني أبي، رأيتُ أبيًا. مررت بأبي.

۴- ضابطه: که غیر مضاف وي نو بیا د دوي اعراب د مفرد منصرف صحيح په رکم دي لکه : جاء ني اب. رأيت ابًا، مررتُ باب.

۵- ضابطه: که مضاف ویا ته وي بیا د دوي اعراب تقديري وي لکه : جاء ني ابي ورأيتُ ابي مررتُ بابي.

۶- ضابطه: د و په معنا د صاحب وي که چيري په معنا د الذي سره سي بیا مبني کيري دا د و په سکون د واو سره .

قوله: هفتم مثني، هشتم کلا کلتا مضاف بمضر، نهم اثنا واثنتان.

او هم قسم د اسم متمکن تنثیه او اتم او نهم قسم ملحقات د تنثیه دي.

تنثیه پر دري قسمه ده

قاعده : تنثیه پر د ري قسمه ده: ۱- حقيقي. ۲- معنوي. ۳- صوري.

تنثيه حقيقي تعريف: د يته وايي چي لفظا او معنا تنثيه وي يعني شكل او صورت د تنثيه وي، اومفرد به ور لړ د دغه مادي څخه وي، په اخير كي "الف نون" يا "يا" ما قبل مفتوح اونون مكسور به وي. لكه رجلاڼ او رجليڼ.

تنثيه معنوي تعريف: د يته وايي چي معنى يي د تنثيه وي او صورت يي د تنثيه نه وي او د دغه ما د ي څخه مفرد هم ورلره نه وي لكه كلا او كلتا.

تنثيه صوري تعريف: د يته وايي چي صورت يي د تنثيه وي او معنایي هم د تنثيه وي ليكن د دغه مادي څخه ورته مفرد نه وي لكه اثنان او اثنتان.

د دوي اعراب بالحرف دي په حالت د رفع كي الف و نون مكسوره، او په حالت د نصب او جر كي ياء او نون مكسوره ماقبل مفتوح وي. مثال يي په متن كي ذكر دي.

سوال: د كلا او كلتا سره قيد اضافت مضمير ته ولي ولگول سو؟

جواب: د كلا او كلتا د پاره دوده ۲- استعمال دي: ۱- اضافت الى المضمير. ۲- اضافت الى اسم ظاهر. نوچي كله اضافت ومضمير ته وسي نو د غه قسمه اعراب پكښي راځي، او چي كله بيا اسم ظاهر ته اضافه وسي نو بيا د دوي اعراب تقد يري وي.

سوال: دا ولي دوه قسمه اعراب پكښي راځي؟

جواب: ځكه په كلا او كلتا كي اعتبار ين دي: ۱- لفظي. ۲- اعتبار معنوي. نو ددواړو رعاية پكښي وسو. ضابطه: د دغه درو قسمو اسماء اعراب بالحرف لفظي دي مستقل نه دي: په حالت د رفع كي الف اونون ماقبل مفتوحه، او په حالت د نصب او جر كي ياء اونون ماقبل مفتوحه. قوله: دهم جمع مذكر سالم چون مسلمون، يازدهم أولو، دوازد هم عَشْرُونَ تا تسعون.

لسم قسم داسم متمكن جمع مذكر سالم ده، او يو لسم او دولسم قسم ملحقات د جمع دي.

جمع پر دري قسمه ده

ضابطه: جمع پر دري قسمه ده: ۱- حقيقي. ۲- معنوي. ۳- صوري.

حقيقي تعريف: د يته وايي چي شكل هم يي د جمع وي او معنایي هم د جمع وي لكه مسلمون چي جمع د مسلم ده.

جمع صوري تعريف: د يته وايي چي صرف شكل يي د جمع وي او معنایي د جمع نه وي او د دي مادي څخه ورته مفرد هم نه وي لكه عشرون بيا تر تسعون پوري.

سوال: عشرون جمع د عشر ده؟ جواب: عشرون جمع د عشر نه ده ځكه اقل د جمع دري وي نو

دري وار عشر ثلا ثون كيږي نو د عشرون اطلاق به پرثلا ثون باندي وسي او دغه معنی غلطه ده.
جمع معنوي تعريف: د يته وايي چي صرف معنا يی د جمع وي او صورت يی د جمع نه وي او
مفرد ورلره هم د دي مادي څخه نه وي. لکه اُولُو .

ضابطه: د دغو د روسرو اسماء اعراب بالحر ف دي اومستقل نه دي: په حالت د رفعي كي واو
ماقبل مضموم اونون مفتوحه دي لکه مسلمون. او په حالتی نصبي اوجري كي ياء ماقبل مكسوره اونون
مفتوحه لکه رُئيت مسلمين او مررت بمسلمين.
قوله: سيزد هم اسم مقصور آن اسميست..

هركله چي مصنف فارغ سود بيان څخه د اعراب لفظي نو يي شروع وكړه په بيان د اعراب تقد پري.

اعراب تقد پري بيا خپل په كور كي پر دوه قسمه دي

- اعراب تقد پري بيا خپل په كور كي پر دوه قسمه دي: ۱- بالحر كت. ۲- بالحر ف.
- بالحر ف بيا پر دوه قسمه دي: ۱- په احوالو ثلا ته ووكي په دوواسمو كي راځي: ۱- اسم مقصور.
- ۲- اسم غيرد جمع مذ كرسالم څخه چي مضاف وي وياء د متكلم ته.
- ۲- په حالتين كي راځي دا په سم منقوص كي.
- بالحر ف په حالت واحده جمع مذ كرسالم كي راځي چي مضاف وي وياء د متكلم ته.
- اسم مقصوره تعريف: دا هغه اسم دی چي په اخيره كي الف مقصوره راسي.
- سوال: دغه قسمه ته ولي اعراب تقد پري وركول سوچي په درو سرواحوالو كي به تقد پري وي؟
- جواب: ځكه د دي اسم په اخر كي الف وي اود دي دوه صورتونه دي: ۱- الف باقي وي په دي
صورت كي اعراب نه قبلوي لکه عصی، ځكه الف ساكن وضعي دي اعراب لفظا نه باندي راځي.
- ۲- الف حذف سوي وي هم اعراب لفظي نه باندي راځي ځكه چي محل د اعراب نه دي پاته.
- اوهم دغه قسمه اعراب په هغه اسم كي راځي چي مضاف وي ويا د متكلم ته ماسوي د جمع مذ كړ
سالم لکه غلامی، ځكه د دي په اخر كي كسره د ياء د مناسبه په وجه راغلي ده نومحل د اعراب نه دي
پاته.

قوله: پنزدهم اسم منقوص .

پنخلسم اسم منقوص دي.

اسم منقوص تعريف: دا هر هغه اسم دي چي په اخر كي ياء راغلي وي عام تردي كه اصلي وي
لکه الراضی، او كه عارضی وي لکه داعي چي اصل يي داعو وو.

۱- ضابطه: د دي قسم اسم اعراب تقد پري دي په حالتين كي چي رفع، اوجر دي،

اوپه يوه حالت كي لفظي دي چي نصب دي.

۲- ضابطه: د دي قسم اسم اعراب خكه په حالتين كي تقد پري دي چي ياء ضعيف ده اوضمه

او كسره ثقيله ده تحمل يي نسي كولي،

اوحالت نصبي يي خكه لفظي دي چي فتحه خفيف ده او ياء دهغي تحمل كولي سي.

قوله: شانزدهم جمع مذ كرسالم مضاف بيائي متكلم.

شپاړسم قسم داسم متمكن جمع مذ كر سالم مضاف ويا د متكلم ته .

۱- ضابطه: د دي قسمه اعراب بالحر ف دي په حالت د رفعي كي په تقد يرد واو سره دي.

اوپه حالت د نصب او جر كي په ياء لفظي سردي.

۲- ضابطه: په حالت د رفعي كي واو اوياء سره جمع سوه اول د دوي خخه سا كن وو هغه په

ياء سره

بدل سو اوياء په ياء كي مدغمه سوه نوخكه يي اعراب تقد پري دي،

اوپه حالتي نصبي او جري كي ياء لفظي ده اوپه دوهمه ياء كي مدغمه سوه.

فصل: بدانكه اعراب مضارع سه است.

تشریح: هرکله چي مصنف فارغ سو د بيان خخه د اعراب د اسم متمكن نويي شروع وکړه په بيان

د اعراب د فعل مضارع .

سوال: د مصنف د عبارت خخه معلوميري چي د لته يواخي بيان د اعراب د فعل مضارع كيږي نه

د ماضي؟

جواب: هو د لته بيان د اعراب د فعل مضارع کوي اوهرچي ماضي اوامر حاضر دي هغه مبني

دي، او په مضارع كي امر غائب اونهي او جهد تول دا خل دي.

اعراب د فعل مضارع د ري دي

۱- ضابطه: اعراب د فعل مضارع د ري دي: ۱- رفع . ۲- نصب. ۳- جزم.

۲- ضابطه: رفعه به په هغه وخت كي وي چي مضارع د عامل خخه خالي وي،

نصب او جر به هغه وخت وي چي عامل باندي دا خل وي.

فعل مضارع په اعتبار د وجهود اعراب پرخلور قسمه ده

- ۳- ضابطه: فعل مضارع په اعتبار د وجهود اعراب پرځلور قسمه ده: ۱- مفرد صحيح مجرد.
۲- تننيه او جمع. ۳- معتل واوي او يايي. ۴- معتل الفي.

فعل مضارع پر دوه قسمه ده

- ۴- ضابطه: فعل مضارع پر دوه قسمه ده: ۱- معرب. ۲- مبني.
معرب دولس صيغي دي، اومبني دوي صغي دي .
معرب بيا پر دوه قسمه دي: ۱- مفرد صحيح مجرد د ضمير مرفوع متصل څخه
بالضمة رفعاً، والفتحه نصباً، وبالسكون جزماً.

د اول قسم د اعراب حكم او د ليل:

- ۱- ضابطه: د غه اول قسم ته ځكه د غه قسم اعراب وركولوسو چي دغه قسم د مضارع اصل دي
او دغه اعراب هم اصل دي.
د دي د پاره پنځه صيغي دي: ۱- يَفْعَلُ: واحد مذ كر غائب. ۲- تَفْعَلُ: واحده مؤنثه غائبه. ۳- تَفْعَلُ: واحد
مذكر مخاطب. ۴- أَفْعَلُ: واحد مذ كر متكلم. ۵- نَفْعَلُ: متكلم مع الغير. هُوَ يَفْعَلُ - لَنْ تَنْصُرَ - لَمْ يَعْلَمْ.
۲- ضابطه: دغه پنځه صيغي په مفرد معتل واوي او يائي كي هم راځي او هم دغه رك په
مفرد معتل الفي كي.

ليكن لږ فرق سره لري: هغه دا دي چي په معتل واوي او يائي كي اعراب پردوه قسمه دي: ۱- تقد يري په
حالت واحده د رفع كي. ۲- لفظي په حالتين كي نصب په فتحه لفظي سره او جزم په حذف د لام سره.

د دريم قسم د اعراب حكم او د ليل:

- ۱- ضابطه: په حالت د رفعي كي به په تقد ير د ضمي سره ځكه وي چي واو او ياء حرف
علت ضعيف دي اوضمه ثقيله ده، اوپه حالت نصبي كي به په ظهور د فتحي سره ځكه وي چي فتحه
خفيف ده، او په حالت د جزم كي سقوط د حرف علت ځكه وي چي حرف علت په شان د حركت دي.
۲- ضابطه: معتل الفي كي هم اعراب پردوه قسمه دي: ۱- تقد يري په حالتين كي، رفع او نصب
۲- او جزم په حذف دلام سره وي.

د څلرم قسم د اعراب حكم او د ليل:

- ۳- ضابطه: په حالت د رفعي او نصب كي به تقد يري ځكه وي چي د دي په اخيره كي الف
دي اوالف ساكن وضعي دي حركت نه قبلوي، اوپه حالت د جزم كي به په سقوط د الف سره ځكه وي
چي الف په شان د حركت سره دي.

۲- دوهم قسم: ۱- تثنيه. ۲- جمع مذ كر. ۳- واحد ه مؤنثه مخاطبه.

اعراب د دي قسمه: رفعه په اثبات د نون، او نصب او جزم په سقوط د نون. ددي دپاره اوه ۷- يغي دي:

۱- يَفْعَلَانِ: تثنيه مذ كر غائب. ۲- تَفْعَلَانِ: تثنيه مؤنثه غائبه. ۳- تَفْعَلَانِ: تثنيه مذ كر مخاطب. ۴- تَفْعَلَيْنِ: واحد ه مؤنثه مخاطبه. ۵- تَفْعَلَانِ: تثنيه مؤنثه مخاطبه. ۶- يَفْعَلُونَ: جمع مذ كر غائب. ۷- تَفْعَلُونَ: جمع مذ كر مخاطب.

د تثنيه مثال: حالتی رفعي، نصبي، جري. هما يَفْعَلَانِ: ويدْعَوَانِ، ويرْضِيَانِ، ويرْضِيَانِ، لن يفعلا ولن يَدْعُوا، ولن يرْضِيَا ولن يرْضِيَا ولم يفعلا ولم يَدْعُوا، ولم يرميا ولم يرضيا.
د مؤنث مخاطبه مثال: انت تفعلين: وتدعين، ترمين، ترضين، ولن تفعلي، ولن تدعي ولم ترمي ولن ترضي، ولم تفعلي لم تدعي لم ترمي، لم ترضي.

مثال: د جمع مذكر غائب: هم يفعلون، ويدعون، ويرمون، ويرضون، لن يفعلوا، لن يدعوا، ولن يرموا ولن يرضوا دا ركم مخاطب باندي قياس ده.

ضابطه: په دغه دوهم قسمه كي معتل واوي، او يايي، او الف، فرق نه سره لري.

د دوهم قسم د اعراب حكم او د ليل:

۱- ضابطه: په حالتی رفعي كي اثبات د نون او په حالتی نصبي او جزمي كي سقوط د نون دا حكه وي نون په شان د حركت د مفرد سره دي.

د ريم قسم: معتل واوي او يايي مفرد چون يدعو او يرمي.

۲- ضابطه: د دغه قسمه حكم مخكي په اول قسم كي ذكر سوي دي.

خلرم: قسم معتل الف مفرد دي:

ضابطه: د دغه قسمه حكم په اول قسمه كي ذكر سوي دي.

فصل: بدانكه عوامل بر دو قسم است..

تشریح: هرکله چي مصنف فارغ سو د بيان څخه د اعراب د اسم متمکن او فعل مضارع نو يي شروع

وکره په بيان دعواملو كي.

د عامل تعريف

د عامل لغوي او اصطلاحي معنا:

عوامل: جمع د عامل ده عامل په لغة كي مؤثر ته وايي

او په اصطلاح كي عامل پر دوه قسمه دي: ۱- عامل د اسم. ۲- مطلق عامل.

د اسم د عامل تعريف: د يته وايي چي حاصليري په هغه سره معنى مقتضيه د اعراب چي هغه

فاعليت او مفعوليت او اضافت دي.

د مطلق عامل تعريف: ما اوجب كون اخرالكلمة على وجه مخصوص من رفع، ونصب، وجر. يعني د ښه وايي چي گرځوي اخر د کلمي پر وجه خاصه چي اعراب او بناء دي.

عامل په اعتبار د تلفظ او عدم تلفظ پر دوه قسمه دي

عامل په اعتبار د تلفظ او عدم تلفظ پر دوه قسمه دي: ۱- عامل لفظي. ۲- عامل معنوي.

د عامل لفظي تعريف: ما يعرف بالقلب ويتلفظ باللسان

يعني په زړه سره يي علم پر راځي، او په خوله سره تلفظ هم په کيږي.

د عامل معنوي تعريف: ما يعرف بالقلب ولا يتلفظ به

يعني په زړه سره يي علم پر راسي او په خوله تلفظ نه په کيږي.

سوال: د عامل لفظي او معنوي فرق په څه کي دي؟ جواب: په د خل او عدم د خل د لسان کي دي.

ثم اعلم: عامل لفظي بيا پر دوه قسمه دي

ثم اعلم: عامل لفظي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- قياسي. ۲- سماعي.

د عامل قياسي تعريف: چي سماع يي د عربو څخه سوي وي او قانون او قاعده هم ولري

بل پر قيا سيري،

د عامل سماعي تعريف: چي سماع يي د عربو څخه راغلي وي ليکن بل نه پر قيا سيري.

د معمول او عمل تعريف

سوال: عامل خو معمول غواړي او عمل کوي نود معمول او عمل تعريف يي څنگه دي؟

جواب: د معمول تعريف: ما يتغير اخره برفع، ونصب، وجر، وجزم، يعني چي اخري متغيرسي،

د عمل تعريف: هو الاثر الحاصل بتاثير العامل.

د عامل سماعي لفظي د اقسامو بيان

سوال: عامل سماعي لفظي پر څو قسمه دي؟

جواب: پر درې قسمه دي: ۱- اسماء عامله. ۲- افعال عامله. ۳- حروف عامله.

اسماء عامله تعريف: هغه عوامل دي چي ذات يي اسماء وي.

اسماء عامله پر دولس قسمه دي: ۱- اسماء شرط. ۲- اسماء افعال بمعنی فعل ماضي.

۳- اسماء افعال بمعنی امر حاضر. ۴- اسماء افعال بمعنی فعل مضارع. ۵- اسم فاعل. ۶- اسم مفعول. ۷- صفة مشبهه. ۸- اسم تفضيل. ۹- اسم مصدر. ۱۰- اسم مضاف. ۱۱- اسم تام. ۱۲- اسماء کنایات.

۱- ضابطه: وجه دحصر: دغه عامل به خالي نه وي يا به بالذات عامل وي او يا بالواسطه دوهم اسم دي، او که بالذات وي بيا به خالي نه وي يا به قوي وي، او يا به ضعيف وي: اول فعل او دوهم حرف.

اسم پر دري قسمه دي

تفصيل: اسم پر دري قسمه دي: ۱- جامد دا هيڅ کله عمل نه کوي هميشه بى عمله وي. ۲- مشتق. ۳- مصدر. دغه دواړه عامله دي ليکن عمل د دوي بالذات نه دي بلکي د فعل څخه د مشابهت په وجه سره دي ځکه مشتق د فعل سره په وزن او معنا دواړو کي مشابهت لري او مصدر يواځي په معنا کي مشابهت لري، نو مشتق تر مصدر قوي سو.

سوال: تا وويل چي جامد عمل نه کوي زه به يي درته وښيم لکه مضاف چي په خپل مضاف اليه کي عمل کوي؟

جواب: مضاف عامل نه دي بلکي د لته د مضاف او مضاف اليه ترماښ حرف جر مقرر دي هغه عمل کوي.

افعال عامله تعريف: هغه عوامل دي چي ذات يی افعال وي.

افعال عامله شپږ دانې دي

افعال عامله : شپږ دانې دي: ۱- فعل معلوم. ۲- فعل مجهول. ۳- افعال نا قصه. ۴- افعال مقاربه. ۵- افعال مدح و ذم. ۶- افعال تعجب.

حروف عامله تعريف: هغه عوامل دي چي ذات يي حروف وي.

بحث د معمولات: اسماء ټول معمولات دي ما سوي د اسماء افعال. ۲- فعل مضارع هم معمول په دي شرط چي مبني نه وي. او حرف غيري معموله دي.

۲- ضابطه: افعال ټول عامله دي او اسماء او حروف بعضي عامله او بعضي غير عامله .

معمول پر دوه قسمه دي

۳- ضابطه: معمول پر دوه قسمه دي: ۱- بالاصاله. ۲- بالتبعيه.

تعريف معمول بالاصاله: هغه معمول دي چي عامل بالذات پکښي اثر کړي وي، او هغه په لاندي ټول دي: ۱- الفاعل. ۲- النائب فاعل. ۳- فعل مضارع. ۴- اسماء وخبر د افعال نا قصه. ۵- اسم وخبر د افعال المقاربه. ۶- فاعل د افعال المدح والذم. ۷- فاعل د افعال التعجب ومفعولها. ۸- شرط اسماء الشرطيه وجزاءها. ۹-

فاعل داسماء افعال بمعنی فعل ماضي. ۱۰- فاعل داسماء افعال بمعنی امر حاضر. ۱۱- فا عل داسم فاعل ومفعول. ۱۲- فاعل د اسم مفعول. ۱۳- فاعل د صفة مشبه. ۱۴- فاعل اسم تفضيل. ۱۵- فا عل المصدر ومفعوله. ۱۶- المضاف اليه. ۱۷- التميز الاسم تام. ۱۸- تميز كم استفهاميه وكم خبريه. ۱۹- وتميز كذا. ۲۰- مجرور بالحرف. ۲۱- اسم د ان واخواتها وخبرها. ۲۲- اسم وخبر د مالا مشبهتان بليس. ۲۳- اسم وخبر دلای نفي جنس. ۲۴- منصوب بحرف مضاف ومرفوع بحرف نداء (منادی مفرد معرفه). ۲۵- مفعول مطلق. ۲۶- مفعول معه. ۲۷- مفعول فيه. ۲۸- حال. ۲۹- مستثنى، ۳۰- مبتداء وخبر.

معمولات بالتبعيه: په لاندي ډول دی : ۱- صفت. ۲- بدل. ۳- تاکيد. ۴- عطف بالحرف. ۵- عطف بيان .

ثم اعلم : عامل معنوي بيا پر دوه قسمه دي

ثم اعلم : عامل معنوي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- په مبتداء او خبر کي. ۲- په فعل مضارع په حالت د رفعي کي.

د مبتداء او خبر په عامل کي اختلاف د مذهبين: د مبتداء او خبر په عامل کي دوه مذهب دي:

۱- جار الله الزمخشري. په د وړو کي معنوي دي چي هغه خالي والي دي دعامل لفظي څخه.

۲- کوفين چي مبتداء په خبر کي عامل ده او خبر په مبتداء کي.

د فعل مضارع په عامل کي اختلاف دي: په دي کي د ري مذهب دي: ۱- کوفين: په حالت

د رفعي کي معنوي دي. ۲- بصرين: وقوعه موقع الاسم. ۳- امام کسائي وائي عامل د مضارع لفظي دي چي حروف اتين دي دا مذهب غيري مختار دي.

باب اول د رحروف عامله ودر و دوو فصل ست.

فصل: اول د رحروف عامله د راسم:

حروف عامله پر دوه قسمه دي

سوال: حروف عامله پر څو قسمه دي؟

جواب: پر دوه قسمه دي: ۱- چي پر اسم دا خليري. ۲- چي پر فعل دا خليري.

سوال: حروف عامله چي پر اسم باندي دا خليري پر څو قسمه دي؟ جواب: پر پنځه قسمه دي.

سوال: دغه پنځه قسمه حروف عامله چي پر اسم باندي دا خليري پر څو قسمه دي؟

جواب: پر دوه قسمه دي: ۱- چي پر مفرد دا خليري. ۲- چي پر جمله دا خليري.

سوال: هغه حروف عامله چي پر اسم مفرد دا خليري پر څو قسمه دي؟

جواب: پر دوه قسمه دي: ۱- جاره چې حروف جاره دي. ۲- ناصبه چې حروف نداء دي.
 سوال: هغه حروف عامله چې پردوواسمو يعني پر جمله باندي دا خليري څو داني دي؟
 جواب: د ري داني: ۱- حروف مشبه بالفعل. ۲- ما ولا المشبهتين بليس. ۳- لا لنفي الجنس.
 قوله: قسم اول حروف جر وآن هفتده است.

د حروف جاره بيان

ضابطه: د لته د پنځو شيانو پيژندل ضروري دي: ۱- ذات د دي حروف. ۲- نوم د دي حروف
 او وجه د نامه. ۳- عمل. ۴- عد د او شمير. ۵- مد خول د دوي.
 سوال: حروف جاره په اعتبار د ذات سره پر څو قسمه دي؟
 جواب: پردري قسمه دي: ۱- حروف فقط چې ۹ داني. ۲- كله حروف او كله اسماء چې ۵ داني.
 ۳- كله حروف او كله افعال چې ۳ داني دي.
 تفصيل: اول قسم چې نه ۹- دا ني دي: ۱- من. ۲- الى. ۳- حتى. ۴- في. ۵- باء. ۶- لام.
 ۷- رُب. ۸- واو قسم. ۹- تاء د قسم.
 دوهم قسم چې پنځه داني دي: ۱- عن. ۲- على. ۳- كاف. ۴- منذ. ۵- مذ.
 د ريم قسم: چې د ري داني دي: ۱- خلا. ۲- حاشا. ۳- عدا.
 سوال: د دي حروف نومان څه دي، او وجهه د نا مه يي څه ده؟
 جواب: نومان د دي حروف د ري دي: ۱- حروف جاره. ۲- حروف معاني. ۳- حروف اضافه
 جاره، ځكه ورته وايي چې خپل مد خول ته جر وركوي نو تسميه د مؤثر ده په اسم د اثر.
 جارمصد ردي معنى يي كشول نودي هم خپل مد خول ته فعل يا شبه فعل راكشوي.
 د فعل مثال: مررت بزيږ. د شبه فعل مثال: اَنَا مَارُّ بزيږ.
 جر تعريف: الجر حركه او حرف تدل على كون الاسم مضافاً اليه.
 حروف معاني: ځكه ورته وايي چې دوي مختلف معناگانې لري.
 حروف اضافه: ځكه ورته وايي چې دوي د خپل ماقبل نسبت وما بعد ته كوي.
 د ريم: عمل د دوي جر دي
 سوال: جر پر څو قسمه دي؟ جواب: پر دري قسمه دي: ۱- جر لفظي. ۲- تقدير. ۳- جر محلي.

جرلفظي بيا پر دوه قسمه دي: ۱- بالحرکت. ۲- بالحرف.
 جرلفظي بالحرکت مثال: مررت بزيډ.
 جر لفظي بالحرف مثال: مررت بالمسلمين، مررت باخيک.
 جرتقد يري مثال: مررت بموسی .
 جرمحلي مثال: به بها بهما بهم الخ.
 څلرم: عد د اوشمير د دوي اوه لس - ۱۷- دي عند الجمهور،
 او اتلس - ۱۸- دي: عند ابن حاسب په زيادت د واو د رب.
 پنځم: مد خول د دوي اسم دي

اسم بيا پر د ري قسمه دي:

- ۱- ضابطه: اسم بيا پر د ري قسمه دي: ۱- اسم حقيقي. ۲- اسم حکمي. ۳- اسم تاويلي.
 - ۲- ضابطه: اسم حقيقي لس - ۱۰- داني دي: ۱- اسم جامد. ۲- اسم مصدر. ۳- اسم فاعل. ۴- اسم مفعول.
 - ۵- صفت مشبهه. ۶- اسم تفضيل. ۷- اسم آله. ۸- اسم ظرف. ۹- اسم مبالغه. ۱۰- اسم منسوب.
 - ۳- ضابطه: اسم حکمي د يته وايي چي پرفعل باندي د حروف مصدر ريه څخه يودا خل وي او دغه جملي ته اسمی حکمي وايي، حروف مصدر ريه دغه لاندي دي: ۱- ما. ۲- ان. ۳- آن. ۴- کي. ۵- لو. ۶- همزه تسويه.
 - ۴- ضابطه: اسم تاويلي هغه فعل او حرف ته وايي چي مراد دهغه څخه لفظ وي او معنی نه وي په هغه کي بتاويل هذا للفظ او بتاويل هذا التركيب، تاويل کيدي سي مثال: ضرب فعل. من حرف. زيډ قائم جمله په اول مثال کي فعل مبتداء واقع ده. او په دوهم مثال کي حرف. او په دريم کي جمله مبتداء واقع ده او مبتداء خوهميشه اسم وي.
- د جارمجرود متعلق مبحث

- ۱- ضابطه: هر جارومجرورته ظرف وائي او ظرف متعلق غواړي او متعلق د دوي به مخکي د کروي لفظا او يا تقد يرا.
 - ۲- ضابطه: په متعلق د ظرف کي چي تقد يرا د کروي مذ هبين دي: ۱- بصرين. ۲- کوفين. د بصرين پرمذ هب با ندي فعل مقد ر وي، اود کوفين پرمذ هب با ندي اسم مقد روي.
- سوال: د د وارو ډلو د پاره د ليل څه دي چي يو اسم او بل فعل ورسره مقد ر وي؟
- جواب: د بصرين د پاره د ليل دادي چي هرمتعلق عا مل وي په خپل متعلق کي اواصل په عمل کي فعل دي نوځکه فعل مقد روو،
- اوکوفين وايي چي هرمتعلق سره د خپل متعلق خبروي اواصل په خبرکي افراد دي نوځکه اسم مقد روو.
- سوال: د د وي ترمايين اتفاقي ما ده سته چي يومذهب والا دهغه بل مذهب تابعداری کړي وي اوکنه؟

جواب: هوسته دوه ځا يه: ۱- بصرين د کوفين سر موافق دي چي ظرف مستقر په اعتبار د متعلق د معرفي د پاره صفت واقع سي نوپه اتفاق متعلق اسم رابا سي .

۲- کوفين د بصرين سره موافق دي په هغه ځايي کي چي ظرف مستقر په اعتبار د متعلق صله واقع سي نوپه اتفاق فعل راباسي.

سوال: وجه د دواړو د پاره څه ده چي يو د بل تابع سوي دي؟

جواب: په اول ځا يي کي ځکه بصرين د کوفين تابع سوي دي که متعلق فعل راوبا سي نود هغه څخه جمله جوړيږي او جمله صفت د معرفي نه واقع کيږي، او په دوهم ځاي کي ځکه کوفين د بصرين تابع سوي دي که متعلق اسم راوبا سي نومفرد به سي اومفرد صله نه واقع کيږي.

سوال: کم مذهب صحيح دي؟ جواب: دواړه ليکن د بصرين له اصح دي اودکوفين له بيا صحيح دي.

سوال: متعلق که اسم وي اوکه فعل عامه به وي اوکه خاصه؟

جواب: عامه به وي چي هغه څلور دي: ۱- کون ۲- ثبوت ۳- وجود ۴- حصول.

ليکن که قرينه د فعل، يا اسم خاص موجود وه نوبيا به خاص وي .

د ظرف لغو او مستقربيان

سوال: جار مجرور ته په اصطلاح کي د نحو يينو ظرف وايي نو ظرف پر څو قسمه دي؟

جواب: پر دوه: ۱- ظرف لغو ۲- ظرف مستقر.

سوال: وجه د حصري په دغه دووکي څه ده ؟ جواب: دغه متعلق به خالي نه وي يابه په متن

کي مذکور وي او يا به نه وي، اول ته لغو او دوهم ته مستقر وايي.

سوال: وجه د نامه په څه ده ؟

جواب: ځکه اول ته لغو وايي چي لغومعنی بیکاروالي نودي هم بیکاره دي چي نه مسند اليه دي

اونه مسند

اودوهم ته ځکه مستقروايي چي معنی قرار يي نيولاي نو دهم د متعلق محذوفه پر ځاي قرار نيولي دي.

۱- ضابطه: ظرف لکه څنگه چي فعل تام پوري تعلق نيسي همدا سي په فعل قاصر اوفعل مدح

اودم پوري تعلق نيسي.

۲- ضابطه: بعض حروف جاره دي چي متعلق نه غواړي هغه حروف زائده دي: رُب. لولا .

لعل . لات. حاشا، خلا . عدا . دي.

۳- ضابطه: که چيري متعلق د ظرف د افعال عامه څخه وو نو په څلور ځايو کي د فعل حذف کول لا زم دي: ۱- چي خبرد مبتداء واقع سي لکه زيد في الدار اي ثبت يا ثابت. ۲- چي صله د موصول واقع سي لکه الذي في الدار قائم اي ثبت يا ثابت. ۳- چي صفت د موصوف واقع سي. ۴- چي د ذوالحال د پاره حال واقع سي.

مذ او منذ پر دوه قسمه دي

۴- ضابطه: مذ او منذ پر دوه قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- حرفي.
 فرق په مابين د مذ ، مذ اسمي او حرفي کي هم لفظي سته او هم معنوي:
 لفظي فرق: دادي چي مد خول د اسمي به مرفوع وي او د حرفي له به مجرور وي.
 معنوي فرق: که حرفي وي نو هغه دوه استعماله لري په اعتبار د مد خول: ۱- چي مد خول ماضي وي. ۲- چي حال حاضر وي.
 په اول کي په معنا د من ابتدا ئيه سره دي لکه: "ما رئيته مذ يوم الجمعة" او منذ يوم الجمعة" اي ابتداء عد مي رويتي اياه کان من يوم الجمعة.
 اوپه دوهم ځاي: کي په معنى د في سره دي لکه: "ما رئيته مذ يومنا" اي في يومنا .
 او اسمي هم دوه استعمال لري: ۱- چي پر معرفه دا خل سي. ۲- پر نکره.
 که مد خول معرفه وي نو په معنا د اول مد تي سره راځي لکه: "ما رئيته مذ يوم الجمعة" اي اول مدة زمان عد م رويتي.
 او کي مد خول نکره وو بيا په معنا د جميع مد تي سره دي لکه ما رئيته مذ يومنا اي جمع اجزاء مدة زمان عد م رويته.

حاشا، خلا، عدا، دوي پر دوه قسمه دي

۵- ضابطه: حاشا، خلا، عدا، دوي پر دوه قسمه دي: ۱- حرفي. ۲- فعلي .
 فرق يي دادي: کي مد خول منصوب وو نو دوى فعلي دي او دا جمله حال واقع کيږي د ماقبل د پاره لکه جاء ني القوم حاشا زيداً.
 او کي مد خول مجرور وو نو بيا دوي حرفي دي بيا د لته دوي د استثناء د پاره راځي .

في پر د ري قسمه ده

۶- ضابطه: في پر د ري قسمه ده: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي.
 اسمي: دا يو اسم دي د اسماء سته مکبره څخه نوبيا قاعده دا ده چي دي معرب وي په اعراب بالحرف سره مرفوع به وي په حالت د رفعي کي بالواو، او منصوب به وي په حالت د نصب کي په الف سره او مجرور به وي په حالت جري کي په ياء سره.
 فعلي: دا صيغه د وا حده مؤنثه امر حاضر معلوم د في يفي لکه قى يقى سره راځي.
 حرفي: هغه ده چي پر اسم باندي دا خليږي جر ورکوي او دغه په لس ۱۰- معناگانو سره راځي .

عن پرد ري قسمه دي

۷- ضابطه: عن پرد ري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي.

عن اسمي: په معنى د جانب سره راځي، او علامه يې دا ده چې پرده باندې به بل حرف دا ځل سوي وي. لکه دا قول د شاعر لقد اراني للرماح د رية من عن يميني.
 عن فعلي: راځي په تشديد د نون سره په معنى د ظهور سره وي.
 عن حرفي: دا د تميميانو په نيز پر دوه قسمه دي: ۱- عن حرفي مصدر يه لکه اعجبي عن تفعل د لته دا عن په معنى د ان مصدر يه سره دي. ۲- عن حرفي جاره د ا بيا نه ۹- قسمه معانوي سره راځي.

على پر دري قسمه دي

۸- ضابطه: على پر دري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- فعلي. ۳- حرفي.

على اسمي: دا هغه دي چې بل حرف باندې دا ځل سوي وي لکه زيد سقط من على الجدار.
 على فعلي: دا ما خود د علا يعلو.

على حرفي: دا جاره دي او د ا بيا پر څوارلس ۱۴- معانوي سره راځي.

من پردري قسمه دي

۹- ضابطه: من پردري قسمه دي: ۱- اسمي. ۲- من فعلي. ۳- من حرفي.

من اسمي: د يته وايي چې دا من علم وي دهغه من د پاره چې په تراكيوكي استعماليري لکه من حرف جر.

من فعلي: دا هغه من دي چې صيغه د امر حاضر معلوم ده لکه مان يمين مينا من .

من حرفي: دا هغه من دي چې پر اسم باندې دا خليري او اسم لره جر ورکوي او دغه من پر ۱۹ معناگانو باندې راځي.

۱۰- ضابطه: ربّ دانشاء تقليل د پاره حقيقه راځي او د انشاء تكثر د پاره مجازاً راځي.

۱۱- ضابطه: د ا ربّ صدا رت د كلام غواړي په شان د کم .

۱۲- ضابطه: مد خول د ربّ به نکيره مو صوفه وي.

۱۳- ضابطه: جواب به فعل ماضي وي لکه ربّ رجل كريم لقيته .

۱۴- ضابطه: تر من عن باء وروسته کله کله ما زانده راځي ليکن د ا مانع دهغوي دعمل څخه نه

گرځي لکه : مما خطبتهم اغرقوا . وعما قليل . وفيما رحمة من الله .

۱۵- ضابطه: تر کاف وروسته هم ما زانده راځي خو هغه کله کافه او کله غيرکافه وي لکه :

ربما ضربة بسيف ثقيل . كما الناس مجروم عليه وجارم .

او کافه چې پر جمله باندې دا ځل سوي وي لکه : ربما يود الذين كفر ولو كان مسلمين .

۱۶- ضابطه: تر "واو" وروسته د ير اوتر فا او بل وروسته قليل کله کله رب مقدروي لکه: "وليل

كموج البحر ارحى سدوله".

حروف جاره پر دوه قسمه دي

۱۷- ضابطه: حروف جاره پر دوه قسمه دي: ۱- چې اسم ظاهر او ضمير دواړو ته جر ورکوي

لکه: الی - فی - علی - من - لام..

۲- چي يواځي اسم ظاهر ته جرور کوي لکه: حتي - کاف - واو القسم - رب مذ منډ-
قوله: دوم حروف مشبه بالفعل.

هرکله چي مصنف فارغ سو د بيا ن څخه د حروف جاره نو يي شروع وکړه په بيا ن د دوهمي نوعي چي حروف مشبه بالفعل دي.
وجه د تسمي:

سوال: دي حروفو ته ولي مشبه بالفعل وايي؟

جواب: دي حروف ته ځکه مشبه بالفعل وايي چي دوي د فعل سره مشابه دي: ۱- لفظاً. ۲- معنا.
۳- عملاً. ۴- اقساماً.

لفظي مشابهت په دې پرو شيانو کي دي: ۱- وزن اِنَّ پر وزن د فَرَّ ، ليت پر وزن د ليس، کَانَ کَانَنَّ
پر وزن ضربين، لَكَنَّ لَكُنَّ، پر وزن ضاربين،
لعل په دي کي د يرلغات دي لعن پر وزن د ضربين.

۲- فعل پوري کاف د خطاب پيوسته کيږي هم دا رنگه په دوي پوري پيوسته کيږي.

۳- فعل پوري نون وقايه پيوسته کيږي نو په دوي پوري هم لکه انني انا الله .

هرچي مشابهت معنوي: دي ځکه دا حروف د فعل معنی ورکوي لکه اِنَّ اَنْ په معنی د حَقَّقَتْ
کَانَ په معنی د شَبَّهَتْ ليت په معنی د تَمَنَّى لعل په معنی د تَرْجِيَتْ لکن په معنی د اسْتَدْرَكَتْ.
هرچي مشابهت عملي: دي هغه د ا چي دا حروف اسم لره نصب ورکوي او خبر لره رفع
ورکوي لکه اِنَّ الله غَفُورٌ رَحِيمٌ.

هرچي اقساماً: دي هغه دا چي دوي مشابه دي د فعل سره په ثلاثيت او رباعيت او خماسية کي .

۱- ضابطه: د ا حروف پر مبتداء او خبر باندي دا خليږي.

۲- ضابطه: د دوي عمل مشروط دي په شرطين سره: ۱- رعايت الترتيب بين الاسم والخبر.

۲- عدم وجود ماء الكافه بعدها.

۳- ضابطه: خبر د اِنَّ پر اسم د ان په اعتبار د تقدیم سره پر دري قسمه دي: ۱- واجب. ۲- جائز.

۳- ممتنع التقدیم .

۴- ضابطه: د ري ځاي تقدیم د خبر د اِنَّ پر اسم د ان واجب دي:

۱- چي اسم د اِنَّ نکره وي لکه اِنَّ مع العسر يسراً. ۲- که چيري معرفه متلبس باللام تاکيد لکه: قوله تعالى
واِنَّ من شيعته لابراهيم. ۳- چي معرفه متلبس په ضمير سره وي چي هغه راجع وجز د خبرته وي لکه: اِنَّ
فی الدار صا حبها.

۵- ضابطه: تقدیم د خبر د اِنَّ پر اسم د ان يوځايي جائز دي چي معرفه وي او متلبس په لام د تاکيد

سره نه وي او هم دغه رکن متلبس په ضمير سره نه وي نو د لته بيا تقدیم د خبر د ان پر اسم ان جائز
دي، لکه اِنَّ الينا اياهم ، وان علينا حسابهم.

۶- ضابطه: د دغه مخکي مذ کرو ځايوڅخه ماسوی نور ځايونه تقدیم ممتنع دي.

۱. په اعتبار د حرکت د همزي پر دري قسمه دي:

۷- ضابطه: اِنْ په اعتبار د حرکت د همزي پر دري قسمه دي: ۱. مکسور الهمزه وجوبا چي مقام

د جملي وي.

۲- مفتوحه الهمزه وجوبا چي مقام د مفرد وي. ۳- جواز د جهين چي دا مقام محتمل د احتماليين وي.

۸- ضابطه: لس - ۱۰- خايونه: ۱- ابتداء د کلام کي يعني ديو عامل معمول به نه وي. حقيقتاً

په ابتداء کي لکه: اِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ.

حکما لکه: کلا اِنَّ الانسانَ لَيطْغىٰ تر کلا زجريه وروسته راغلي دي.

۲- بعد القول لکه قَالَ اِنِّي عَبْدُاللهِ .. ۳- په جواب د قسم کي لکه وَاللهِ اِنَّكَ لَصَادِقٌ.

۴- په ابتداء کي د صلة الموصول لکه: جَاءَ الَّذِي اِنَّهُ مُجْتَهِدٌ. ۵- اذا وقعت مع ما بعد ها حالاً لکه: قصد ته وَاَنِّي واثقٌ به. ۶- اذا وقعت بعد حيث او اذا لکه: اجلس حيث ان خليلاً جالس.

۷- اذا وقعت بعد عامل علق بالام لکه: علمت ان خليلاً لمحسن. ۸- اذا وقعت خبراً عن اسم ذات اوصفة له لکه: سليم انه كريم جاء خليل انه فاضل.

۹- اذا وقعت صدر جملة استنافية لکه: يَزْعُمُونَ اِنَّ مُتَكَايِلَ.

۱۰- بعد حتي ابتدا ئيه لکه: مرض سليم حتى انه لايرجونه.

۱۱- ترنهي وروسته لکه: ولا تسرفوا ان الله لا يحب المفسرين.

۹- ضابطه: د اَنْ مفتوحه نه - ۹- مقامونه دي: ۱- اذا وقعت موضوع الفاعل لکه: اَعْجَبَنِي اَنْك قائم.

۲- يا نائب د فاعل لکه: سَمِعَ اَنْ العدو قاد م. ۳- يا په موضوع د مبتداء لکه: مِنْ اَيَّاهُ اَنْك تري

الأَرْضَ خَاشِعَةً.

۴- په موضوع الخبر د اسم څخه معنا لکه: اِعْتَقَادِي اَنْك فاضل الحق .

۵- په موضوع المضاف اليه لکه: اَحْبَبُكَ مع اَنْك ظالم.

۶- په موضوع د مجرور کي په حرف سره لکه: سررت من اَنْك مجتهد.

۷- په موضوع المفعول به لکه: عرفت اَنْك قائم.

۸- يا معطوف على احد المذكور وي. ۹- يا بدل من احد المذكور وي.

۱۰- ضابطه: جواز الوجهين دا شير محطونه دي: ۱- بعد اذا مفاجأة لکه: خرجت فاذا اَنْ اَسَدًا واقفٌ.

۲- بعد فاء جزائيه لکه: ان تجتهد فانك تنجح. ۳- د تعليل په مقام کي لکه: اطلب العلم انه جميل الفلاح.

۴- بعد فعل القسم بغير دلام څخه لکه: اقسم ان الدار ملك سليم.

۵- بعد لام جزم لکه: لاجرم ان الله يعلم. ۶- بعد خير القول لکه: اني احمدٌ .

۱۰- ضابطه: په کأَنَّ کي اختلاف دي چي بسيط دي، او که مرکب صحيح دادي چي دي مرکب دي

د تشبيه د پاره راخي ليکن کله د تعجب د پاره راخي لکه: «وَيَكَا نَه لايفلُحُ الکا فرون»

۱۱- ضابطه: په لکن کي اختلاف دي چي مرکب دي او که بسيط صحيح د ادي چي بسيط دي.

د اِنَّ وَاَنْ کأَنَّ لکنَّ عملي حيثيت په حالت د تخفيف کي

۱۲- ضابطه: د اِنَّ وَاَنْ کأَنَّ لکنَّ عملي حيثيت په حالت د تخفيف کي: ۱- اِنَّ مخفف من المثل چي

پر فعل دا خل سي بالاتفاق عمل نه کوي لکه: «دا قول دا الله تعالى «واِنْ كُنْتَ من قبله لمن الغفلين» .

وَإِنْ تَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَافِرِينَ»

او که چیری پر اسم باندي دا خل سي نوبيا اکثر مهمل يعني عمل نه کوي لکه دا قول دالله تعالی «وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدُنَا مُحَضَّرُونَ» لیکن قلیلاً عمل کوي لکه: ان زیداً منطلقاً. دا قول دالله تعالی «وَإِنْ كُلُّ لَمَّا لِيُوفِينَهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ» په یوقرئت کي په تخفیف سره راغلي دي .

۲- ان مخفف من المثقل په نیز د کوفین او سیبویه مهمل دي مطلقاً عمل نه کوی نه په ظاهرکي اونه په ضمیر کي او دي دي حرف مصدر ریه دي د نور حروف مصدر ریه په رکم. او د جمهور په نیز دي عمل کوي د د پاره اسم ضمیر شان مستتر وي يعني "ه ضمیر لکه : دا قول « علم ان سیوکن منکم» اي انه.

۳- لکن که چيري مخفف سي نوبيا بالاتفاق عمل نه کوي الا عند یونس واخفش بيا دي کله عاطفه وي که چيري معطوف مفرد وي لکه: ماجاء القوم لکن سعيداً.

اوکه چيري د واو سره راغلي وي بيا دي حرف د ابتداء دي داعراض د پاره لکه: ماکان محمد ابا احد من رجالکم ولکن رسول الله وخاتم النبیین» او د دي څخه علا وه هم راځي لکه: جاء خالد لکن سعيد مسافراً.

۴- کأن مخفف په نیز د کوفین مهمل دي عمل نه کوي او په نیز د جمهور بيا دي عمل کوي کله په اسم ظاهرکي لکه : کان زیداً اسداً. اوکله په ضمیر مستترکي کان علي خلقه المسکئ اي کانه. قوله: سوم ما لا مشبهتان بلیس:

د ریم قسم د حروف عامله څخه ما ولا دي چي مشابه دي د لیس سره .

سوال: دي حروف ته ولي مشبه بلیس وایي ؟ جواب: ځکه دوي مشابه دي د لیس سره په عمل اود خول کي دوي عمل د نفي کوي لکه لیس او پر مبداء او خبر باندي داخليري لکه لیس. اختلاف د مذهبین په دي کي دوه مذهبه دي: ۱- مذهب د بنوتمیم . ۲- اهل حجاز.

تفصیل: بنو تمیم وایی چي دا حروف غیر عامله دي.

او اهل حجاز وایی چي دوي عامله دي اسم مرفوع او خبرمنصوب غواړي.

۱- ضابطه: عمل د ما عند الحجازین مشروط دي په شروط اربعه وو سره : ۱- تر ده ورورسته به

ان زائده نه وي راغلي.

۲- سره د بقاء د معنا د نفي به وي. ۳- سره د بقاء د ترتیب به وي .

۴- تقدیم د معمول د خبر به نه وي راغلي پر اسم باندي.

۲- ضابطه: عمل دلامشروط دي عند الحجازین په شروط اربعه وو سره : ۱- اسم او خبر به دواړه

نکره وي. او باقي د ري شرطونه د ما د اخري شرطو په رکم دي.

۳- ضابطه: تقدیم د خبرد ما ولا په هغه وخت کي پر اسم باندي جائزدي چي ظرف وي .

اقسام د کلمي دما

ما پر دوه قسمه دي: ۱- اسمي . ۲- حرفي.

اسمی پر پنځه قسمه دي: ۱- ماموصوفه. ۲- ما موصوله. ۳- ما تامه. ۴- ما شرطیه. ۵- ما استفهامیه.

حرفی: - ما نا فیه. ۲- ما مشابه بلیس. ۳- ما مصدریه. ۴- ما زائده. ۵- ما کافه.

تفصیل: ۱- موصوفه: دا به په معنی د شي يا الشي سره وي او شي موصوف او ما بعد به ورته

صفت وي، لکه ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ، اي بشيئي كسبت ايدي الناس.
 ۲- موصوله دا به په معنى دالذي او التي سره وي: لکه مَا عِنْدَ كُمْ يَنْفَعُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ. اي الذي عند
 ۳- تامه. د يته وايي چي اتمام د دي په ما بعد سره كيږي ليکن دوصف په شان محتاج نه وي
 لکه: فَنَعْمَاهِي.

۴- ما شرطيه: د دي علا مه داده چي د دي وروسته به دوي جملي راغلي اوله به شرط وي
 او دوهمه به جزاء وي لکه مَا نَنْسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا .
 ۵- ما استفهاميه: لکه مَا تِلْكَ بَيْنِيكَ يَا مُوسَى.
 حرفي: ۱- ما نا فيه: لکه مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا.
 ۲- ما مشابه ليس: لکه مَا هَذَا بِشَرًّا.
 ۳- ما مصدرية: لکه وَضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ.
 ۴- ما زائده: لکه فِيمَا رَحْمَةٍ مِنْ اللَّهِ .
 ۵- ما كافه: لکه انما الهكم اله واحد.

اقسام د کلمي لا

اقسام د کلمي دلا شپږ دي: ۱- لا مشابه بليس: علا مه د دي دا ده چي اسم او خبر غواړي
 او د واره به نکره وي لکه: لَا رَجُلٌ قَائِمٌ.
 ۲- لا لنفي الجنس: د دي علامه داده چي اسم د ده به نکره مفرد مبني برفتحه وي لکه لا رجل في
 الدار.
 ۳- لا زائده: اوله علا مه يي داده چي مخکي تر قسم راخي: لکه: لا اقسم بهذا البلد.
 دوهم علا مه : وروسته تر اَن مصدر يه لکه: ما منعك اَن تسجد.
 ۴- نا فيه: دا پر فعل مضارع باندي دا خليږي اوپه لفظ کي عمل نه کوي لا يضربُ.
 ۵- نا هيه: دا پر فعل مضارع باندي دا خليږي او عمل د جزم کوي لکه: لا يضربُ.
 ۶- عاطفه: لکه اضرب زيدًا لا عمرًا.
 ۴- ضباطه: د حروف مشابه بليس دوه غير مشهور دي لکه: ۱- لات مثال لکه : ولات حين مناصٍ.
 ۲- وإن مثال لکه : إن الذين تدعون من دون الله عباد دكم امثالكم» په يوقرائت کي ان راغلي دي.
 ۵- ضابطه: دان د عمل د پاره دوه شرطونه دي: ۱- نفي به يي په الاسره نه وي ماتي سوي
 بلکي باقي به وي.

دلات دعمل شرطونه: ۱- دلات اسم وخبر د اسماء زمان څخه به وي لکه: الحين ،الساعة، الأوان.
 ۲- د دي اسم او خبر به يو محذوف وي لکه: ولات حين مناصٍ. اي ليس الحين حين فرارٍ.
 قوله: چهارم لائ نفي جنس الخ:

څلرم نوع د حروف عامله څخه لام د نفي جنس د پاره دی.
 اسم د دي لام د منصوبات څخه دي او خبره يي د مرفوعات څخه دي يعني نوم يی لام نفي جنس دي
 ځکه دا کله راخي د پاره د نفي د جنس او کله راخي د پاره د نفي د صفت د اول مثال لکه: "لا رجل في
 الدار. او د دوهم مثال لکه: لا رجل ظريف في الدار.
 او مد خول د دي به جمله اسميه وي اسم منصوب او خبر مرفوع.

- ۱- ضابطه: د دي دعمل د پاره شپږ شرطونه دي: ۱- نا فيه به وي نه زانده . ۲- د نفي د جنس د پاره به وي نه د مفرد دپاره . ۳- په نفي د جنس كي به نص وي نه ظاهر . ۴- حرف جر به نه وي باندي داخل لكه: جنت بلا زاد. ۵- د اسم سره به متصل وي. ۶- اسم او خبر دواړه به نكره وي.
- ۲- ضابطه: تر "لا" وروسته چي كم اسم دي دهغه د پاره پنځه صورتونه دي:
 - ۱- مضاف به وي . ۲- شبه مضاف.
 - حكم دواړه به منصوب وي لكه: غلام رجل ظريف في الدار، لاطالع جبلا ظاهر.
 - ۳- نكره مفرد غير مكرر به وي حكم: مبني بر فتحه به وي لكه: لارجل في الدار.
 - ۴- مفرد معرفه. ۵- نكره مفصولة به وي، حكم: يي دادي تكرار به وي اورفع به وي لكه: لازيد في الدار ولا عمر لا فيها رجل ولا امرئ.
 - ۳- ضابطه: كه نكره مكرر سي سره دلام او سره د فاصله حكم: پدي كي پنځه صورتونه جائز دي : ۱- دواړه نكره به مبني بر فتحه وي لكه: لاحول ولاقوة الا با الله.
 - ۲- صورة د واړه به مرفوع منون وي مثال لكه: لاحول ولاقوة الا با الله، لا به ملغى عن العمل وي.
 - ۳- صورة اول نكره مبني بر فتحه وي او دوهم به مرفوع وي لكه: لاحول ولاقوة الا با الله.
 - ۴- صورة اول نكره به مبني بر فتحه وي او دوهم منصوب وي لكه: لاحول ولاقوة الا با الله.
 - ۵- صورة اول مرفوع وي او دوهم به مبني بر فتحه وي لكه: لاحول ولاقوة الا با الله، لا به ملغى عن العمل وي او يا به مشابهه د ليس سره سي.
 - ۴- ضابطه: اسم به مقدم وي او خبر به مؤخر وي كه چيري خبر مقدم سي نو بيا لاعمل نه كوي..
 - ۵- ضابطه: دلا د نفي د جنس او دلا مشابهه بليس په مابين كي فرق هم لفظي سته او هم معنوي :
 - ۱- لفظي: دادي چي لا مشابهه بليس اول اسم ته رفع وركوي او دوهم ته نصب وركوي اول نفي جنس دوهم اسم ته چي خبر دي رفع وركوي او اول اسم يي په مختلفو طريقو سره راځي.
 - معنوي فرق: دلا مشابهه بليس په معنى كي دوه احتمال دي: ۱- نفي د جنس. ۲- نفي د فرد. اول نفي د نفي د جنس صرف يو احتمال وي چي هغه نفي د جنس دي نه د فرد لكه: لارجل في الدار. پنجم: حروف نداء وآن پنج است:
 - نداء: په لغت كي اواز كول ته وايي، او په اصطلاح كي هغه جمله ده چي په اوله كي حرف نداء راغلي وي لكه: يا الله .
 - نوبت: د لته د پنځو شيانو پيژندل ضروري دي: ۱- نداء. ۲- منادى يعني اوازكونكي . ۳- منادى هغه ذات مقصود بالاستقبال ته وايي. ۴- حروف د نداء پنځه دي: يا، ايا، هيا، اي، همزه مفتوحه.
 - ۵- جواب د منادى: هغه مقصود د منادي اومتكلم د ذكرڅخه د منادي دي لكه: ارحمني اويا اغفري.
 - حروف نداء ياعلمه ده . همزه د قريب او هيا ويا د بعيد او اى د متوسط د پاره راځي.
 - ۱- ضابطه: منادى به جمله انشائية وي، اومتقصود بالنداء (جواب نداء) ضروري نه ده چي جمله انشائية دي وي كله به خبريه وي او كله به انشائية ..

د منادي د مد خول مختلف صورتونه: ۱- کله يې مد خول مفرد معرفه وي مبني علی ما یرفع به لکه: یا زیدُ یا زیدان یا مسلمون.

معرفه عامه ده که قبل نداء وي او که بعده د نداء وي.

۲- منادی مفرد نکره معینه مقصوده وي کله چي عام سري ووايي یا رجلُ د ا به هم مرفوع علی ما یرفع به وي لکه: یا رجلُ یا رجلاً ن .

سوال: ولي به مبني علی ما یرفعوبه به وي؟ جواب: دا ځکه د کاف اسمي خطابي (يعني هغه کاف چي د ده پر ځاي اسم واقع کيدي سي) پر ځاي واقع سوي ده" او کاف اسمي خطابي بيا د کاف حرفی خطابي (يعني هغه کاف چي د ده پر ځاي د اسم واقع کيدل صحيح نه وي) سره مشابهت لري هم لفظاً او هم معناً نو هغه مبني دي نود دي پر ځاي چي کم شي واقع وي هغه به هم مبني وي.

۳- مضاف . ۴- شبه مضاف . لکه : یا عبدُ الله یا طالعُ جبلاً.

۵- کله نکره مفرد غیره معین منصوب به وي لکه: روند سري ووايي یا رجلاً خذ بيدي.

سوال: ولي به معرب او منصوب وي؟ جواب: ځکه اضافه د معظم خواص څخه د اسم معرب دي او په حقیقت کي مفعول به وي.

۲- ضابطه: نکره پر دوه قسمه دي: ۱- د حرف نداء ترد خول مخکي نکره وي او وروسته بيا معرفه سي لکه: یو عام سري چي ووايي یا رجلُ. ۲- قبل د خول حرف نداء نکره وي او وروسته ترد خول هم نکره وي لکه: اعمي سري چي ووايي چي یا رجلُ ځکه دي خو هسي یو رجل غیر متعین ته نداء کوي.

۶- مفرد معرفه مستغاثه بالام به مجرور وي لکه: یا لزيد.

۷- مستغاث بالف لکه: یا زیداه مفتوحه وي.

۸- منادی مستغاثه کله پر خپل حال باندي پاته وي لکه : الايا قوم للعجب.

۹- منادي مند وب کله چي پر مري باندي اظهار د غم کيري لکه: واسيداه" اویا د درد په وخت کي لکه: واکبده" د دي د پاره د ري صورتونه دي: ۱- چي د دي اختتام پر هغه الف زائده باندي وسي چي د تاکيد د تفجع يا د توجع د پاره وي لکه: واکبده. ۲- چي د دي اختتام پر الف زنده او پرهاء سکتته باندي وسي لکه: واحسيناه. ۳- اویا دا خپل پر حال باندي پاته سي لکه : واحسينُ.

۱۰- منادي متعجب منه چي کله پر شي باندي کثرت په وجه اظهار د تعجب وسي لکه : یا للماء، دا د منادي مستغاثه په حکم کي دي دري وجه پکښي جائز دي.

۱۱- منادي مهذَّه چي په هغه سره اظهار د تهدید او زجر کيري لکه: یا لزيدِ لأقتلنک دا هم

د مستغاثي باللام په حکم کي دا خل دي.

۱۲- منا دي کله مرخم وي يعني د تخفيف په وجه يی په اخره کي یو حرف حذف سوي وي لکه: یا حارث څخه یا رح ويل، په دي صورت کي پر منا دی دوه صورته ويل جائز دي: ۱- ضمه د منادی مفرد معرفي په وجه . ۲- کسره د قبل الترخيم يعني پخواني اعراب په وجه.

۱۳- مفرد معرفه موصوفه په ابن اویا ابنة سره وي اومضاف علم اخر ته لکه: یا زیدُ بن عمروجائز دي او یا زیدُ بن عمرو اولی دي.

۳- ضابطه: کله چي منا دی معرفه بالام وي نو د دغي منا دی او حرف نداء په مابين کي به

د مذکر د پاره ايتا راځي او د مؤنث د پاره ايتا راځي په دې شرط چي دغه لام به عوضي اولازمي نه وي که لا زمي او يا عوضی وي بيا دغه الفاظ نه راړوي.

۴- ضابطه: په منادی معرفه باللام کي " دايتا" اويتا" فاصله راوړل ځکه ضروري دي چي يا هم اله د تعريف ده اوالف لام هم اله د تعريف ده چي اجتماع د آلتی د تعريف يعني د دوو الو د تعريف رانسي پر يو اسم باندي.

۵- ضابطه: کله حرف نداء حذف کيږي په عوض کي په اخيره کی ميم مشد ده راوړل کيږي لکه: اللهم.

۶- ضابطه: ياپر اسم باندي د تنبيه دپاره هم دا خليږي نو په دا وخت کي به دا پرفعل او حرف باندي هم دا خليږي سي لکه: الا يا أسجدوا، ياليت قومي يعلمون.

۷- ضابطه: د جمله ندائيه ترکیب: يا حرف نداء ده قائم مقام د ادعوا ده ادعوا فعل دي انا ضمير يي فاعل زيډ منا دي قائم مقام د کاف اسمي خطابي دي چي په ادعواک کي دي دا به مفعول به سي د ادعوا دپاره فعل سره د خپل فاعل دا به نداء سي او ايت يا للماء دا به جمله جواب د نداء سي او جمله به انشائيه سي.

۸- ضابطه: شبه مضاف وهغه اسم ته وايي چي د يو اسم معنی بغير د بل اسم څخه نه تاميږي لکه: څنگه چي د مضاف معنی بغير د مضاف اليه څخه نه تاميږي او دي پر پنځه قسمه راځي: ۱- منا دي شبه مضاف کله د عامل په صورت کي وي خواه عامل رافعه وي، او که نا صب وي. لکه يا حسناً وجهه، يا طالعا جبلاً، يا رفيقاً بالعباد.

۲- کله په صورت د معطوف او معطوف عليه کي وي او معطوف قبل نداء د يوچا د پاره علم وي لکه: يا ثلاثة وثلاثين.

۳- او کله په صورت د موصوف کي وي، او صفت يي مفرد وي لکه: يا رجلاً كريماً اقبل.

۴- کله په صورت د موصوف مکي وي او صفت يي جمله وي لکه: يا عظيمياً يرجی لكل عظيم.

۵- کله په صورت د موصوف کي وي ليکن صفت يي ظرف وي لکه: الا يا نخلة من ذات عرق" عليک ورحمة السلا م په دي شعر کي نخلة موصوف او من ذات ولا جمل په اعتبار د کان سره صفت دي د نخلة د پاره..

د حرف نداء حذف

۹- ضابطه: کله کله حرف نداء حذف کيږي لکه يُؤسَفُ اعرض عن هذا.

۱۰- ضابطه: ليکن په شپږو ځايو کي د دي حذف کول نه دي جائز: ۱- منادی چي کله اسم جنس

نکړه غير معين وي.

۲- اسم اشاره. ۳- مستغاثه. ۴- مندوب. ۵- متعجب منه. ۶- منادي بعيد ځکه د لته مراد" مدال صوت دي والحذف ينافيه.

د منادی حذف

۱۱- ضابطه: کله کله منادی هم حذف کيږي لکه: الايا أسجدوا، اي الايا قوم أسجدوا..

۱۲- ضابطه: د منادی اضافه ويا د متکلم ته منادی چي کله مضاف سي ويا د متکلم ته نو په

- دي کي د ري صورتونه جوړيږي: ۱- د ياء حذف او دال کسره لکه: يا عباد په اصل کي ياعبادي وو.
 ۲- د يا ابدال په الف سره لکه: يا صد يقاً، په اصل کي يا صد يقي وو.
 ۳- د يا ابدال په تاء سره لکه: يا اُبت په اصل کي يا ابى وو.
 فصل دوم درحروف در فعل مضارع:

حروف عامله د فعل مضارع دي.

- تفصيل دوهم فصل په بيان کي د حروف عامله د فعل مضارع دي.
 فابده: دغه بيا پردوه قسمه دي ۱- هغه دي چي فعل مضارع لره نصب ورکوي.
 ۲- دوهم هغه دي چي فعل مضارع کي جزم کوي.
 حروف عامله ناصبه خلور دي: ۱- اُن. ۲- لَن. ۳- کي. ۴- اِذَن.
 د دي حروف عمل پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.
 په لفظي عمل کي ټول سره شريکان دي: نو پنځو صيغو ته نصب ورکوي، او د اوه صيغو څخه سقوط د نون کوي چي تشبيه او جمع مذکر او واحده مؤنثه مخاطبه ده.
 او په معنوي عمل کي هريو سره جلا دي:
 عمل دأَن پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي چي کم مخکي تيرسو. ۲- معنوي. هغه فعل مضارع لره په تاويل د مصدر سره گرځوي مثال: اُرِيد اُن يقوم اي اريد قيامک.
 وجه دعمل: ځکه دي مشابه دي دأَن سره په فتحه دهمزي کي او د دي عمل اتفاقي دي.
 او کله لفظي وي اوکله تقديري.
 ان پر پنځه قسمه: ۱- اُن - مخفف من المثل لکه: «علم ان سيكون منكم مرضى»
 ۲- شرطيه - «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوْكُمْ»
 ۳- نافيه - «اَنْ يُؤْتِيَ اَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ»
 ۴- تفسيريه - «وَنَا دَيْنَاهُ اَنْ يَّا اِبْرَاهِيْمَ» ۵- مصدريه - «يُرِدُّ الله اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ»
 قوله: دوم لن:

- دوهم د حروف ناصبه د فعل مضارع لن دي او د ا د نفي د تاكيد د پاره دي.
 په لن کي هم لفظي اختلاف دي اوهم معنوي.
 اختلاف لفظي: دري مذهب پکښي دي: ۱- مذهب د سيبويه او جمهورنحات اوصراف دي دوي وايي د ا کلمه برأسها ده تغير او تبديل نه دي پکښي سوي.
 ۲- مذهب د کساي اوخليل دي: دوي واي اصل د لن لان دي همزه د تخفيف د پاره حذف سونولان مکتوب غير مقرر سو بيا دالف اونون التقاء ساکنين را غله الف حذف سو نولن سو.
 ۳- مذهب دامام فراء دي: دي وايي چي د لن اصل لا وو الف په نون بدل سو لن ځنډي جوړسو.
 دوهم اختلاف په معنی کي دي: دوه مذهب دي: ۱- اهل السنة والجماعت. ۲- معتزله.
 اول مذهب والا: وايي چي لن راځي د پاره د نفي د مستقبل.
 دوهم مذهب والا: وايي چي لن راځي د پاره د نفي د مستقبل تابيداً.

ثمره داخلاف: پدي ايات كي ښكاره كيږي « لن تراني » معتزله وايي الله نه په د نيا كي څوك ليدلي سي او نه په آخرت كي استدلال پدي ايت كوي چي لن د پاره د نفي د تابيد دي. اهل السنه والجماعت وايي: په دنيا كي نه ليدل كيږي او په آخرت كي مسلمانان د يدار الهي كولي سي او دا لوي نعمت د نعمتو څخه د جنت دي .
الله پر قران كي فرمايي: « لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَاةٌ »
مفسرين وايي: د زيادت څخه مراد رؤيت د الله دي كله تناقض به راسي په مابين كي د ايات او حد يث نومعلومه سوه چي لن د پاره د تاكيد د نفي د مستقبل دي نه د تابيد دپاره .
قوله:سوم كي :

د ريم د حروف ناصبه د فعل مضارع كي دي.
د كي هم دوه عمله دي : ۱- لفظي چي مخكي تيرسو . ۲- معنوي. هغه دا چي خپل ما قبل سبب گرځوي د ما بعد د پاره په دي شرط چي كي شرطيه وي او جاره نه وي. لكه « اسلمت كي ادخل الجنة » سبب د د خول د جنت دي.

"كي" پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه : ۲- جاره

"كي" پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه : ۲- جاره.
اسميه د يته وايي: چي دا مخفف وي د كيف څخه لكه: كي تتجحون اي كيف تتجحون،
كي جاره هغه دي: چي دا پرما استفهاميه يا مصدر يه باندي د اخليږي په دي كي هم د نحات اختلاف دي چي دي بنفسه ناصب دي او كه ترده وروسته ان مقد ردي.
دوه مذهبه دي: ۱- بعضي وايي: چي ترده وروسته ان ناصبه مقد ر دي هغه ناصب دي.
۲- جمهور وايي: چي دي بالذات ناصب دي. او مصنف ته هم دغه مذهب مختار دي.
قوله:چهارم: اذن:

څلرم د حروف ناصب د فعل مضارع لره اذن دي.
عمل د اذن پردوه قسمه دي: ۱- لفظي چي مخكي تيرسو. ۲- معنوي. هغه خاص كول د فعل مضارع دي په مستقبل پوري.
اوپه دي كي هم اختلاف دي چي اذن بنفسه عمل ناصب دي او كه ترده وروسته ان مقدر دي:
دوه مذهبه دي: ۱- امام زجاج او امام ابو علي فارسي دي: دوي وايي چي اذن خپل ناصب نه دي بلكي ترده وروسته ان مقدر دي.
۲- جمهور وايي: چي دي خپل ناصب دي.
قوله:بدانكه ان بعد از شش حروف مقدر:

تشریح: ان وروسته تر شپږو شيانو مقدير يږي او فعل مضارع لره نصب وركوي.
۱- حتي. ۲- لام جحد. ۳- لام كي. ۴- واو بمعنى الا ان او الی ان. ۵- واو الصرف. ۶- بعد فا درجواب شش چيري است.

اول: مَرَرْتُ حَتَّى أَدْخُلَ الْبَلَدَ، د لته تر حتی وروسته ان مقدر دی ناصب په ادخل کي دي ځکه حتی حرف جر دي داخليري پر اسم باندي او د لته پر فعل باندي دا خل سوي دي نومعلومه سوه چي د لته ان مقدر دي.

او که چيري ان ذکر کړل سي نو بيا د خول د حرف پر حرف باندي راسي او د ا باطل دي .

دوهم: ترلام د جحد وروسته به هم ان مقدر وي .

اولام د جحد د يته وايي چي د اخل وي پر خبرد کان منفي باندي لکه : مَا كَانَ اللَّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ» لم يكن الله ليغفر لهم»

د ليله يي چي د خول د حرف به پر حرف باندي راسي.

د ريم: واو په معنى دالى اَنْ او اِلَّا اَنْ: واو په معنى دالى ان دا مذهب د جمهور نحات دي او واو په معنى دالا ان دا مذهب د امام سيويه دي مصنف دواړه مذهب د ذکر کړل،

د ليل يي د لته به ځکه ان مقدر وي الى ان او الا ان پر اسم باندي دا خليري او د لته پر فعل داخل دي نو ځکه چي ان فعل په تاوولى د مصدر سره گرځوي اوبنکاره کيري نه ځکه چي تکرار دان به راسي او دا هم صحيح نه ده او بل د خول د حرف به پر حرف باندي راسي او د ا هم صحيح نه دي.

څلرم : واو الصرف: څلرم ترواو د صرف وروسته ان مقدر راځي دا هغه واو دي چي تردي وروسته کم معطوف وي په هغه کي دا صلا حيت نه وي چي کم شي د معطوف عليه په سره کي د کرسوي وي هغه د لته رامعاد کړي لکه : لانتنه عن خلق وتاتي مثله . د لته واو الصرف (وتاتي معطوف دي) اولانتنه معطوف عليه دي) دا خل دي پرمعطوف باندي او پرمعطوف عليه باندي لا داخل دي د غه لا واو نه سي رامعاد کولي ځکه فساد د معنى به راسي.

پنځم : لام کي: پنځم ترلام د کي وروسته ان مقدر کيري.

فرق د لام د جحد او دلام د کي: ۱- لام د جحد مخکي به نفي وي، او دلام د کي مخکي نفي نه وي.

۲- لام د کي د علت دپاره راځي او په ليري کولو سره يي معنا ته تغير رسيري او لام د جحد د ا سي نه دي.

قوله: وفاکه د رجواب شش چيز است:

شپږم ان مقدر کيري وروسته تر فا چي په جواب کي د شپږو شيانو راغلي وي.

د ليل د لته ځکه ان مقدر کيري د پاره د صحت د عطف د مفرد پر مفرد ځکه جواب دانشاء د لته اخبار راځي او عطف داخبار پر انشاء نه دي روا نو ان وروسته تر فاء مقدر سو چي تاويل د مصدر ځنډي وسي مفرد به سي او مخکي انشاء څخه به هم تاويل بالمصدر وسي نو عطف به صحيح سي د مفرد پر مفرد نه عطف د جمليه خبريه پر انشائيه باندي.

امثله : ۱- چي د فاء څخه مخکي امروي: زُرْنِي فَأُكْرِمَكَ. ۲- چي په جواب د نهی کي وي : لا تَفْتَرُوا عَلَي اللَّهِ كَذِبًا فَيَسْحَتَكُمْ»

۳- چي په جواب کي د نفي راغلي وي « لا يَقْضِي عَلَيْهِمْ فِيمُوتُوا » ۴- مثال چي په جواب داستفهام کي راغلي وي « فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفْعَاءٍ فَيَشْفَعُوا لَنَا »

۵- چي په جواب د تمنی کي راغلي وي مثال يالتنی مت معهم فافوز فوزاً عظيماً »

۶- چي په جواب د عرض کي راغلي وي « الا تنزل بنا فتصيب خيراً »

۷- چي په جواب د دعاء کي راغلي وي « ربما اطمس علی اموالهم واشدد علی قلوبهم فاليؤمنوا ». د لته نور بحث هم سته د طوالت په خاطر موپريښو وي.

قوله: قسم دوهم حروفیکي مضارع را بجزم کنند:

دوهم قسم هغه حروف دي چي فعل مضارع ته جزم ورکوي.

تفصيل: عامل جازمه د فعل مضارع پر دوه قسمه دي: ۱- حروف جازمه چي هغه پنځه داني دي: ان لم لما لام الامر (لاي نهی)

۲- اسماء جازمه چي هغه نهه ۹- داني دي چي مصنف په دريم فصل کي په تفصيل سره ذکر کړيدي د لته يواځي د حروف جازمه بحث کيږي.

حروف جازمه پر دوه قسمه دي

حروف جازمه پر دوه قسمه دي: ۱- چي پر يوه فعل داخليري او عمل پکښي کوي هغه څلور دي (لم لما لام الامر) لاى نهی.

۲- چي پر دوو فعلو باندي دا خليري او عمل پکښي کوي هغه يواځي يو حرف دي چي ان دي.

۱- ضابطه: د دي حروف د پاره دوه عمليه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.

عمل لفظي: د مضارع د پنځو صيغو څخه حرکت غور ځوي پدي شرط چي صحيح به وي هغه پنځه صيغي دا دي: ۱- واحد مذکر غائب. ۲- واحد مذکر مخاطب.

۳- واحده مؤنثه غائبه. ۴- واحد متکلم. ۵- جمع متکلم مع الغير.

او که چيري ناقص وي بيا حرف علت غور ځوي لکه لم يدع، لم تدع الخ

او د تشبيه که مذکر وي او که مؤنث او غائب او که مخاطب او د جمع مذکر غائب وي او که مخاطب او واحد مؤنثي څخه نون اعرابي غور ځوي.

او په دوو صيغو کي عمل لفظي نه کوي لم يفعلن، لم تفعلن.

فرق د لم او لما او اشتراك في الامور الاتيه:

۲- ضابطه: فرق د لم او لما او اشتراك في الامور الاتيه: ۱- دواړه د نفي د پاره دي.

۲- دواړه پر فعل مضارع باندې دا خليري. ۳- دواړه په د خول دهمزي سره يي عمل باقي وي لکه: الم نشرح لك صدرک»

۴- دواړه حرفين دي. ۵- دواړه جزم ورکوي. ۶- په دواړو کي معنا د انتقال المضارع الى الماضي ده.

افتراق في الامور الاتيه: ۱- پر لم باندي حرف شرط دا خليدي سي لکه: ان لم تفعل فما بلغت

رسالته» بخلاف لما.

۲- د لم څخه فعل نسي حذف کيږي بخلاف د لما نصحت لزيد ولما اي لم تنفعه النصيحة.

۳- په لم کي استغراق د نفي د ماضي نسته بخلاف د لما دا د پاره داستغراق د نفي د ماضي راځي لکه لما ينصر زيد.

۴- د لم تر مد خول وروسته د ثم استعمال صحيح دي لکه: لم يكن ثم كان او ترلما وروسته صحيح نه دي.

۵- د لما په مدخول کي د توقع معنى وي لکه لما يركب الامير بخلاف د لم.

- ۶- لما په معنی سره دالا مستعمل دي لکه ان کل لما جميع لدينا محضرون» ان په معنی د ما او لما په معنی دالا.
- ۷- لما په معنی د جمعاً مستعمل دي لکه : او تأكلون التراث لما اي جمعاً « بخلاف د لم.
- ۳- ضابطه: لما چي کله پر ماضي دا خل سي نو ظرفيه او شرطيه به وي او چي کله پر مضارع باندې دا خل سي نوحرف جازمه به وي.
- د لما او لم معنوي عمل: مضارع په معنی د ماضي منفي سره ګرځوي.
- لام د الامر: د دي هم دوه عمله دي : ۱- لفظي چي مخکي تيرسو .
- ۲- معنوي. معنوي هغه دي چي مضارع مثبت په معنی دامر سره ګرځوي او لام د ده به مکسور وي مېني به وي
- او چي کله فا او ثم او واو پر دا خل سي بيا لام ساکن کيږي ځکه په دي سره د فعل صورت جوړيږي نود حلقې العين په قانون سره به لام ساکن کيږي.
- اودغه لام پر مضارع غائب معلوم اومجهول باندې دا ځليږي. او مخاطب او متکلم مجهول باندې هم دا ځليږي.
- سوال: پر مضارع مخاطب او متکلم معلوم باندې ولي نه د ا ځليږي؟
- جواب: ځکه ددي څخه امرحاضر جوړيږي او هغه صيغې هغه نيولي دي امر بالام نه پکښي راځي مثال السكون: فَلْيُضَحَكُون قَلِيلاً وَلْيَبْكِوا كَثِيراً» ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَثَهُمْ»
- لاي ناهي: د ده د پاره هم دوه عمله دي: ۱- لفظي چي مخکي تيرسو . ۲- معنوي. هغه دي چي مضارع مثبتې څخه نهې جوړ وي.
- ان شرطيه : د د د پاره هم دوه عمله دي: ۱- لفظي چي مخکي تيرسو . ۲- معنوي: هغه دا دي چي پر جملتينو باندې دا ځليږي اولي ته شرطيه وايي، او دوهمي ته جزائيه وايي، اوله سبب ګرځوي دپاره دوجود د ثاني مثال :ان تنصر انصر.
- ضابطه: د ان د عمل د پاره اووه شرطونه دي: ۱- دان مد خول به جمله اسميه نه وي، ځکه په جمله اسميه کي زمانه نسته.
- ۲- د د مد خول به جمله انشائيه نه وي، ځکه په جمله انشائيه کي اخبار نسته او شرط د اخبار قبيلي څخه دي.
- ۳- زمانه د ماضي به مراد نه وي، ځکه ان په مستقبل کي عمل کوي.
- ۴- چي پر ماضي به قد نه وي داخل سوي، ځکه قد ماضي نور پر ماضي والي باندې نه ټنګوي.
- ۵- چي مضارع به په حرف د تنفيس سره نه وي مصدره، ځکه د ا تحصيل د حاصل دي.
- ۶- پر مضارع به لن نه وي د اخل سوي.
- ۷- د د مدخول به فعل جامد نه وي، ځکه په فعل جامد کي زمانه نه وي.
- تفصيلاً: شرط او جزاء کي څلور صورتونه جوړيږي: ۱- دواړه فعل مضارع وي : ان تضرب أضرب. فالجزم واجب دي. د ليل ځکه محل صالح دي د پاره د عمل دان .
- ۲- شرط مضارع جزاء ماضي : ان تضرب ضربتك. فالجزم في المضارع واجب. د ليل ځکه محل صالح دي د پاره د عمل دان.

- ۳- جزاء مضارع شرط ما ضي: ان ضربتَ اضربْ ، واضربْ. جزم او رفع دواړه پکښي جائز دي. هرچي عمل دي ځکه محل صالح دي د پاره دعمل دان ، او هرچي عدم عمل دي ځکه په مابين د مضارع او ان کي فصل راغلي دي په ماضي سره نو عمل نه کوي.
- ۴- دواړه فعل ماضي وي په دي صورت کي جزم محلی به وي : ان ضربتَ ضربتْ. دليل په دي څلرم صورت کي ان عمل نه کوي ځکه ماضي مبني وي او مبني د يته وايي من لا يختلف آخره باختلاف العوامل.

جزاء د شرط په اعتبار د دخول د فاء او عدم د خول پردري قسمه ده:

- ۱- ضابطه: کله کله پر جزاء د شرط باندي فاء راځي نو بيا جزاء د شرط په اعتبار د د خول د فاء او عدم د خول پردري قسمه ده : ۱- ممتنع الفاء. ۲- جائز الفاء. ۳- واجب الفاء.
- تفصيل: اول صورت: چي جزاء د شرط ماضي متصرف وي لفظا او يا معنا او خالي وي د قد څخه لفظا او معنا او نه په محل د دعاء کي وي نو د فاء راورل ممتنع دي لکه ان ضربتَ ضربتْ.
- دوهم صورت : چي جزاء مضارع مثبته خالي وي د سين او سوف څخه او يا جزاء فعل مضارع منفي وي په لا نوجواز دوجهين دي يعني د خول د فاء او عدمي د خول د فاء.
- د ريم صورت: ماسوی د دغه مذکور څخه جزاء چي هرشي وي نو د فاء راورل واجب دي.
- هغه صورتونه چي د فاء راورل واجب وي اته دي. ۱- چي جزاء جمله اسميه وي لکه: «فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ».
- ۲- چي جزاء امر وي لکه: «فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ».
- ۳- چي جزاء نهی وي لکه: «فَإِنْ عَلِمْتُمْ هَؤُلَاءَ مَوْلَانًا فَلَا تَزِرْ وَهُمْ إِلَى الْكُفَّارِ».
- ۴- چي جزاء فعل مضارع منفي وي په ما سره
- ۵- فعل مضارع مثبته وي په سين لکه: «وَإِنْ تَعَاَسَرْتَ مِنْهُمْ فَاسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى».
- ۶- چي مضارع مثبه وي په سره کيسوف وي لکه: «فَإِنْ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي».
- ۷- فعل غير متصرفه وي لکه: نعم، بئس، ليس لکه: «إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعْمَا هِيَ».
- ۸- ما ضي مع القد لفظا لکه: «وَان يَكْذِبْ فَكُذِّبَتْ رَسُولٌ مِنْ قَبْلِكَ».
- او يا تقد يراً لکه: «وَان كَانَ قَمِيصُهُ قَدْ مَن د بَر فَكُذِّبَتْ، اِي فَقَدْ كُذِّبَتْ».
- ۹- ما ضي په مقام د دعاء کي لکه: ان اكرمتني فجزاك الله خيراً.
- ۱۰- چي جزاء ماضي وي او په شروع کي حرف نفي راغلي وي لکه: «وَإِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَغَتْ رِسَالَتُهُ».
- ۲- ضابطه : شرط او جزاء دواړه مذکور وي غالباً.
- ۳- ضابطه: شرط حذف کيږي په پنځو ځايو کي وجوبا مع البقاء الجزاء.
- ۱- بعد الامر لکه: قوله عليه السلام قولوا لا اله الا الله تفلحون شرط محذوف دي چي ان قلتم لا اله.
- ۲- بعد النهي لکه: لا تشتم يكن خيراً لك اي ان لا تشتم.
- ۳- بعد الاستفهام لکه: اين بيتك ازرك اي ان تعريفه .
- ۴- بعد التمني ليت لي ما لا أنفقه اي ان ارزقه .
- ۵- بعد العرض لکه الا تنزل بنا فتصيب خيراً اي ان تنزل.
- ۴- ضابطه: ماسوی د دغه مذکور ځايو څخه شرط حذف کيږي جوازاً خو چي قرينه وي پرتعين

د محذوف لکه: فالحه هو الولي. د ا جمله اسميه جزاء واقع سوي ده د شرط محذوف دپاره اي ان اراد اولياء الحق.

۵- ضابطه: کله کله جزاء حذف کولي سي بغير د سد مسد سره د بقاء د شرط لکه: وان کان کبر عليک اعراضهم. شرط دي جزاء يي لا تحزن دي. او کله بيا سره د سد مسد وي لکه: وان يکذ بک فقد کذبت رسول من قبلک. شرط دي اوجزاء محذوف ده چي فاصبر.

باب دوم درعمل افعال:

هرکله چي مصنف فارغ سو د بيان څخه د باب اول چي هغه په بيان کی د حروف عامله وو نو يي شروع وکړل په بيان د افعال عامله نو يي وويل چي هر فعل عامل دي يعني عمل کوي.

فعل په اعتبار د فاعل پر دوه قسمه دي

۱- ضابطه: فعل په اعتبار د فاعل پر دوه قسمه دي: ۱- معلوم. ۲- مجهول. د فعل معلوم تعريف: د يته وايي چي فاعل د دي معلوم وي د ده ورته نسبت سوي وي، اود دي څلور نومان دي: ۱- معروف. ۲- معلوم. ۳- مبني للفاعل. ۴- فعل يسمی فاعله. نوټ: د دوهم تعريف وروسته راځي.

فعل په اعتبار د معنی پر د ري قسمه دي

۲- ضابطه: فعل په اعتبار د معنی پر دوه قسمه دي: ۱- لازمي. ۲- متعدي. ۳- غير متعدي او غير لازمي دلازمي تعريف: د يته وايي چي په فاعل سره تماميري او په اعتبار د معنی ومفعول ته محتاج نه وي لکه قام زيد. د متعدي تعريف: د يته وايي چي په فاعل سره يواځي نه تما ميږي بلکي په اعتبار د معنی ومفعول به ته محتاج وي لکه ضرب زيد عمرو. غير متعدي او غير لازمي: لکه افعال نا قصه او افعال مقاربه .

اشتراک او اتفاق د عمل دلازمي او متعدي:

۳- ضابطه: اشتراک او اتفاق د عمل د دوي يعني د لازمي او متعدي: دوي دواړه فاعل ته رفع ورکوي لازمي لکه: قام زيد. متعدي لکه: ضرب زيد عمرو. او شپږو اسماء ته نصب ورکوي: ۱- مفعول مطلق. ۲- مفعول فيه. ۳- مفعول معه. ۴- مفعول له. ۵- حال. ۶- تمیز.

افتراق او عدم اشتراک دلازمي او متعدي په عمل کي:

افتراق او عدم اشتراک: لازمي مفعول به ته نصب نه ورکوي او متعدي ومفعول به ته نصب ورکوي لکه: ضرب زيد عمرو.

۴- ضابطه: علامی د معرفت د فعل لازمي: ۱- هغه فعل دي چي پر حدوث د ذات دلالت کوي لکه: حدث عمر عرض صفر.

۲- چي د صفت حيسيه پر حدوث باندي يعني پر هيئت باندي دلالت کوي لکه: طال الليل قصر النهار.

۳- چي پر عرض باندي دلالت کوي لکه: "مرض زيد فرح بكر."

۴- چي د فعل پر وزن باندي وي لکه: شرف. كرم.

۵- هغه فعل چي د انفعال تفعّل افعال افعلّل افعلّ پر وزن باندي وي لکه: انصرف تدحرج احمرّ احمارّ احرنجم افسعر.

۶- هغه فعل چي دهغه وصف د فعيل پروزن باندي وي لکه: د ذلّ خخه ذليلّ سمن خخه سمين.

۷- چي د ده خخه فعل مجهول او اسم مفعول نه راځي.

د فعل متعدي دوي علامي: ۱- چي د ده سره د غير مصدر او غير خبر ضمير متصل کيدل صحيح وي لهذا په الخروج خرجه زيد کي خرجه زيد او زيد کنته د دي خخه خارج سول خخه د لته ضمير د مصدر يا د خبر په فعل پوري متصل سوي دي.

۲- چي اسم مفعول تام بناء د ده خخه صحيح وي بغير د واسطي د حرف جر.

فعل لازمي په اوه شيانو سره متعدي کيږي

۵- ضابطه: فعل لازمي په اوه شيانو سره متعدي کيږي:

۱- اما بنقله الی باب الافعال مثل اكرمت العالم .

۲- واما بنقله الی باب التفعيل مثل عظمت الاساتذہ.

۳- اما بنقله الی باب المفاعل نحو مشى زيد ما شيت زيد.

۴- اما بنقله الی باب الاستفعال نحو خرج زيد استخرجت زيدا.

۵- اما بنقله الی باب نصر لقصد المبالغه نحو كرمتم الفارس واکرمته.

۶- واما بواسطة حرف الجر مثل اعرض عن الرزيلة وتمسك با لفضيلة.

۷- با لتضمين وهو اشراب لفظ معنى آخر واعطائه حكمه لتؤده معنى كلمتين وهو ان يؤدى فعل اومافي معنا مؤدى فعل آخر نحو لاتعزموا السفر اي لاتنوي السفر.

بدانکه فاعل اسميست:

تشریح: فاعل هغه اسم دي چي د ده خخه مخکي فعل اويا شبه فعل وي او هغه به مسند وي ودغه اسم ته پرطريقه د قيام د دغه فعل په دغه اسم پوري.

سوال: فعل به صادر وي سوي د فاعل خخه نوموت او طول د زيد او عمر خخه صادر نه دي؟

جواب: د لته فعل عام دي چي د فاعل خخه صادر وي لکه: ضرب زيد چي وهل د زيد خخه

صادر دي او که په طريقه د قيام او تعلق سره وي لکه: مات زيد طال بكر.

مثال د فعل لکه: قام زيد.

مثال د شبه فعل لکه: زيد قائم ابوه.

اقسام د شبه فعل:

اقسام د شبه فعل لس - ۱۰- دي:

- ۱- مصدر. ۲- اسم فاعل. ۳- اسم مفعول. ۴- صفت مشبهه. ۵- اسم تفضيل.
۶- صيغه د مبالغې. ۷- ظرف. ۸- اسم آله. ۹- اسم فعل. ۱۰- اسم منسوب..
ليکن دوي چي کله عمل کوي نو شرط يي دا دي چي دوي به اعتماد کړي وي پر ماقبل.

۱- ضابطه: فاعل به هميشه مرفوع وي خو کله مجرور هم راځي :

- ۱- چي اضافه د مصدر و فاعل ته وسي لکه: لَوْلَا دَفَعُ اللهُ النَّاسَ.
۲- يا پرفاعل باندي بآء زائده دا خل سي لکه: كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا.
۳- اويا پرفاعل باندي من زائده د ا خل سي لکه: مَا جَاءَنَا مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ.
۴- يا لام زائده داخل سي لکه: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ

د لته فاعل مجرور دي لفظا او مرفوع دي معنا.

۲- ضابطه: د بآء زايده د خول پرفاعل باندي د ري قسمه دي:

- ۱- وجوبا چي د فعل تعجب پرفاعل باندي راځي لکه: أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصُرْ.
۲- جوازا کثيراً: چي د کفی پرفاعل با ندي راځي لکه: وَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا
۳- جوازا قليلاً لکه په بعض اشعارو کي چي راځي: لَمْ يَأْتِكَ وَالْأَنْبَاءُ تَنْبِي بِمَا لَأَقْتُ لِبُؤْسِ بَنِي زِيَاد.
ضابطه: داکثرو نحاتو په نيز باندي د فاعل اعراب په دي صورتو کي محلي وي او محلي اعراب
يوا ځي په جمله او مبني پوري نه دي خاص.

سوال: د محلي او تقديري اعراب فرق څه دي؟

جواب: فرق يي دا دي چي په محلي کي مانع د پوره کلمي سره قائم وي، او په تقديري کي مانع صرف د کلمه په آخري حرف پوري قائم وي.

قوله: مفعول مطلق مصدر است:

مفعول مطلق هره هغه مصدر دي چي واقع وي وروسته تر فعل خپل او په معنی سره د دغه فعل وي.
وجه د تسميه د مفعول مطلق: د يته ځکه مفعول مطلق وايي چي دي خالي دي د قيد څخه به، له،
فيه، معه، لکه نور مفاعيل چي په دي قيدوسره مقيد دي.

مفعول مطلق په اعتبار د لفظ پر دري قسمه دي

۱- ضابطه: مفعول مطلق په اعتبار د لفظ پر دري قسمه دي يعني مفعول مطلق به د خپل فعل په

معنی وي ليکن تغير به پکښي وي او دغه دري قسمه دي:

- ۱- تغاير في الباب والماده: لکه « فَاَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ خِيفَةً »
۲- تغاير في الباب فقط: لکه وَتَبَتَّلَ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا « ۳- تغاير في المادة: لکه قَعَدْتُ جُلُوسًا.

مفعول مطلق په اعتبار د معنی پر دري قسمه دي

۲- ضابطه: مفعول مطلق په اعتبار د معنی پر دري قسمه دي: ۱- تاکيدي. ۲- نوعي. ۳- عددي.

مفعول تاکيدي: د يته وايي چي دلالت کوي پر هغه معنا چي مستفاد وي د ماسبقه فعل څخه
لکه: ضَرَبْتُ ضَرْبًا.

مفعول مطلق نوعي تعريف: د يته وايي چي د فعل پر يو نوع دلالت کوي

لکه: جلست جلسه القاري، ضربت ضرب الامير.

مفعول مطلق عددي تعريف: د يته وايي چي د فعل پر وحدت او يا کثرت باندي دلالت کوي

لکه: ضربت ضربين او جلست جلستين او جلسات.

۳- ضابطه: وجه د انحصار مفعول مطلق په دري اقسامو کي: دغه مصدر به خالي نه وي يابه زيات د ت د معنا پکښي وي او يا به نه وي پکښي که اول وو دا د تاکيد د پاره دي لکه: ضربت ضربا. او که دوهم وو بيا به خالي نه وي يا به مقصد بيان د نوع وي او يا به بيان د عدد د وي که اول وو نودا نوعي دي لکه جلست جلسه القاري. او که دوهم وو نو عددي دي لکه: جلست جلسه بالكسره نوعي دي او بالفتحه عددي دي.

۴- ضابطه: مفعول مطلق تا کيدي نه تشنيه کيري او نه جمعه کيري بالاتفاق او مفعول مطلق عد دي بالاتفاق تشنيه او جمعه کيري او نوعي عند الجمهور تشنيه او جمعه کيري.

۵- ضابطه: عامل د مفعول مطلق کله کله حذف کولي سي جوازاً دوجي د وجود د قريني پرتعين د محذوف باندي لکه: خير مقدم للقادم من سفر اي قد مت قدوما خير مقدم.

۶- ضابطه: کله کله عامل د مفعول مطلق حذف کولي سي وجوبا

او دا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- سماعي. ۲- قياسي.

سماعي په اوه خايو کي راځي کما في الکتوب مطولات. او قياسي په يولس خايو کي حذف کيري. قوله: ومفعول فيه اسميست:

تشریح: مفعول فيه هغه اسم دي چي فعل په ده کي واقع وي او د يته ظرف هم وايي او ظرف پر دوه قسمه دي. دا هغه اسم زمان او يامکان دي چي فعل مذ کورد فاعل په ده کي واقع وي.

ظرف پر دوه قسمه دي

۱- ضابطه: ظرف پر دوه قسمه دي: ۱- ظرف زمان. ۲- ظرف مکان.

تشریح: زمان د وقوع د فعل ته ظرف زمان وايي لکه: صُمْتُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.

او مکان د وقوع د فعل ته ظرف مکان وايي لکه: جَلَسْتُ عِنْدَ كَ.

۲- ضابطه: په ظروف کي بعض لازم الظرف دي کله مبتداء او خبر او فاعل او مفعول هم

واقع کيري لکه: اليوم مبارک. په دي کښي ظرف مبتداء او خبر واقع دي،

او اعجبي اليوم، په دي کښي ظرف فاعل واقع دي.

ظرف که زمان او که مکان هريو پر دوه دوه قسمه دي

۳- ضابطه: ظرف که زمان او که مکان هريو پر دوه دوه قسمه دي:

ظرف زمان. ۱- مبهم لکه حين او دهر. ۲- محدود لکه سنة او شهر.

مکان هم پر دوه قسمه دي: ۱- مبهم لکه تحت فوق. ۲- محدود لکه مسجد وسوق.

۴- ضابطه: ظرف زمان که مبهم وي او که محدود هميشه به منصوب وي په تقدیر د في حرف

جر سره لکه: جلست خلفک اي في خلفک.

سوال: په زمان کي به ولي في مقدروي؟ جواب: ځکه به في مقدره وي چي دا جزء د مفهوم څخه

د فعل وي خپل نومشابه سو د مفعول مطلق سره او مفعول مطلق ته ايصال د فعل بالذا ت کيږي بي ده واسطې نو د ته به هم ايصال د فعل بالذا ت کيږي بي د واسطې څخه .

اوزمان محدود حمل دي پر زمان مبهم ځکه چي دوي سره شريکان دي په ذات .

په ظرف مکان محدود کي به ذکر د "في" وي.

او په مکان مبهم کي به "في" نه وي ذکر.

سوال: په ظرف مکان محدود کي به ولي في ذکر وي او مبهم کي به نه وي ذکر؟

جواب: مکان محدود کي ځکه ذکر دي چي زمان مبهم سره نه دي شريک هغه زمان دي

او هغه مبهم دي او دي محدود دي.

او په مبهم کي به ځکه نه وي ذکر چي هغه د زمان مبهم سره په ابهام کي شريک دي.

۵- ضابطه: عامل د مفعول في حذ ف کولي سي جواز په وخت د قرينه دالي پرتعين د محذوف

لکه: فرسخين اي سافرت فرسخين.

۶- ضابطه: عامل د مفعول في حذولي سي په حذ ف وجوبي سره په پنځو ځايو کي:

۱- چي واقع بعد المبتداء سي لکه : انا عند ک. انا مبتداء ده او عند ک مفعول في ده.

۲- چي واقع بعد الموصّل سي لکه : جائني الذي (الموصل) عند ک .

۳- چي واقع بعد الموصّف لکه: مررت بزيد (موصوف) عند ک.

۴- چي واقع بعد الحال لکه مررت بزيد (الحال) عند ک .

۵- چي واقع بعد ما اضمّر عامله على شرطية التفسير لکه: يوم الجمعة سافرت فيه .

قوله : معه :

تشریح: بل د مفعولات څخه چي فعل ورلر نصب ورکوي هغه مفعول معه دي دا هغه اسم دي چي ذکر

سوي وي وروسته ترواو هغه چي په معنا د مع سره وي د پاره د مصاحبت د معمول د فعل په صدرويا

وقوع کي مثال جائني البرد والجبات اي مع الجبات ، دا مثال د صدرو دي،

مثال د وقوع لکه کفاک وزيداً درهم .

۱- ضابطه: دا به هميشه په واو سره وي هغه واو چي په معنا د مع سره وي

او د دي د پاره شپير شرطونه دي:

۱- اسم به وي. ۲- فضله به وي. ۳- واو بعمنی د مع .

۴- دواو څخه وروسته به وي. ۵- د جملي څخه وروسته به وي.

۶- جمله به فعل او يا شبه فعل وي.

۲- ضابطه: عامل د دي به خالي نه وي يا لفظي وي او يا به معنوی وي،

که عامل د دي لفظي وو بيا به خالي نه وي يا به عطف جائز وي او يا به نه وي جائز بلکي ممتنع به وي.

که عطف ممتنع وي نونصب پکښی متعين دي بنا بر مفعول معه لکه: ماشانک وعمرواً،

او که عطفه جائز وو بيا عطف متعين دي او نصب ممتنع دي بنا بر مفعول له لکه ما لزيد وعمرو.

۳- ضابطه: عامل د مفعول معه عند الجمهور فعل او يا شبه فعل دي او واو نه دي.

قوله: ومفعول له اسميست:

تشریح: مفعول له دا سي اسم دي چي دلالت کوي پر دا سي شي باندي چي هغه سبب (يعني علت واقع سوي وي) وي د مخکي ذکر سوي فعل د پاره لکه: اکراماً په قمت اکراما کي.

مفعول له پر دوه قسمه دي:

۴- ضابطه: مفعول له پر دوه قسمه دي: ۱- علت مؤثره ۲- علت غائيه.

مفعول له علت مؤثره هغه ته وايي چي هغه مقدم وي پر فعل باندې هم په وجود ذهني کي او هم په وجود خارجي کي لکه: قعدت عن الحرب جبناً. دلته دغه جبن مخکي دي تر قعود هم په ذهن کي او هم په خارج کي.

او مفعول له غائيه هغه ته وايي چي هغه مقدم وي پر فعل مذکور په وجود ذهني کي او مؤخروي په وجود خارجي کي لکه: ضربته تاديباً. دلته تاديباً په تصور کي مخکي دي او په وجود کي تر فعل مذکور وروسته دي.

۵- ضابطه: مفعول له به منصوب وي په تقدیر دلام سره دلاندي شرطوسره:

۱- دا مفعول له به مصدر وي. ۲- علت د فعل مذکور به وي.

۳- متحد د فعل مذکور سره به په زمانه کي وي.

۴- متحد به وي د فعل مذکور سره په فاعل کي. که دغه څلور شرطونه موجود نه وه کلا او يا بعضاً بيایي په وروسته ضابطه کي حکم ذکر دي.

۶- ضابطه: که دا څلور واره شرطونه معاً موجود وو دا مفعول له به خالي نه وي: ۱- يا به متلبس باللام وي. ۲- يا به مجرد عن اللام والاضافت وي. ۳- يا به مضاف وي.

۷- ضابطه: که مفعول له مجرد عن اللام والاضافت وو بيا نصب مختار دي او جر جائز دي لکه: ضربت تاديباً مختار، ضربت للتاديب جائزاً.

۸- ضابطه: اوکه متلبس باللام وو نوجر مختار، اونصب جائز دي لکه: ضربت للتاديب مختار ضربت للتاديب جائز.

۹- ضابطه: که مفعول له مضاف وو نو نصب او جر دواړه جائز دي لکه: «لا تقتلوا اولادکم خشية املاق». ۲- خاشعاً متصدعاً من خشية الله.

قوله: وحال اسميست نکره:

ترجمه: او حال هغه نکره اسم دي چي دلالت کوي پر هيئت او حالت د فاعل او مفعول لکه: راکباً په جاء زيد راکباً.

تشریح: حال هغه اسم دي چي بيان د ذوالحال کوي او ذوالحال به يا فاعل وي او يا مفعول لکه جائز زيداً راکباً، يا به مفعول وي لکه: ضربت زيداً مشدوداً اوکله به د دواړو بيان کوي.

حال پر دوه قسمه دي:

۱- ضابطه: حال پر دوه قسمه دي: ۱- مفرد ۲- جمله.

جمله چي حال واقع سي شرط يي دادي ۱- چي خبريه به وي.

- ۲- د فعل په شروع کي به "سين" او "سوف" نه وي راغلي احترازي مثال لکه: ښه زه به دې سېد ښه.
- ۳- د حال د ذوالحال سره ربط ضروري دي خواهي په ضمير سره وي او که په واو سره وي او که په دواړو سره وي اتفاقي مثال لکه: خرجوا من د يارهم وهم ألوف".
- حال چي جمله راځي دا بيا پر دوه قسمه ده: ۱- فعلیه ۲- اسمیه .
- جمله اسمیه بيا پر دوه قسمه: ۱- جمله اسمیه مثبتة ۲- جمله اسمیه منفيه .
- جمله فعلیه چي حال واقع سي هم پر دوه قسمه ده: ۱- جمله فعلیه ماضيہ ۲- جمله فعلیه مضارعہ .
- بيا هر واحد د دي څخه پر دوه قسمه دي: ۱- مثبت ۲- منفيه .
- ۲- ضابطه: که چيري ترفع وروسته اسم فاعل او يا مفعول منصوب راسي عام طور د غه اسم فاعل او مفعول حال واقع کيږي په دي شرط چي د افعال ناقصه څخه وروسته نه وي ځکه هغه بيا خبر کيږي مثال لکه: وکان الله شاکراً عليماً
- اود افعال قلوب څخه به وروسته هم نه وي اوکه وي هغه بيا مفعول واقع کيږي لکه: علمت زیداً فاضلاً.
- ۳- ضابطه: حال همیشه نکر هوي.
- ۴- ضابطه: ذوالحال اکثر معرفه وي که ذوالحال نکره وي نو شرط يی دادي چي نکره مخصصه به وي او د هغه د پاره اوه صورتونه دي:
- ۱- تقدیم د حال يعني د حال مقدم کول پر ذوالحال باندي واجب دي لکه: في الدار جالساً رجلٌ".
- ۲- کله به يی تخصيص په صفت سره راغلي وي لکه: ولما جاء هم رسول من عند الله مصدقٌ لما معهم نبذاً".
- ۳- کله تخصيص په اضافه سره راغلي وي لکه: "في اربعة ايام سواء للسائلين".
- ۴- کله تخصيص په حرف نفي سره راغلي وي لکه: "وما اهلکنا من قرية الا ولها کتاب معلوم".
- ۵- کله په حرف استفهام سره راغلي وي لکه: "هل أتاک رجلٌ راکباً".
- ۶- کله چي ذوالحال نکره مستغرقه راسي يعني پر ټولو افرادو محيط وي يعني احاطه يي کړي وي لکه: فيها يفرق کلُّ أمر حکيم أمراً من عنداً".
- ۷- کله حال دا سي جمله وي چي مقرون با لواو وي نو هلته هم ذوالحال نکره واقع کيږي سي لکه: "أوکل الذي مر على قرية وهي خاوية على عروشها".

حال به مشتقي وي که چيري جامد واقع سی الخ

- ۵- ضابطه: حال به مشتقي وي که چيري جامد واقع سی نو تاويل به ځنډي کيږي په مشتقي سره د دي د ري صورتونه جوړيږي: ۱- چي حال جامد وي پر تشبيه دلالت کوي لکه: "مررتُ بالجارية قمرأً اي مضيئةً".
- ۲- کله پر مفاعله باندي دلالت کوي لکه: "بُعْثْ يداً بيدي" اي متقابضين".
- ۳- کله پر ترتيب باندي دلالت کوي لکه: "أَدْخُلُوا رجلاً" اي مترتبين".
- حال پر څوارلس قسمه دي

۶- ضابطه: د حال اقسام

حال پر څوارلس قسمه دي:

- ۱- حال حقيقيه: چي حال د خپل ذوالحال حالت بيان کړي لکه: "جائني زيد راکباً".
- ۲- حال سببيه: چي حال د ذوالحال د متعلق حالت بيان کړي لکه: "مَرَرْتُ بِالْأَدَارِ قَائِمًا سَكَّانَهَا".
- ۳- حال مقارنه: چي د ده او د ذوالحال دعا مل زمانه سره مقارنه وي لکه: "ألم يروا إلى الطير مسخرات في جَوِّ السماء".
- ۴- حال مقدره: چي د حال او د عامل د ذوالحال زمانه سره مقارنه نه وي لکه: "أد خلوها خالد بن". خالد بن حال دي د اخلو د ضمير څخه د دوي دواړو زمانه سره مختلفه ده ځکه د خول مقدم دي پر اعتبار د زمان د خلود باندې.
- ۵- حال مشتقه: چي مشتق وي لکه: "جائني زيد راکباً".
- ۶- حال جا مده: چي حال جامد وي لکه: "فتمثل لها بشراً سوياً".
- ۷- حال لزوميه: چي د ذوالحال څخه هيڅکله نسي جلا کيږي لکه: "رَضِيْتُ بِاللَّهِ رَبًّا" ربا حال دي د لفظ بالله څخه او د لفظ د الله څخه هيڅ کله هم نسي جلا کيږي.
- ۸- حال منتقله: چي د ذوالحال څخه جلا کيږي سي لکه: "جائني زيد راکباً".
- ۹- حال مبينه: چي د ماقبل د مضمون وضاحت کوي لکه: "جائني زيد راکباً".
- ۱۰- حال مؤكده: چي د ماقبل تاکيد کوي اود دي څلور شکونه دي:
 - ۱- کله د ذوالحال تاکيد کوي لکه: "لأمن من في الارض جميعاً".
 - ۲- کله بيا د عامل تاکيد کوي لکه: "ولي مد برأ".
 - ۳- کله د جملي د مضمون تاکيد کوي لکه: "زيد ابوك عطوفاً".
 - ۴- کله د ذوالحال د معنا تاکيد کوي لکه: "ألم يروا إلى الطير مسخرات في جَوِّ السماء".
- ۱۱- حال مقصوده: چي مقصود بالذات حال وي لکه: "ألم يروا إلى الطير مسخرات في جَوِّ السماء".
- ۱۲- حال مؤطئه: هغه حال جامده دي چي په اعتبار د خپل صفت سره حال وي لکه: "فتمثل لها بشراً سوياً".
- ۱۳- حال مترادفه: چي د يو ذوالحال څخه متعدد د حالونه واقع کيږي سي لکه: "سر راشداً مهدياً".
- ۱۴- حال متداخله: چي اول حال د ذوالحال څخه واقع سوي وي، او دوهم حال د ذوالحال څخه نه وي واقع سوي بلکي د اول حال د ضمير څخه واقع سوي وي لکه: "جائني زيد راکباً فاضلاً".

عامل د حال او د هغي اقسام

- ۷- ضابطه: عامل د حال: عامل د حال کله فعل وي، اوکله شبه فعل وي، او کله معنی د فعل وي او د معنا د فعل څخه مراد دغه لاندې لس شيان دي: ۱- اسم الفعل لکه: "صه ساکتاً، نزال مسرعاً".
- ۲- اسم الاشاره لکه: " هذا بعلي شيخاً".
- ۳- ادوات تشبيهه لکه: " كَأَنَّ سَعِيداً، مَقْبِلاً ، اسدً".
- ۴- ادوات تمنى لکه: "ليت السرور دائماً عندنا".
- ۵- ادوات ترجي لکه: "لعلك مدعيًا على حق".
- ۶- ادوات استفهام لکه: " ماشانك واقعاً فمالهم عن التذكرة معرضين".
- ۷- حرف التنبيه لکه: ها هو ذا البد رطالعاً".

۸- جار مجرو لکه: "الفرس لک وَّحْدَک".

۹- ظرف لکه: "لدینا الحق خفّاقاً لواءه".

۱۰- حرف نداء لکه: "یاایها الربع مبکیّاً بساحتہ".

قوله: وتمیز اسمیست که رفعه ابهام کند از عدد.

ترجمه: تمیز هغه اسم دي چي رفع د ابهام کوي د عدد څخه يا د زون څخه او يا د کیل څخه او يا د مساحت څخه .

تشریح: تمیز په لغة کي جلا کولو ته وایی او په اصطلاح کي تمیز اسم نکره ده چي په د سره رفع د ابهام کيږي د ذات څخه او يا د نسبت څخه په جمله کي.

تمیز پر دوه قسمه دي

۱- ضابطه: تمیز پر دوه قسمه دي: ۱- رفع د ابهام به کوي د ذات څخه . ۲- رفع د ابهام به کوي د نسبت څخه .

اول ته مفرد وایي او دوهم ته جمله وایي.

د اسم مبهم اقسام

۲- ضابطه: د اسم مبهم اقسام: د کم شي څخه چي رفع د ابهام په کيږي هغه پرېنځه قسمه دي:

۱- عد د. ۲- مقدار. ۳- شبه مقد را. ۴- قائم مقام مقادیر. ۵- فرع التميز.

اول عد د دي: اسم مبهم په شکل د عدد کي وي . او عد د بیا پخپل کور کي پر دوه قسمه دي:

۱- عد د صریحي (يعني چي صریح عد د پکښي ذ کروي) لکه: "رئیت احد عشر کوکبا"

د لته احد عشر اسم مبهم دي کوکبا ورته تمیز دي.

۲- عد د غیر صریحي وي لکه: "کَمْ کِتَاباً عندک، عندي کذا کتاباً". او تمیز د ده څخه رفع د ابهام کوي.

دوهم مقدار دي: چي اسم مبهم په شکل د مقدار کي وي او تمیز د د څخه رفع د ابهام کوي،

او په مقدار کي څلور صورتونه دي:

۱- مساحت: يعني په پیمائش کي وي لکه: "عندي شبراً ارضاً".

۲- کیل: لکه: "عندي قفیزان برأ". قفیزان اسم مبهم دي بر ورته تمیز دي.

۳- وزن لکه: "عندي رطل زیتاً". رطل اسم مبهم دي زیتا ورته تمیز دي..

۴- مقیاس: لکه "عندي ذ راغ ثوباً".

مقیاس تعریف: هغه آله ده چي په هغه سره د یوشي قیاس او اندازه معلومیږي لکه: گز، میتر وغیره.

د ریم شبه مقدار دي: چي اسم مبهم په شکل د شبه مقدار کي وي

او په شبه مقدار کي هم څلور صورتونه دي: ۱- شبه مساحت:

لکه "ما في السماء قدر راحة سحاباً". قدر راحة اسم مبهم دي او سحابا ورته تمیز دي.

۲- شبه وزن: لکه "فمن يعمل مثقال ذرة خيراً يره".

۳- شبه کیل: لکه "عندي رافودُ خلاً".

۴- شبه مقیاس: لکه "عندي مدّ يدک حبلاً، على ثمرة مثلها زبداً".

تمره اسم مبهم دي زبداً ورته تمیز دي.

څلرم قائم مقام مقادير دي: هغه اسم مبهم دي چي د تمیز او تفسير محتاج وي لکه: "ولوحنا بمثله مد دا".

پنځم قسم فرع د تمیز دي: هغه اسم دي چي رفع د ابهام د فرع څخه کوي لکه: "عندي خاتم فضة". خاتم فرع د "حد يد" ده يا "فضة" ذات دي په دي سره رفع د ابهام سوي ده چي گوتمې د سپين زرو ده نه د سرو زرو او وسپني.

۴- ضابطه: تمیز چي د مفرد غير مقد را څخه واقع سي جر بنا بر اضافت اولی دي اونصب بنا تمیز.

۵- ضابطه: تمیز مجرور راځي په واسطه د من سره.

ثم اعلم: د دوهم قسم چي رفع د ابهام کوي د نسبت څخه

تعريف: داهغه دي چي د مبين او مفسر د يو مبهمي جملي د پاره وي، يعني په جمله کي چي کم نسبت د فعل وفاعل ته سوی وي هغه مبهم وي نو دي يي رفع د ابهام د نسبت څخه کوي لکه: "طاب زيد نفساً".

۶- ضابطه: په دغه قسم کي به ذات مقدر وي چي "شيئ" دي لکه په مذکور مثال کي چي تقدیر یی داسي دي "طاب شيئاً منسوب الی زيد"، د لته ممیز "شيئ" دي.

تمیز النسبة پر دوه قسمه دي

تمیز النسبة پر دوه قسمه دي: ۱- محول. ۲- غير محول.

۷- ضابطه: د تمیز النسبة اول قسم پر د ري قسمه دي: ۱- دا به محول د فاعل څخه وي يعني تمیز په په اصل کي فاعل وي اوس تمیز ځنډي جوړ سوي وي لکه: "طاب زيد نفساً".

په اصل کي "طابت نفس زيد" وو نفس فاعل دي د طابت د پاره بياتمیز ځنډي جوړ سو.

۲- دا به محول د مفعول څخه وي يعني تمیز به په اصل کي مفعول وي اوس به تمیز ځنډي جوړ سوي وي لک: "فجرنا الارض عيونا". په اصل کي فجرنا عيونا مفعول د فجرنا وو بيا تمیز ځنډي جوړ سو.

۳- محول د مبتداء څخه به وي يعني په اصل کي به مبتداء وي اوس به تمیز ځنډي جوړ سوي وي لکه: «وكان له ثمره فقال لصاحبه وهو يحاوره انا اكثر منك ما لاً واعز نفراً» مالا او نفراً تميزي دی په اصل کي مبتداء وه تقدیر د ا ر کم وو مالي اکثر منك.

د تمیز محول حکم: دي به همیشه منصوبه وي او په "من" او اضافت سره دي مجرور ویل جا ئزنه دي.

غير محول: هغه دي چي په دي درو قسمو کي د چاڅه محول نه وي لکه: "ملا ت خزائي کتبا". مااکرمک رجلاً، "ولله دره فارساً"

د تمیز غير محول حکم: پر تمیز غير محول باندي نصب ویل هم جائز دي او په "من" سره مجرور ویل هم جائز دي لکه: "ولله دره فارساً"

۸- ضابطه: هغه تمیز چي رفع د ابهام کوي د نسبت څخه دهغه عامل فعل اویا شبه فعل وي. (جامع الدروس العربيه).

۹- ضابطه: د تمیز تقدیم او عدم تقدیم پر خپل عامل باندې چې فعل او یا شبه فعل وي جائز دي او کله دي عند الجمهور لایحوز وعند المبرد والکسائي جائز دی.

د تمیز او حال اتفاق او افتراق

- ۱۰- ضابطه: د تمیز او حال اتفاق او افتراق په پنځو شیانو کې اتفاق دي: ۱- په اسمیت کې.
- ۲- په نکارت کې. ۳- په منصوب والي کې. ۴- په فضلیت کې یعنې فضلوالي. ۵- په رفع د ابهام کې.
- په اوه شیانو کې افتراق دي: ۱- تمیز رفع د ابهام د ذات څخه کوي، او حال رفع د ابهام د وصف څخه کوي. ۲- حال جار مجرور، او ظرف واقع کیدای سي بخلاف التميز.
- ۳- حال اکثر مشتق وي او تمیز جامد وي.
- ۴- حال متعدد د راتلای سي لیکن تمیز همشیه مفرد یعنې یو وي.
- ۵- حال جمله راتلای سي لیکن تمیز مفرد وي.
- ۶- حال د خپل ذوالحال تاکید کوي بخلاف د تمیز.
- ۷- حال ترخپل ذوالحال مقدّم کیدای سي لیکن تمیز نسي مقدّم کیدي عند الجمهور.

د تمیز او وصف فرق

- ۱۱- ضابطه: د تمیز او وصف فرق: تمیز رفع د ابهام د ذات څخه کوي، او وصف رفع د ابهام وصف څخه کوي مثلاً کله چې یو سړي دوکاندار ته ورسې نو ورته ووايي چې لس منه راځړه د لته اوس په ذات کې ابهام دي چې غوري غواري او که ورجي او که بوره او غیره نو ترسو چې ذات ذکر نه کړي نود مخاطب په ذهن کې شي مبهم وي نو په دغه صورت کې د ذات و ذکرته ضرورت دي چې رفع د ابهام وه کړي.
- او کله چې دوکاندار ته ووايي چې یوه ډبه غوري راځړه اوس ذات متعین دي لیکن وصف یی نه دي معلوم چې حیات غوري او که بله کمفني نو په دغه صورت کې د وصف ذکر کولو ته ضرورت دي.
- قوله: مفعول به اسمیست که فعل فاعل بروو واقع شود:
- ترجمه: مفعول به یواسم دي چې فعل د فاعل پر ده واقع سوي دي لکه: ضرب زیډ عمرواً.
- او یا تعلق د فعل د مفعول به سره وجودا وي لکه: ایاک نعبد و ایاک نستعین.

د لته څه خبره

- ۱- ضابطه: تناسب د فواصل کوي لکه: ما ودعک ربک وما قلی.
 - ۲- ضابطه: ایجاز د پاره.
 - ۳- ضابطه: تحقیر د پاره.
 - ۴- ضابطه: للتعمیم د پاره.
- حذف د عامل د مفعول به یی پر دوه قسمه دي
- ۵- ضابطه: کله کله عامل د مفعول به حذف کیري
 - خو دغه حذف یی پر دوه قسمه دي: ۱- جوازي. ۲- وجوبي.

د جوازي د پاره څو صورتونه دي چې قرينه موجود وي
او قرينه بيا پر دوه قسمه ده: ۱- حالیه. ۲- مقالیه

قرينه حالیه: لکه مکه يا شيخ اي ترید مکه يا شيخ .

قرينه پرحال د حاجي دي چې روان وبييت الله ته وي.

قرينه مقالیه : لکه په سوال د من ضربت. زیداً اي ضربت زیداً.

حذف وجوبي د عامل پر دوه قسمه دي

۶- ضابطه: حذف وجوبي پر دوه قسمه دي: ۱- قیاسي. ۲- سماعي.

۷- ضابطه: د حذف سماعي څلور مقامونه دي: ۱- امرأه ونفسه اي اترک ونفسه.

۲- وانتھوا خيراً لکم اي انتھوا عن التثلیث وهو خیرا لکم. ۳- اهلاً. ۴- سهلاً. اتیت اهلاً و وطیت سهلاً.

۸- ضابطه: حذف وجوبي قیاسي شپږ مقامونه دي: ۱- منادي لکه يا عبد الله .

۲- تحذیرکي لکه ایاک من الاسد.

۳- ما اضرر عامله علی شریطة التفسیر لکه: زیداً ضَرَبْتُهُ اي ضَرَبْتُ زیداً ضربتُهُ.

۴- په مقام د اغراء کي اغراء معنا مخاطب ته د یوښه کارتنبیه ورکول چې مخاطب هغه کار لازم ونیسي
لکه: اخاک اخاک اي الزم.

۵- علی سبیل مدح والذم لکه بسم الله الرحمن الرحیم بالفتحه ای امدح الرحمن الرحیم.

۶- په منصوب علی سبیل التخصیص یعنی د "أَخْصُ" فعل محذوف د پاره مفعول به وي :

دا بیا په پر څلور قسمه دي: ۱- کله چې د ضمیر د متکلم څخه وروسته یو اسم معرف با للام راسي لکه :
نَحْنُ الْعَرَبُ أَكْرَمُنَا النَّاسُ اي نَحْنُ أَخْصُ الْعَرَبُ

۲- کله چې د ضمیر د متکلم څخه وروسته یو اسم مضاف و معرف با للام م ته وي لکه : نحن مَعَ شَرِّ
الْأَنْبِيَاءِ اي نحن معا شر الانبياء.

۳- کله چې د ضمیر متکلم وروسته اي راسي لکه نحن أَفْعَلُ كَذَا أَيُّهَا الرَّجُلُ اي نحن افعل کذا اخص
الرجل.

۴- چې کله د ضمیر مخاطب څخه وروسته یو اسم معرف با للام راسي لکه : لک الله نرجو الفضل اي
اخص الله نرجو الفضل.

د مفعول به تقدیم پر فعل او فاعل باندی وجوبا

۹- ضابطه: د مفعول به تقدیم پر فعل او فاعل باندی وجوبا یعنی په اته ځایو کي تقدیم دمفعول

پر فعل او فاعل باندی واجب دي : ۱- مفعول به چې کله متضمن وي معنی د شرط لره لکه : "مَنْ تَضْرِبُ
أَضْرَبُ".

۲- مفعول به چې کله مضاف وي و شرط ته لکه : "غلام مَنْ تَضْرِبُ أَضْرَبُ".

۳- چې کله متضمن وي معنا د استفهام لره لکه : مَنْ رَأَيْتَ".

۴- چې کله د استفهام و طرفته مضاف وي لکه : غلام مَنْ رَأَيْتَ".

۵- کله چې د مفعول به ناصب جواب د "أَمَّا" وي لکه : فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ".

۶- کله چې د مفعول به نا صب فعل امر مقرون با لفاء وي لکه : زیداً فاضربُ".

۷- کله چې مفعول به د "کم" يا "کائين" خبریه معمول وي لکه : کم غلام ملکُ کاین من علم حویت".

۸- ياو "کم" خبریه ته مضاف وي لکه: "ذَنْبَ کُمْ مَذْنِبٍ غَفَرْتُ".
فصل بدانکه: فاعل بر دو قسم است.

ترجمه: هرکله چي مصنف فارغ سو د بيان څخه د نفس فاعل د فعل نو يي شروع وکړه په بيان د اقسامو د فاعل کي نو وي ويل چي

فاعل پر دوه قسمه دي

- فاعل پر دوه قسمه دي: ۱- اسم ظاهر لکه: په ضرب زيد کي زيد. ۲- مضمير. او مضمير بيا په خپل کور کي پر دوه قسمه دي: ۱- بارز لکه په ضربت کي. ۲- مستتر لکه: په ضرب کي چي "هو" پټ دي.
- ۱- ضابطه: د ضمايرو څخه ماسوي نور ټولو اسماء ته اسم ظاهر وایي.
- ۲- ضابطه: فاعل چي اسم ظاهروي نو فعل به د هميشه د پاره مفرد وي عام تردي که فاعل تنبيه وي او که جمع وي لکه: "قام زيد". قام الزيدان، قام الزيدون.
- ۳- ضابطه: که فاعل ضمير وي نو بيا مطابقت واجب دي لکه: "زيد قام".
- ۴- ضابطه: ضمير مرفوع چي د خپل عامل سره پيوست راځي هغه پر دوه قسمه دي: ۱- بارز. "معنی ظاهر ښکاره". ۲- مستتر "معنی پټ".
- ۵- ضابطه: ضمير بارز مرفوع متصل د ماضي په دولس صيغو کي راځي او صرف په دوو صيغو کي پټ وي هغه دوي ۱- واحد مؤذکر لکه: "ضرب". ۲- واحده مؤنثه لکه: "ضربت". چي په اول کي "هو" او په دوهم کي "هي" پټ دي.
- د دي نور بيان په ضمايرو کي تيرسوي دي.
- ۶- ضابطه: کله کله کلام د فعل څخه شروع سي او ضمير ورپوري متصل نه وي نوافعل د دي به اسم ظاهر وي لکه: "خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ. ضَرَبَ اللهُ مَثَلًا رَجُلًا".
- اوس کي چيري فعل د کلام په مابين کي راسي نو بيا به يي فاعل ضمير وي او مبتداء ته به راجع وي لکه: "اللهُ يَنْسُطُ الرِّزْقَ". اوس په يبسط کي ضمير پټ دي او مبتداء ته راجع دي.
- ۷- ضابطه: که چيري فعل په مابين د کلام کي راسي بيا شپږ مطالبه لري: ۱- خبر د مبتداء لکه په مخکي مثال کي.
- ۲- صله د پاره د موصول. ۳- صفت د پاره موصوف. ۴- يا حال د ذوالحال د پاره.
- ۵- يا معطوف پر معطوف عليه. ۶- يا حکما څه قرينه موجود وي مخکي.

دلته څه خبره ده

قوله: قسم دوهم مجهول:

تشریح: هرکله چي مصنف فارغ سو د بيان څخه د فعل معلوم نو يي شروع وکړل په بيان د فعل مجهول. د فعل مجهول تعريف: د يته وايي چي د ده فاعل معلوم نه وي او د ده نسبت ونائب فاعل ته سوي وي (يعني ومفعول ته، اومفعول د فاعل پرځاي ولاړه وي لکه: "ضرب زيد").
د دي هم څلورنومان دي. ۱- فعل مجهول. ۲- غير معروف. ۳- مبني للمفعول. ۴- فعل مالم يسم فاعله.

سوال: مفعول به څنگه پرځايي د فاعل ود ريري ځکه فاعل عمده وي او مفعول خوفضله وي؟
جواب: مفعول قائم دي پر ځاي د فاعل په اسناد د فعل ود ته هر کله چي يوشي پر ځاي د بل شي و د ريري نو حکم دهغه شي اخلي.

عمل د فعل مجهول

۱- ضابطه: فعل مجهول پرځايي د فاعل ومفعول ته رفع ورکوي او نور مفعولو ته نصب ورکوي کم چي د فعل معلوم په بيان کي ذکر سوي دي.

۲- ضابطه: د فعل مجهول د پاره کم شيان نائب فاعل واقع کيد لي سي:

۱- ترټولو زيات په اوله د رجه کي لائق هغه مفعول به دي ځکه هغه فعل ته قريب دي لکه: "ضرب زيد".

۲- مفعول مطلق، که مفعول به نه وي، او د دي شرط دادي چي دي به فعل متصرف وي احترازي مثال لکه: "سبحان معاذ." او اتفاقي مثال لکه: "وَقَفَ وَقُوفٌ طَوِيلٌ".

۳- ظرف، که مفعول مطلق هم نه وي، د دي دوه شرطونه دي: ۱- متصرف به وي احترازي مثال لکه: "عندي لدی، قبل، بعد".

۲- پرمحدود زمانه باندي به دلالت کوي احترازي مثال لکه: "حين دهر". اتفاقي مثال لکه: "مُشَيَّ يَوْمٌ كَامِلٌ".

۴- که ظرف نه وي بيا جار مجرور دي، د دي د پاره دوه شرطونه دي:

۱- دوي به هغه جار نه وي چي داستثناء د پاره راځي احترازي مثال لکه: "حاشا، خلا، عدا".

۲- علت والا معنا به نه وي پکښي احترازي مثال لکه: "وَقَفَ لَكَ وَقَفٌ مِنْ اجْلِكَ". چي کله لام جاره وي او من د علت د پاره وي، اتفاقي مثال لکه: "يَوْمٌ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ".

فصل بدانکه فعل متعدي بر چها رقسمه:

تشریح: مخکي ذکر د فعل لازمي وو اوس يي شروع وکړل په بيان د فعل متعدي.

او فعل متعدي يواځي په فاعل سره نه تماميري بلکي مفعول به هم غواړي.

نوټ: د دي تعريف مخکي تير سوي دي.

فعل متعدي په اعتبار د تعديت پر د ري قسمه دي

۱- ضابطه: فعل متعدي په اعتبار د تعديت پر دري قسمه دي: ۱- متعدي و يومفعول ته .

۲- متعدي ود وو مفعولو ته . ۳- معتدی و درو مفعولوته . او تردي و زياته نه متعدي کيري.

۲- ضابطه: کم فعل چي متعدي ود وو مفعول ته د ا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- متعدي ومفعولينوته او دوهم مفعول د اول څخه مغاير وي لکه: اعطيت زيدا درهما.

اوس تقد يم د مفعول اول پر ثاني باندي اولی دی.

مفعول ثاني د باب د اعطيت په اعتبار د تقد يم سره

۳- ضابطه: مفعول ثاني د باب د اعطيت په اعتبار د تقد يم سره پرمفعول اول باندي

پر دري قسمه دي: ۱- واجب التقديم. ۲- جائز التقديم. ۳- ممتنع التقديم.

تقد يم د مفعول الثاني واجب دي پر مفعول اول باندي په درو ځايو کي : ۱- عند الخوف اللبس لکه: "اعطيت زیداً عمرواً".

۲- مفعول اول محصور وي په ثاني پوري لکه: "ما اعطيت زیداً الا درهماً".

۳- چي مفعول الثاني اسم ظاهر وي او اول ضمير وي لکه: "اعطيتک درهماً".

۴- ضابطه: چي معتدي ويو مفعول ته وي هغه پر دوه قسمه : ۱- جائز التعدی . ۲- لازم التعدی. بيا لازم التعدی پر دوه قسمه دي: ۱- بلا واسطه. ۲- بالواسطه.

۵- ضابطه: هغه فعل متعدي ودو مفعولوته چي اکتفا يي پر يوه مفعول جائز وي هغه په حقيقت کي مبتداء او خبر نه وي ځکه که مبتداء او خبر وي بيا يی اکتفاء پر يوه مفعول جائز نه وه.

دافعال قلوب تعريف

د ۱ هغه افعال دي چي دهغه تعلق د انسان د ظاهري اندامو سره نه وي بلكي د زړه سره وي.

دافعال قلوب تعداد

۶- ضابطه: افعال قلوب ۱۴ دي مگر د غه شپږ زيات مشهور دي نوځکه خللگ دا ذکر کوي فقط:
۱- ظننت. ۲- حسبت. ۳- خلت. ۴- زعت. ۵- علمت. ۶- رايت. ۷- وجد ت. ۸- عد بمعنی ظن. ۹- حجا بمعنی ظن. ۱۰- درى. ۱۱- جعل. ۱۲- وهب. ۱۳- تعلم. ۱۴- اتقول بمعنی اتظن.

افعال قلوب چي متعدي کيږي ودرومفعول ته دا پرڅلورقسمه دي

۷- ضابطه: دغه افعال قلوب چي متعدي کيږي و درو مفعول ته دا پرڅلورقسمه دي: ۱- چي د يقين په معنى سره وي: هغه څلور دي: "۱- وجد. ۲- درى. ۳- الفى. ۴- تعلم" بمعنی اعلم يا پنځه هغه يي تعلم دي.

دوهم قسمه: د ظن په معنى راځي غالبا هغه بيا پنځه دي: ۱- جعل. ۲- حجا. ۳- عد. ۴- وهب. ۵- زعم. دريم قسم: د يقين او ظن دواړو په معنى سره راځي ليکن يقين پکښي کثير الاستعمال وي هغه صرف دوه لفظونه دي: "۱- درى. ۲- علم".

څلرم قسم چي د دواړو په معنى سره مستعمل وي ليکن ظن پکښي غالبه وي هغه دري دي لکه: ۱- ظن. ۲- حسب. ۳- خال.

دوهم قسم: هغه دي چي متعدي وي ودو مفعول ته، او دوهم مفعول متحد وي د مفعول اول سره مصداقاً.

دا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- افعال قلوب. ۲- افعال التحويل، اوياتصيير.

افعال تصيير يا تحويل

تعريف: دا هغه افعال دي چي په معنا د "صير" سره راځي.

د افعال صير تعداد افعال د تصير اوه ۷- داني دي: لکه: "جعل، رد، ترک - اتخذ - خذ - صير - وهب.

حكم د دي افعالو د ري حکمونه دي:

۸- ضابطه: دغه افعالو د پاره د ري احکام دي لکه: تنوير ملا وايی: ۱- حکم: اعمال دي چي دغه

افعال عمل وکړي ځکه اصل په عمل کي فعل وي.

۲- حکم: ملغی عن العمل لفظاً او معنا عمل باطل سي.

بيا دا پر دوه قسمه : ۱- چي فعل په ما بين کي راسي لکه زيږد ظننت قائم . ۲- فعل د دواړو څخه وروسته راسي لکه : " زيږد قائم ظننت".

د ريم حکم: لفظاً عمل باطل سي معنا عمل باقي وي دا به هلته سي چي دهغو پر معمولاتو باندي دغه امور دا خل سي لکه لام د مبتداء ، لام د قسم، حرف نفی، ان چي د قسم په جواب کي راځي.

۹- ضابطه: دا افعال قلوب پر مبتداء او خبر باندي دا خليري هغه ته نصب ورکوي بنا بر مفعوليت لکه: "ظننت زيږد عالم".

فصل بدانکه افعال ناقصه هغه اند:

فعل پر دوه قسمه دي

تشریح : فعل پر دوه قسمه دي: ۱- فعل تام. ۲- ناقص.

تام تعريف: هغه دي چي يواځي په فاعل سره تماميري لکه: ضرب زيږد نصر زيږد.

اوس ضرب ونصر فعلونه دي او زيږد يي فاعل دي مفعول ته محتاج نه دي.

فعل ناقص تعريف: هغه دي چي يواځي په فاعل سره نه تماميري بلکي وروسته ته محتاج چي خبر دي لکه: کان زيږد قائم، او صار زيږد قائماً.

سوال: فعل ناقص د يته وايي چي لام پر کلمه باندي حرف علت وي لکه: دعي رضى او په کان او صارکي حرف علت نسته نو څنگه ناقص دي؟

جواب: ناقص پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي . ۲- معنوي.

لفظي: چي دلام په کلمه کي حرف علت وي کم چي صرفيان ورڅخه بحث کوي.

معنوي: د يته وايي چي په معنا کي نقص وي په فاعل سره نه تماميري بلکي خبر ته محتاجه وي

مراد هم دغه معنوي دي.

۱- ضابطه: د ا افعال ناقصه پر جمله اسميه باندي دا خليري اول جز ته رفع ورکوي هغه ته اسم دافعال ناقصه وايي او دوهم جز ته نصب ورکوي هغه ته خبر د افعال ناقصه وايي.

۲- ضابطه: اول د افعال ناقصه څخه کان دي او کان د کون ماضي ده او د دي باب ټول مشتقات

هم دغه عمل کوي او کان پر دري قسمه دي: ۱- کان ناقصه. ۲- کان تامه. ۳- کان زائده.

کان ناقصه د يته وايي چي ثابته وي خبر اسم خپل لره په زمانه ماضي کي

دا بيا پر دوه قسمه دي: ۱- دائمي. ۲- غير دائمي.

دائمي معنی چي خبر داسم څخه نه جلا کيږي لکه « وکان الله عفوراً او رحيماً »

غير دائمي چي خبر داسم څخه جلا کيږي لکه کان زيږد قائماً.

کان تامه د يته وايي چي فقط په اسم تماميري خبر ته محتاج نه وي.

سوال: علامه د کان تامه څه ده؟ جواب: علامه يي دا ده چي کان په معنا د ثبت - وجد - حصل -

دخل. سره وي. لکه : "قد کان مطراً اي وجد مطراً وثبت

کان زائده د يته وايي چي په کلام کي به زائد وي عمل به نه کوي صرف تحسين د کلام د پاره به وي: لکه قد کان من مطر. «كيف نكلم من كان في المهد صبياً»

کان په اعتبار د حذف پر دري قسمه دي

۳- ضابطه: کان په اعتبار د حذف پر دري قسمه دي: ۱- قسم: حذف د کان بيله اسم وخبر

دا مشروط دي.

- په پنځو شرطوسره: ۱- چي صله واقع سي د ان د پاره. ۲- چي دا خل سي پر ان حرف تعليل باندي.
- ۳- چي مقدم سي علت پر معلول باندي. ۴- حرف جر حذف سي. ۵- چي کان په بما لفظ سره راسي.
- ۲- قسم: چي حذف د کان سره د اسم اوسره د بقاء د خبر دا جائز دي، او واجب نه دي شرط دا دي چي کان به پر "ان" او "لو" شرطيه باندي مقدم وي لکه: په حد يث شريف کي راځي «الناس مجزيون باعمالهم ان خيراً فخييراً وان شراً فشرّاً» تقدير د عبارت دا رکم دي "ان کان عملهم خيراً فجزاؤهم خيرٌ وان کان عملهم شراً فجزاؤهم شرٌ".

حذف د نون د کان څخه

- ۳- قسم: حذف د نون دي د کان دا هم مشروط دي په څو شرطوسره:
- ۱- چي په لفظ د مضارع سره به وي دا کان. ۲- مضارع به مجزوم وي.
- ۳- چي کان به د نون ساکنه څخه وروسته نه وي واقع.
- ۴- د کان څخه وروسته به ضمير متصل واقع وي لکه: "لم یک من المشركين ولم اک بغيا".
- ۴- ضابطه: کله کله کان په لفظ کي حذف سوي وي او عمل يی باقي وي لکه: "ان خيراً فخييراً". په اصل کي "ان کان عمله خيراً فجزاؤه خيراً".

۵- ضابطه: د کان خبر په دوو صورتو کي ماضي راځي: ۱- چي پر خبر باندي

قد دا خل وي لکه: کان زيدٌ قد ركب".

۲- د کان څخه مخکي حرف شرط راغلي وي لکه «ان کان قمصه قد من دبر»

۶- ضابطه: تقدیم د خبر پر اسم د افعال ناقصه باندي جائز دي ځکه فعل قوي العمل دي

مع الترتيب او بلا ترتيب عمل کول لای سي.

۷- ضابطه: د غه افعال په اعتبار د عمل پر دري قسمه دي: ۱- بلا شرط عمل کوي هغه اته ۸-

داني دي. د کان څخه بياتر ليس پوري.

۲- عمل کوي سره د شرط يی دا دي چي "نفي" يا "نهي" اوياء "دعاء" باندي دا خلي وي هغه د غه

څلورداني دي: ۱- انفک. ۲- فتی. ۳- برح. ۴- زال.

۳- شرط دادي چي "ما" مصدریه ظرفیه به باندي دا خل وي هغه دام دي.

افعال ناقصه په اعتبار د تصرف، اوعدم تصرف

۸- ضابطه: افعال ناقصه په اعتبار د تصرف، اوعدم تصرف پر دري قسمه دي: ۱- چي دوي

هيڅ کله متصرف نه واقع کيږي او د دوي څخه مضارع، او امر. نه راځي هغه دوه داني دي: ۱- ليس. ۲- دام.

۲- هغه دي چي دوي متصرف تام واقع کيږي، او د دوي څخه افعال ثلاثه راځي: ۱- ماضي.

۲- مضارع. ۳- امر.

هغه اوه ۷- داني دي: ۱- کان. ۲- صار. ۳- اصبح. ۴- امسى. ۵- اضحى. ۶- ظل. ۷- بات.

۳- هغه دي چي متصرف ناقصه واقع کيږي يعني د دوي څخه صرف ماضي، اومضارع راځي نه بل څوک، هغه څلور داني دي: "۱- مازال. ۲- مانفک. ۳- مافتي. ۴- مابرج.

قوله : افعال مقاربه چهاراست :

ترجمه: پوه سه افعال مقاربه څلور دي عسى کاد ، کرب، او شک.

د افعال مقاربه تعريف او احکام

د ا افعال پر جمله اسميه باندي دا خليږي لکه کان اسم ته رفع ورکوي او خبره ته نصب ورکوي.

تعريف: دا هغه افعال دي چي دوي وضع سوي دي د دي خبري د ښکاره کولو د پاره چي د خبر حصول فاعل لره قريب دي يعني د يو فعل قريب والي ښکاره کوي لکه: "کاد زيډ ان يأکل الد جاجة". (قريبه ده چي زيډ به چرگه وخوري)

تشریح: افعال مقاربه په عمل کي دافعال ناقصه په شان دي ليکن لږ فرق يی سته هغه دا چي افعال ناقصه خبر عام دي که مفرد وي او که جمله او جمله عامه ده اسميه وي او که فعليه او فعليه عامه دي که ماضي او که مضارع وي

۱- ضابطه: افعال مقاربه څلور دي: ۱- عسى. ۲- کاد. ۳- کرب. ۴- اوشک.

۲- ضابطه: افعال مقاربه به عوامل وي.

۳- ضابطه: او عواملې لفظي به وي.

دا افعال پر جمله اسميه باندي دا خليږي او اسم ته رفع ورکوي او خبر ته نصب ورکوي.

د ا افعال په اعتبار د معنى پر دري قسمه دي

۴- ضابطه: د ا افعال په اعتبار د معنى پر دري قسمه دي: ۱- رجائي. ۲- حصولي. ۳- خذي.

د رجائي د پاره الفاظ دي: ۱- عسى. ۲- حري. ۳- اخلاق.

معنى اميد د متکلم د خبر او د حصول ليکن يقين يي نه وي.

دوهم حصولي: هغه دي چي دلالت کوي پرقرب د خبر د دي د پاره الفاظ هم دري دي: ۱- کاد. ۲- کرب. ۳- اوشک.

د ريم د اخذي: معنى چي دلالت کوي پر شروع د مسمى پر اسم باندي خبر لره

چي په دوي کي د حصول يقين وي ليکن متکلم دا ښکاره کول غواړي چي فاعل د تحصيل خبر د پاره کوشش شروع کړي دي د دي د پاره الفاظ ډير دي ما بقيه بنا پر اختلاف دي.

افعال مقاربه په اعتبار د خبر سره پرڅلور قسمه دي

۵- ضابطه: افعال مقاربه په اعتبار د خبر سره پر څلور قسمه دي: ۱- خبر د کاد او کرب

فعل مضارع راځي بغير ان غالبا او مع ان راځي على سبيل القلة .

۲- د عسى او د اوشک د مضارع مع ان غالبا اوبغير دان راځي على سبيل القلة.

۳- خبر د "حري" او د "اخلاق" فعل مضارع راځي مع ان دا نماً

۴- خبر د "انشأ" "طفق" "جعل" "اخذ"، "علق".
بغير د فعل مضارع راځي بدون د ان د ا ثماً.

فرق په مابين د افعال مقاربه او نا قصه كي

۶- ضابطه: فرق په مابين د افعال مقاربه او نا قصه كي دا دي چي دواړه دا خليري
پر جمله اسميه باندي ليكن فرق دا دي چي د افعال ناقصه خبر اسم بلا تاويل غالباً وي اود افعال مقاربه
خبر فعل مضارع سره د تاويل په مفرد سره .
دوهم فرق بي دا دي چي افعال ناقصه جمله اسميه خبريه وي او افعال مقاربه جمله انشائيه وي ځكه چي
افعال مقاربه به د لعل په معنى سره وي.

فصل: بدانكه : افعال مدح و ذم چهار ست:

ترجمه: پوه سه چي افعال د مدح او ذم څلور دي:

د افعال مدح او ذم تعريف او احكام

تعريف: افعال د مدح او ذم هغه افعال دي چي وضع سوي وي د پاره د انشاء د مدح اود ذم.
۱- ضابطه: د ا څلور دي: ۱- نعم. حبذا. د پاره د مدح دي. ۳- بئس او ۴- ساء د پاره د ذم دي.

فاعل د نعم او بئس او ساء پر دري قسمه دي

- ۲- ضابطه: فاعل د نعم او بئس او ساء پر دري قسمه دي: ۱- اسم جنس معرف باللام .
 - ۲- هغه اسم چي مضاف وي معرفه باللام ته . ۳- ضمير مبهم په معنى د نكره منصوب سره.
 - ۳- ضابطه: مخصوص بالمدح والذم غالباً د كركولي سي وروسته ترفعل او كله كله مخكي كولي
هم سي په خلاف د مخصوص د حبذا چي تقديم د دي جائز نه دي.
 - ۴- ضابطه: مطابقت د مخصوص د فاعل سره شرط دي په افراد او تنثيه او جمع كي
او تذكيروا تنيث كي په خلاف د حبذا چي شرط نه لري.
 - ۵- ضابطه: مخصوص بالمدح او ذم حذف كولي سي په وخت كي د قرينه چي دال وي پرتعين
د محذوف لكه: "نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ، فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ".
 - ۶- ضابطه :نعم او بئس دواړه رفع وركوي هغه معرفه باللام ته يا مضاف وي معرفه باللام ته .
 - ۷- ضابطه: نعم او بئس نصب وركوي كله معرفه باللام ته او مضاف نه وي.
- او رفع وركوي خبرته په كل حال كي مثال لكه : "نعم الرجل زيد"، بئس غلام رجل عمرو"، نعم غلام
الرجل عمرو".

فصل: بدانكه افعال تعجب دوصيغه ازهر مصدر ثلاثي مجرد باشد:

د فعل تعجب تعريف او احكام

تعريف: دفعل تعجب هغه فعل دي چي وضع سوي دي د انشاء د تعجب د پاره.

- ۱- ضابطه: د دي د پاره دوي صيغي دي يوه پر وزن د مافعله باندي لكه: "ما احسنه".
اودوهم پر وزن دافعل به باندي لكه: "احسن به، نور وزنونه نه لري.

۲- ضابطه: دا رځي د ثلاثي مجرد څخه او د مزید او رباعي څخه نه راځي ځکه چې په دوي کي زیادت د حرف وي او په دي کي که زیادت د حرف راسي نو وزن د ثلاثي به خراب سي.

۳- ضابطه: دا هغه مصدر ثلاثي مجرد څخه نه راځي چې په معنی د عیب او لون سره وي ځکه چې په دي کي صفت مشبه راغلي دي نو بیا به التباس راسي او مخل د معنی دي.

په ما احسن کي د ري مذهب دي

۴- ضابطه: په ما احسن کي د ري مذهب دي: ۱- د فرا دي چې ما استفهامیه په معنی داي شي دا مبتداء ده احسن زیډاً فعل فاعل او مفعول به جمله خبر د مبتداء دي او جواب د استفهام محذوف دي يعني "شيء عظیم" مصنف هم دا مذهب مختار کړي دي.

۲- مذهب دامام سيبويه: دي هغه وايي ما په معنی شي موصوف صفت ورلره عظیم مقدر دي موصوف سره د صفت مبتداء "احسن زیډاً" جمله خبریه خبر د مبتداء دي.

۳- مذهب اخفش: "ما" موصله "احسن زیډاً" جمله خبریه صله د موصوله موصول سره د صلي مبتداء خبری محذوف دي تقدیر د عبارت د اسي دي "الذي احسن زیډاً شیء عظیم".

د دوهمي صیغې ترکیب: افعِل به اي احسن بزیډ صیغه د امر حاضر ده په معنی د فعل ما ضي اي حسن فعل بازائده ده زیډ لفظاً مجرور معنی مرفوع فاعل فعلا سره د فاعل جمله فعلیه ده خبر .

۵- ضابطه: ما احسنه کي ما په اتفاق د مذاهبو ثلاثه سره مبتداء ده اختلاف په ما بعد کي دي.

۶- ضابطه: احسن فعل دي او که اسم په دي کي دوه مذهبه دي: ۱- کوفیان وايي اسم د لیل دي

تصغیر راغلي ده په ما احسنه.

بصريان: وایی د افعِل دي ځکه د دي په اخیر کي چې یاء د متکلم او نون وقایه راځي د ا علامه دفعلیت ده ما افقرني الی رحمه الله تعالی.

۷- ضابطه: په دي دواړو صیغو کي تصرف نه سي کيدي هم دا وجه ده چې د دوي معمول پر دوي نه سي مقدّم کيدي.

د دي دوو صیغود استعمال اته ۸- شرطونه دي

۸- ضابطه: د استعمال د دي دوو صیغو اته ۸- شرطونه دي: ۱- ان یكون ثلاثياً مجرداً.

۲- ان یكون متصرفاً. ۳- ان یكون معناه قابلاً للتفاضل. ۴- ان یكون مبنياً للمفعول. ۵- ان یكون تاماً.

۶- ان یكون مثبتاً. ۷- ان لا یكون صفة على افعِل فعلاً.

باب سوم درعمل اسماء عامله وان یازده قسم است:

اول اسماء شرطیه بمعنی ان وآن نه است:

عمل د اسماء عامله او دا یولس قسمه دي

ترجمه: دریم باب دي په بیان کي دعمل د اسماء عامله او دا یولس قسمه دي

اول اسماء شرطیه دي په معنی دان سره او دا نهه دي الخ:

تشریح: دي اسماء ته اسماء شرطیه وایی ځکه دا متضمن دي حرف شرط لره چې ان دي ورنه بیا

عمل نه کوي او دا رکم ودوي ته کلمه مجازات هم وایی ځکه دوي شرط او جزاء غواړي.

۱- ضابطه: دا اسماء پر دوو جملو باندې د اخليري اولي جملې ته شرط او دوهمي ته جزاء وايي.

اسماء شرطيه پر شپږ قسمه دي

۲- ضابطه: اسماء شرطيه پر شپږ قسمه دي: ۱- محض شرط د پاره هغه دوه دي: ۱- ان.

۲- از ما بنا بر اختلاف.

بعض وايي "از ما" اسم دي او سيبويه وايي حرف دي.

۲- دلالت کوي پر ذوالعقول باندې او متضمن وي معنی لره د شرط هغه "من" دي.

۳- دلالت کوي په غير ذوالعقول او متضمن وي معنی د شرط لره هغه دوه دي: ۱- ما. ۲- مهما بنا بر اختلاف اسما او حرفا لیکن راجح قول دادي چي اسم دي.

۴- هغه اسماء چي دلالت کوي علی الزمان متضمن وي معنی د شرط لره دوه دي: ۱- متي. ۲- ايان.

۵- هغه اسماء چي پر مکان باندې دلالت کوي او متضمن وي معنی لره دشرط هغه دري دي: ۱- اين . ۲- انی. ۳- حیثما.

۳- ضابطه: "حيث" او "اذا" چي کله د "ما" څخه مجرد وي نو بيا دوي جازم نه واقع کيږي.

۶- بعض دا سي دي چي مضاف اليه څخه معنی معلوميږي اکتسابا که مضاف اليه د ذوالعقول څخه وو نو دا به هم د ذوالعقول څخه وي . لکه: "ايهم يقيم اقم".

او که دغير ذوالعقول څخه وو نو دوي به هم دغير ذوالعقول څخه وي لکه: "ايُّ الدَّواب تركب اركب". يا به "متي" ته مضاف وي نو معنی د "متي" ورکوي وغيره.

شرائط د جمله شرطيه

۴- ضابطه: شرائط د جمله شرطيه: د دي د پاره شپږ شرطونه دي: ۱- فعل په اعتبار د معنی سره به

ماضي نه وي کنه نو بيا يي تاويل په مضارع سره کيږي.

۲- فعل خبري به شرط وي انشاء شرط نه واقع کيږي.

۳- فعل جامد به نه وي، عسی او ليس شرط نه واقع کيږي.

۴- په اول کي به "سين" "سوف" نه واقع نو "سيضرب" "سوف يضرِب" شرط نه واقع کيږي.

۵- مقرون په "قد" سره به نه وي "قد يضرِب" شرط نه واقع کيږي.

۶- حرف نفې به پر دا خلي نه وي "ما" نا فيه او "لن" دي اوکه په "لا" او "لم" سره مقرون وي بيا جائز دي لکه: "ان لم تفعل فما بلغت رسالتك".

د "من" اقسام من پر شپږ قسمه دي:

۵- ضابطه: د "من" اقسام من پر شپږ قسمه دي: ۱- "من" شرطيه لکه: "من تضرب تضرب".

۲- "من" موصوله چي په معنی دالذي سره وي لکه: "فمنهم من يمشي على بطنه".

۳- "من" استفهاميه لکه: "من ذا الذي يقرض الله قرضاً".

۴- "من" موصوفه چي اکثره د"من" موصوله سره يو ځاي وي.

۵- "من" نافيه لکه: "ومن يغفر الذنوب الا الله". ۶- "من" زائده چي اکثره په اشعارو کي راځي.

"ما" پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه. ۲- حرفيه.

۶- ضابطه: "ما" پر دوه قسمه دي: ۱- اسميه. ۲- حرفيه.

"ما" اسميه پړاوه -۷- قسمه دي: ۱- موصوله: چي په معنا دالذي سره وي لکه: "مَا عِنْدَ كُمْ يَنْفُذُ" مَاعِنْدَ الله بَاقٍ". ۲- موصوفه: چي په معنا د"شئ" يا "شيئاً" سره راځي لکه: "ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ".

د "ما" بي موصوفه او موصله په مابين كي فرق

سوال: د موصوفه او موصله په مابين كي فرق څه دي؟
جواب: فرق يی دا دي چي موصوله معرفه وي او موصوفه نکره وي.
۳- نکره تا مه: چي د صفت محتاجه نه وي لکه: "مَا أَحْسَنَ الرَّجُلُ".

د "ما" بي نکره تامه او نا قصه فرق

سول: د "ما" نکره تامه او نا قصه فرق څه دي؟
جواب: فرق يي دا دي چي تامه د صفت محتاج نه وي او "ما" نکره نا قصه د صفت محتاج وي.

- ۴- شرطيه لکه: "مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ".
- ۵- استفهاميه: چي اکثره د کلا په شروع كي راځي لکه: "وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى".
- ۶- صفتيه لکه: "أَضْرِبْهُ ضَرْبًا مَّاءً".
- ۷- تامه لکه: "نِعْمًا هِيَ، اِي نِعْمَ مَا هِيَ".

د ما حرفيه اقسام شپږ دي:

- ۱- "ما" نافية لکه: "مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ".
- ۲- "ما" مشابه بليس لکه: "مَا هَذَا بَشَرًا". ۳- "ما" مصدریه غیرزمانیه لکه: "فَذَوْا بِمَا نَسِينُمْ".
- ۴- "ما" مصدریه زمانیه لکه: "فَا تَقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ".
- ۵- "ما" زائده غیرکافه لکه: "مِمَّا خَطَبُوا إِلَيْهِمْ لَأَسِيمًا".
- ۶- "ما" زائده کافه لکه: "رُبَّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا".

قوله: دوم اسماء افعال الخ سوم اسماء افعال بمعنى امر الخ.

د دي تفصيل مخکي تيرسوی دي څه شيان چي هلته نه وي ذکر سوي هغه به ذکر کړو.

د اسماء افعال احکام

۱- ضابطه: د نحاتو دا اصول دي چي کله يو شي د بل شی معنی لره متضمن وي لیکن دغه دوه شيان په احکامو لفظیه وو کي سره مختلف وي، نو دي دغه شي ته هم د دا بل شي نوم ورکوي صرف د دا غه شي د نامه په شروع کي لفظ د اسم زياته وي لکه: "فعل" اسم فعل، مصدر، اسم مصدر، جمع، اسم جمع، فاعل، اسم فاعل".

- ۲- ضابطه: اسماء افعال ديوڅو غرضو د حاصلولو د پاره وضع سوي دي: ۱- د اختصار د حاصلولو د پاره لکه: "رُويد" د مذکر، مؤنث، واحد، تثنيه، جمع، د ټولو دپاره وضع سوي دي.
- ۲- د دوام او استمرار د معنی د حاصلولو د پاره لکه: "نزال" معدول سوي دي د "انزل" څخه.
- ۳- د ريم غرض استعجاب د حاصلولو د پاره لکه: "هيهات هيهات لماتو عدون". يعني لري سوه لري

سوه هغه خبره، او دا معنى د "بعد" څخه نه حاصليري او په "شتان" كې چې كم افتراق دي هغه په "افتراق" كې نسته، او په "سرعان" كې چې كم تعجب دي هغه په "سرع" كې نسته.

د اسماء افعالو او افعالو تر مابين فرق:

۳- ضابطه: د اسماء افعالو او فعلو تر مابين فرق:

۱- د اسماء افعالو معمول پر دوي نسي مقدم كيدي بخلاف د فعل. ۲- اسماء افعال د تانيث او تذكر، تننيه او جمع علامه نه قلوبو بخلاف د افعالو.

۴- ضابطه: د اسماء افعال احكام: ۱- دوي مضاف نسي واقع كيدي لكه د دوي افعال.

۲- د دوي معمول پر دوي نسي مقدم كيدي ځكه عام طور دوي ضعيف دي او د دوي عمل د فعل

د نيابت په وجه سره دي.

۳- كم اسماء افعال چې په معنى د امر سره راځي كه چيري د دوي په جواب كې مضارع راسي نو هغه به مجزوم وي نصب يي جائز نه دي نو لهذا "صه فاحد ثك" ويل غلط دي

سوال: تا وويل چې اسماء افعال مضاف نسي واقع كيدي زه به يي د رته وښيم چې مضاف واقع

كيدي سي لكه: "رويد زيد" د لته رويد مضاف دي او زيد ته جر وركړي دي؟

جواب: د لته رويد اسم فعل نه دي بلكي مصدر دي پر ده فتحه اعرابي ده او دى مصدر مضاف دي

كه چيري اسماء افعال وايي نو بيا به "رويد زيدا" ويل سوي وايي.

۵- ضابطه: په اسماء افعالو كې د ضمير د پاره څه علامه نه ظاهريري لكه "صه" د واحد او تننيه

جمع مذكر ومؤنث د ټولو د پاره يو شكل دي يعنې "صه" كه واحد وي او كه تننيه وي او كه جمع وي

ويل كيږي.

قوله: چهارم اسم فاعل بمعنى حال يا استقبال.

تشریح: څلرم د اسماء عامله څخه اسم فاعل دي

د اسم فاعل تعريف

تعريف: اسم فاعل هر هغه اسم دي چې مشتق وي د فعل مضارع معلوم څخه او وضع سوي وي

د پاره دهغه ذات چې قائم وي فعل په هغه پوري په معنى د حدوث سره لكه "قائم" په زيد قائم ابوه.

۱- ضابطه: اسم فاعل عمل د خپل فعل پشان كوي يعنې معروف كه لازمي وو نو دي عمل د لازمي

كوي او كه متعدي وي نو دي عمل د متعدي كوي مثال د لازمي لكه: "زيد قائم ابوه".

مثال د متعدي لكه: "زيد ضارب ابوه عمر".

قائم عمل د قام او يقوم كوي او ضارب عمل د ضرب او يضرب كوي او معطى عمل د اعطى كوي مخبر

عمل د اخبر كوي.

۲- ضابطه: اسم فاعل چې عمل كوي هغه وخت چې د اسماء سته مكبره څخه نه وي.

۳- ضابطه: چې اسم فاعل په معنى د حال يا استقبال سره وي او حال بيا عام دي كه حقيقه وي

او كه حكماً.

۴- ضابطه: اسم فاعل پر دوه قسمه دي چې: ۱- غير مقرون باللام. ۲- مقرون باللام وي.

- داسم فاعل غيرمقرون باللام د عمل د پاره په فاعل اسم ظاهر کي دري شرطونه دي:
- ۱- موصوف به نه وي احترازي مثال لکه: "عالم ضاحک يذهب".
 - ۲- مصغر به نه وي احترازي مثال لکه: "ضويرب" اتفاقي مثال لکه: "زيد قائم ابوه".
 - ۳- چي پر يوه د اشياو سته به اعتماد کړي وي:
- ۱- مبتداء لکه: "زيد قائم ابوه".
 - ۲- موصوف لکه: "مررت برجل ضارب ابوه عمرواً".
 - ۳- موصول لکه: "جائني القائم ابوه".
 - ۴- ذوالحال لکه: "جائني زيد راکبا غلامه فرسا".
 - ۵- حرف نفي لکه: "ما قائما زيد".
 - ۶- همزه د استفهام لکه: "اضارب زيد عمرواً.."
- ۵- ضابطه: که اسم فاعل مقرون باللام موصوله سره وي هغه بيا بيله شرط عمل کوي.
- ۶- ضابطه: که په مفعول به کي عمل کوي بيا د ده د پاره دوه شرطونه دي: ۱- دي په معنی د حال يا استقبا سره حقیقه او يا حکایه وي.
- ۲- پر يوه د دا شپږو شيانو باندي اعتماد کړي وي ، او په باقي معمولاتو کي بيله شرطه عمل کوي.
 - ۷- ضابطه: اسم فاعل که په معنی د ماضي سره وو يا په معنی دوام او استمرار سره وو بيا د دي اضافت کولي سي ما بعد اسم ته په اضافت سره لکه: الحمد لله رب العلمين کي استمرار دي اضافت معنوي ده .
 - ۷- ضابطه: داسم فاعل اعتماد لکه: څنگه پر ملفوظ باندي کيږي دغه رکم پر مقدر باندي هم کيږي لکه: په "مختلف الوانه" کي صنف مقدر دي اي "صنف مختلف الوانه".
 - ۸- ضابطه: په اسم فاعل کي ضمير د متکلم، اومخاطب، اوغائب، د مقام په مناسبت سره مستتريږي يعني که چيري مخکي متکلم وو نو د متکلم ضمير او که مخاطب وي نو د مخاطب او که غائب وي نو دغائب ضمير په ده کي مستتريږي، او په ده کي ضمير مستتر دائمي وي بارز نسي راتلاي.
 - او په "ضاربان" کي الف او په "ضاربون" کي واو صرف علامي دي ضميرونه نه دي لکه: په "ضربااو ضربو" کي چي دوي هم ضميرونه دي اوهم علامي.
 - ۹- ضابطه: که د اسم فاعل څخه د ثبوت معنا مراد وي نو بيا به دي د صفت مشبه په شان عمل کوي، فاعل سببي ته رفع ورکوي، او وروسته اسم به يا معرفه وي او يا به نکره وي نوکه معرفه وي نو د مفعول سره د مشابهت په وجه نصب ورکوي، او که نکره وي نو بنا د تمیز سره د مشابهت په وجه نصب ورکوي او يا بالاضافت جرورکوي.
 - ۱۰- ضابطه: تقدیم د معمول پر اسم فاعل باندي جائز دي لکه: "أنتَ الخير فاعل".
 - او که چيري اسم فاعل مقرون باللام وو لکه: "هذا المكرم سعيداً". اويا مجرور بالاضافت سره وو لکه: "هذا وَلَدٌ مكرمٌ خالداً". او يا مجرور په حرف جر اصلي سرمجرور وي لکه: "أَحْسَنْتُ الي مُكْرِمٍ عَلِيًّا"، او که مجرور په حرف جر زائده سره وي بيا تقدیم جائز دي لکه: "ليس سعيدٌ بسابقٍ خالداً". دا هم ويلي سي "ليس سعيدٌ خالدًا بسابقٍ".

قوله: پنجم اسم مفعول :

تعريف د اسم مفعول

تعريف: اسم مفعول په لغة كي کار کرده شده ته وايي،

او په اصطلاح كي هر هغه اسم ته وايي چي مشتق سوي وي د فعل مضارع مجهول څخه او وضع سوي وي دهغه ذات د پاره چي فعل د فاعل پر واقع وي په معنی د حدوث سره وي لکه: "مضروب مکرم".

- ۱- ضابطه: اسم مفعول د فعل مجهول پشان عمل کوي که د دي فعل يوه مفعول ته متعدي وي نو دغه يو مفعول د ده نائب فاعل وي او مرفوع به وي لکه: "زيږد مضروب ابو".
- ۲- ضابطه: که فعل و دوو مفعول ته متعدي وونو اول مفعول به نائب فاعل وي دوهم اودريم مفعول به منصوب وي.

۳- ضابطه: د اسم مفعول د پاره دوه شرطونه دي: ۱- اسم مفعول به په معنا سره د حال او استقبال وي.

- ۲- اعتماد به يي پر يوه د شيرو شيانو کړي وي لکه څنگه چي په فاعل كي ذکر سوه.
 - ۴- ضابطه: اسم فاعل، او اسم مفعول، او صفت مشبه، مصدر، اسم تفضيل، وغير ته شبه جمله هم وايي، د شبه جملي څخه مراد هغه جمله ده چي مکمل جمله نه وي بلکي د جملي معنا ورکوي.
 - ۵- ضابطه: فرق د عمل د اسم فاعل او اسم مفعول دادي اسم فاعل و فاعل ته رفع ورکوي، او مفعول د فاعل پر ځاي و نائب فاعل ته رفع ورکوي.
- قوله ششم صفت مشبه :

تعريف د صفت مشبه

تعريف: صفت مشبه په لغة كي مشابه کړي سوي ته وايي،

او په اصطلاح كي هغه اسم دي چي مشتق سوي دي د فعل لازمي څخه او وضع سوي دي دهغه فعل د پاره چي قائم وي معنی د فعل په ده پوري په معنی د ثبوت سره.

د صفت مشبه د استعمال د پاره اتلس صورتونه دي

- ۱- ضابطه: د صفت مشبه د استعمال د پاره اتلس صورتونه دي په دي كي بعض عمده دي هغه ته احسن وايي. او بعض غير عمده دي اودغه غير عمده بيا پر دوه قسمه دي: ۱- حسن. ۲- قبيح. او بعض مختلف فيه دي.
- تفصيل دادي صفت مشبه به خالي نه وي: ۱- يا به معرفه با للام وي. ۲- يا به مجرد عن اللام وي.
- بيا دهر واحد معمول به خالي نه وي: ۱- يا به معروفه باللام وي. ۲- يا به مضاف وي. ۳- يا به دواړه نه وي.
- اودا شپږ قسمه سوه بيا پر هرواحد د معمول باندي د ري اعرابه راځي: ۱- رفع. ۲- نصب. ۳- جر.
- ۱- رفع بنا پر فاعليت باندي.

- ۲- نصب بنابر تمیز کله چي معمول نکره وي، او يا نصب بنابر تشبيه بالمفعول کله چي معمول معرفه وي .
- ۳- جر، بنا بر اضافت.
- نو شپږو ته چي په درو کي ضرب ورکړي نو حاصل ضرب يی اتلس کيږي $6 \times 3 = 18$.
- ۲- ضابطه: احسن، حسن قبيح کله چي صفت کي ضمير واحد وي نواحسن دي او چي کله خالي وي د ضمير څخه نو قبيح به وي. او کله چي دوه ضميره په کښي وي هغه به حسن وي، نه ۹- صورتونه احسن دي. اودوه صورتونه حسن، او څلور قبيح، او يو مختلف فيہ دي. اودوه ناجائز دي.
- ۳- ضابطه: صفت د فعل لازمي عمل کوي، او په فعل متعدي کي صفت مشبه نه راځي.
- ۴- ضابطه: البته صفت مشبه ترخپل فعل په عمل کي زيات دي ځکه دي ومفعول به ته نصب ورکوي او فعل لازمي ومفعول به ته نصب نه ورکوي لکه: "جائني رجلٌ حسنٌ وجهه".
- ۵- ضابطه: صفت مشبه چي په فاعل او شبيه بالمفعول کي عمل کوي پنځه شرطونه غواړي ليکن په نورو معمولاتو کي بيا چي عمل کوي څه شرط نه غواړي .
- ۶- ضابطه: اول شرط: د صفت اعتماد به پر پنځو شيانو باندي راغلي وي اتفاقاً اوپر موصول باندي بنابر اختلاف: ۱- مبتداء لکه: "زيدٌ حسنٌ غلامه".
- ۲- موصوف لکه: "جائني رجلٌ حسنٌ وجهه". ۳- ذوالحال لکه: "جائني زيدٌ حسنًا وجهه".
- ۴- همزه د استفهام لکه: "احسنٌ وجهٌ زيدٍ". ۵- حرف نفی لکه "ما احسنٌ وجهٌ زيدٍ".
- ۷- ضابطه: دوهم شرط: صفت به په معنا د حال او استقبال سره نه وي ځکه په حال او استقبال کي حدوث او تجد د وي او په صفت مشبه کي ثبوت وي نود ثبوت او تجد د او حدوث ترمابين تضاد دي.
- ۸- ضابطه: د ريم شرط صفت مشبه به موصوف نه وي.
- ۹- ضابطه: څلرم شرط: پر موصول باندي به يي اعتماد نه وي کړي بنا بر اختلاف.
- ۱۰- ضابطه: پنځم شرط: صفت مشبه به مصغر نه وي.
- ۱۱- ضابطه: کله معمول د صفت مشبه مرفوع وي نو په صفت مشبه کي به ضميري نه وي ځکه دغه اسم مرفوع فاعل دي که چيري ضمير هم مقد ر سی نو تکرار د مفاعلو به راسي اودغه باطل دي.
- ۱۲- ضابطه: او چي کله معمول منصوب وي نو بيا به په صفت مشبه کي ضمير مستتر وي چي هغه فاعل سي.

د اسم فاعل او صفت مشبه ترمابين فرق

- ۱۳- ضابطه: د اسم فاعل او صفت مشبه ترمابين فرق:
- ۱- په صفت مشبه کي ثبوت او دوام وي او په اسم فاعل کي حدوث وي.
- ۲- د صفت مشبه فاعل صرف سببي راځي، او د اسم فاعل فاعل سببي او اجنبي دواړه راځي.
- ۳- صفت مشبه صرف د فعل لازمي څخه راځي، او فاعل د متعدي او لازمي دواړوڅخه راځي.
- ۴- د صفت مشبه معمول پرده نسي مقد م کيږي اود فاعل معمول پرده مقدم کيږي سي.

قوله: هفتم اسم تفضيل واستعمال او برسه:

تعريف د اسم تفضيل

تعريف: اسم تفضيل هغه اسم دي چي مشتق سوي وي د فعل مضارع څخه د پاره د دلالت كولو پراشتراك د دوو شيانو په يوه صفت كي او يو پر هغه بل زيات وي په دا صفت كي لكه: "خليلٌ اَغلَمُ من سعيدٍ و افضل منه".

۱- ضابطه: په كم اسم كي چي معنى مصدري زياته وي هغه ته مفضل وايي او په كم اسم كي چي معنى مصدري كم وي هغه ته مفضل عليه وايي .

۲- ضابطه: بيا صيغي د اسم تفضيل دوي دي: ۱- د مذ كر پر وزن د أَفْعَلُ.

۲- د مؤنث پر وزن د فُعْلَى.

۳- ضابطه: اسم تفضيل راځي د ثلا ثي مجرد چي د عيب او لون معنى نه وي پكښي.

فرق د اسم تفضيل او مبالغې

۴- ضابطه: فرق د اسم تفضيل او مبالغې په اسم تفضيلي كي زيا دت د معنى وي على الغير چي مفضل عليه دي او په مبالغې كي زيادت د معنى وي فى نفسه لاعلى الغير.

استعمال د اسم تفضيل په درو طريقو سره

۵- ضابطه: اسم تفضيل په يوه د درو طريقو سره مستعمليري:

۱- په من سره لكه زيد افضل من عمر زيد مفضل افضل اسم تفضيل من جار عمر مجرور مفضل عليه .
۲- په الف لام سره جائي زيد الافضل، جائي فعل نون د وقاي ي ضمير د متكلم مفعول به زيد موصوف الافضل صفت موصوف سره د صفت فاعل د فعل .

۳- په اضافت سره لكه: زيد افضل القوم زيد مبتداء افضل مضاف القوم مضاف اليه مضاف سره د مضاف اليه خبر د مبتداء.

۶- ضابطه: اسم تفضيل چي مستعمل سي په من سره دا به هميشه مفرد وي مذ كروي لكه: الزيدان افضل من عمرو.

۷- ضابطه: كه مد خول د من استفهام وي، اويا مضاف واستفهام ته وي نوبيا د من مع المجرور مقدم كول واجب دي مثال لكه: "ء انت ممن افضل" يا انت من غلام من افضل".

۸- ضابطه: اسم تفضيل چي په الف لام سره مستعمل سي نو اسم تفضيل به د خپل موصوف سره موافق وي.

۹- ضابطه: كه چيري په من سره مستعمل سي بيا د دي سره من هيڅ كله هم نسي راتلي لكه: "زيد الافضل".

۱۰- ضابطه: اسم تفضيل كه په اضافت سره مستعمل سي نو بيا د نكري وطرفت مضاف وي نو بيا به مفرد مذ كر وي هميشه به مفضل او مضاف اليه سره موافق وي لكه: "الزيدان افضل رجلين".

۱۱- ضابطه: كه اضافت ومعرفه ته وي نو بيا گور كه د تفضيل معنى باقي نه وه تاويل پكښي سوي

وو نو مطابقت واجب دي لکه الناقص الاشیخ اعدلا.

۱۲- ضابطه: اسم تفضیل په ضمیر مرفوع کي عمل کوي د غه رفع بنا برفاعلیت بلا قید او شرط.

۱۳- ضابطه: همدا رکم اسم تفضیل عمل کوي د نصب بنا بر مفعولیت او تمیز، حال، ظرف،

بلا قید او شرط.

۱۴- ضابطه: عمل د اسم تفضیل په اسم ظاهر کي مشروط دي په شروط ثلاثه وو سره:

۱- اسم تفضیل به په لفظ کي ثابت وي د ما قبل د پاره، (یعني د یو شي صفت به وي) او په معنی کي به ثابت وي د ما بعد د پاره (یعني د داغه شي د متعلق د پاره به صفت وي او دا متعلق به په داغه شي او په بل شي کي مشترک وي).

۲- اسم تفضیل څخه مخکي نفي او يا نهی يا استفهام انکاري راغلي وي. مثال یی وروسته راځي.

۳- په مابین د مفضل او مفضل علیه کي به فرق اعتباري وي او اتحاد ذاتي وي (یعني دا متعلق به په داسي شکل سره وي چي د دا غه شي په اعتبار سره به "مفضل" وي او دهغه بل شي په اعتبار سره به "مفضل علیه" وي یعني دي به "مفضل" او "مفضل علیه" دواړه وي لیکن په دوه اعتبار سره د لته یوه خبره په یا د سائل ضروري ده هغه دا چي متعلق د شي د داغه شي په اعتبار سره "مفضله" کیدل او د دوهم شي په اعتبار سره مفضل علیه کیدل د نفي تر د خول مخکي دي ځکه د نفي د دخول څخه وروسته معنی بر عکس کیږي لکه: "ما رأیت رجلاً احسن في عينه الکحل منه في عين زيد".

اوس په دغه مثال کي "احسن" د اسم تفضیل صیغه ده په اعتبار د لفظ سره د یو شي صفت دي چي "رجلاً" دي او په اعتبار د معنی سره د "رجل" د متعلق صفت دي چي "الکحل" دي او "الکحل" د "رجل" او "زيد" په سترگو کي مشترک دي او دغه "الکحل" په اعتبار د "عين" سترگو د "رجل" سره "مفضل" دي او په اعتبار د "عين" د "زيد" سره "مفضل علیه" دي نو معنی دا جوړیږي چي مایوسري ولیدی چي دهغه په سترگو کي رانجه د "زيد" ترسترگو ډیر ښائسته وه، اوس په دي صورت کي د نفي څخه ماسوي نور ټول شرطونه پراخي دي لیکن کله چي نفي پر داخلي سوي نو دري سره شرطونه ښکاره سوه.

او د نفي څخه وروسته "کحل" په اعتبار د "عين" د "رجل" سره "مفضل علیه" سو او په اعتبار د "عين" د "زيد" سره "مفضل" سو او د نفي څخه وروسته مقصد د "زيد" د سترگو د رانجو تعریف کول دي. قوله: هشتم مصدر آنکه:

د مصدر تعريف او ضوابطي

تعريف: مصدر هغه اسم دي چي د دلالت کوي پرحد ث باندي یعني پر داسي معنی چي هغه قائم بالغیر وي او د ده څخه افعال او مشتقات جوړیږي لکه: "ضَرَبَ".

تشریح: مصدر عمل کوي خو مطلقاً نه بلکي یو شرط یی دا دي چي مفعول مطلق به نه وي واقع سوي ځکه مفعول مطلق واقع سي بیانو مخکي قوي عامل واقع دي چي فعل دي نومصدر عمل نسي کولي چي ضعیف دي.

۱- ضابطه: مصدر د خپل فعل عمل کوي که هغه عمل د رفع کوي نو دي هم عمل د رفع کوي

لکه: اعجبني قیام زیږ.

اوکه هغه عمل د رفع او نصب کوي نودې هم عمل د رفع او نصب کوي لکه: "اعجبنې ضرب زيدٌ عمراً".

۲- ضابطه: د مصدر استعمال په دوو طريقو سره کيږي: ۱- منون غير مضاف لکه: اعجبنې ضرب زيدٌ عمرواً.

۲- غير منون مضاف "اعجبنې ضرب زيدٌ عمرواً"

او کله مفعول به ته مضاف کيږي لکه: "اعجبنې ضرب اللص الجلا د".

نو چي کم شي ته مضاف سي هغه به مجرور وي لفظاً اصل داده چي مصدر منون وي مضاف نه وي او اضافت پکښي جائز دي.

او اضافت وفاعل ته زياته ده نسبتاً ومفعول ته.

د مصدر د عمل اته شرطونه دي

۳- ضابطه: شرائط: د مصدر د عمل اته شرطونه دي: ۱- مفرد به وي. ۲- مفعول مطلق به نه وي.

۳- ضمير به نه وي راجع وي مصدر ته. ۴- مصغر به نه وي.

۵- تاء د وحدت به پوري نه وي ملحق سوي.

۶- د معمول د ده او د مصدر تر مابين به فاصل نه وي واقع سوي.

۷- معمول د ده به تر ده مقدم نه وي. ۸- موصوف به نه واقع سوي.

فرق په مابين کي د مصدر راو فعل

۴- ضابطه: فرق په مابين کي د مصدر راو فعل: د فعل څخه فاعل حذف کيږي بخلاف د مصدر.

۲- په فعل کي د فاعل ضمير مستتر کيد لي سي بخلاف د مصدر. ۳- فعل مجهول نائب فاعل لره رفع ورکوي بخلاف المصدر.

قوله: نهم اسم مضاف مضاف اليه راجع کند :

تشریح: مضاف صيغه داسم مفعول ده د باب څخه دا مضاف يضيف اضافه .

تعريف د اسم مضاف او مضاف اليه

تعريف: په لغة کي نسبت ته وايي،

او په اصطلاح کي نسبة الشيء الى الاسم بواسطة حرف جر لفظاً او تقديراً.

تعريف: مضاف اليه په لغت کي نسبت کرده شده ته وايي،

او په اصطلاح کي مضاف اليه هر هغه اسم دي چي ده ته نسبت سوي وي.

۱- ضابطه: حرف جر عام دي لفظاً وي لکه: "مررت بزيد".

او که تقديراً وي لکه: "غلام زيد" اصل يي "غلام لزيد".

فرق که چري حرف جر لفظاً وي هغه ته جار مجرور وايي، او که چيري مقدر وي هغه ته مضاف او مضاف اليه وايي.

۲- ضابطه: اختلاف په تقدیر د حرف جر په دي کي دوه مذهبه دي: ۱- جمهور نحاۃ په تقدیر

حرف جر قائل دي او عمل په مضاف اليه کي هم دغه حرف جر کوي.

۲- ابو حيان اند لسي او ابن د ستور يه په تقد يرد حرف جر قائل نه دي.
د لته مصنف د جمهور مذهب مختار کړي دي.

۳- ضابطه: اختلاف په دي مسئله کي اتفاق دي يعني په اعراب د مضاف اليه کي چي مجرور به وي ليکن اختلاف په عامل د مضاف اليه کي دي:
د جمهور نحواتو اوسيويو په مذهب عامل د مضاف اليه مضاف دي.
او امام زجاج او ابن حاجب مذهب دادي چي مضاف اليه مجرور دي په حرف جر مقد رسره بين المضاف والمضاف اليه.

د جمهور د ليل دادي چي د مضاف سره اتصال د ضمير کيدي سي او اتصال د ضمير نه کيري مگر د عامل خپل سره لکه: "غلامه".

اضافه پر دوه قسمه ده : ۱- لفظيه . ۲- معنويه.

۴- ضابطه: اضافه پر دوه قسمه ده : ۱- لفظيه . ۲- معنويه.

اضافه لفظي تعريف: اضافه لفظي د يته وايي چي صيغه د اسم صفتي به مضاف وي وخپل معمول ته دوه قيدونه غواړي په جانب د مضاف کي: ۱- دا به اسم صفتي وي.
دوهم په جانب د مضاف اليه کي هغه دا چي دا به معمول د مضاف وي.

۵- ضابطه: د اسم صفتي څخه مراد دا غه اسماء دي: ۱- اسم فاعل. ۲- اسم مفعول. ۳- صفت مشبهه په دي شرط چي په معنی د زمان ماضي سره به نه وي کنه بيا به اضافت معنوي وي.

۶- ضابطه: فائده د اضافه لفظيه صرف تخفيف دي .

اضافت معنوي تعريف: د يته وايي چي اضافه د غير صفت وه سي وخپل معمول ته،

د دي دري صورتونه دي: ۱- چي مضاف به صيغه د صفت نه وي لکه: "غلام زيږ".

۲- مضاف به صيغه د صفت وي ليکن اضافه به يي خپل معمول ته نه وي سوي لکه: "کريم البلد".

د لته اضافه د اسم صفتي چي "کريم" دي مفعول فيه ته سوي ده نه مفعول به ته او مراد د معمول څخه مفعول به دي يا فاعل.

۳- مضاف به اسم صفت وي او معمول ته به مضاف وي ليکن په معنی د ماضي سره به وي لکه: "رب العلمين" اضافه د رب والعلمين ته معنويه ده .

اضافه معنويه پر څلور قسمه ده

۷- ضابطه: اضافه معنويه پر د ري قسمه ده: ۱- لاميه . ۲- منيه . ۳- فوي، فمي. ۴- تشبيهي.

۱- اضافه لاميه تعريف: د يته وايي چي مضاف اليه د مضاف د پاره نه جنس وي اونه ظرف وي لکه: "غلام زيږ"، د لته لام حرف جر مقد ر دي اصل کي غلام لزيږ دي چي داخصاص او ملکيت فائده ورکوي.

۲- اضافه بيانیه تعريف: د يته وايي چي مضاف اليه د مضاف د پاره جنس وي يعني په کم باندي چي مضاف صاد قيري نو پر هغه باندي مضاف اليه هم صاد قيري لکه: "خاتم فضا" دلته من بيانه مقد ر دي اصل کي "خاتم من فضا" دي.

۳- اضافه فويه، فمي تعريف: د ښه وايي چي مضاف اليه ظرف وي د مضاف د پاره كه زمان وي، او كه مكان لكه: "صلاة الليل". د لته في حرف جر مقد ر دي اصل "صلاة في الليل" دي.

۴- اضافه تشبيهي تعريف: هغه ده چي په تقدير د "كاف تشبهي" سره وي يعني مشابه مضاف وي ومشبه به ته لكه: "انتثر لؤلؤ الدَّمْع علي ورد الخود"، اي الدمع الذي كالؤلؤ على الخود التي كالورد.

۸- ضابطه: د اضافه معنويه دوي فائدي دي: ۱- تخصيص. ۲- تعريف..

د مضاف او مضاف اليه احكام

۹- ضابطه: د مضاف احكام: ۱- مضاف به خالي وي د تنوين، او د نون تثنيه، او نون د جمع

مذكر سالمه. ۲- مضاف به دالف لام څخه خالي وي په دي شرط چي اضافه به معنويه وي، او كه چيري لفظي وي او مضاف تثنيه وي لكه: "المكرما سليم" او يا جمع مذكر سالمه وي لكه: "المكرموا علي" او يا مضاف وي معرفه باللام ته لكه: "الكاتب الدرس" يا وهغه اسم ته مضاف وي چي هغه مضاف وي معرفه باللام ته لكه: "الكاتب درس النحو"

يا دي مضاف وي وهغه اسم ته چي هغه مضاف وي وضمير ته او ضمير راجع وي ومعرفه باللام ته لكه: "الود أنت المستحق صفوه" نو بيا په دي ټول صورتو كي پر مضاف باندي الف لام راتلاي سي. ۳- مشترك حكم: د مضاف او مضاف اليه په مابين كي فصل نا جائز دي مگر كه په ظرف اوجار او مجرور او قسم سره وي بيا جائز دي.

۱۰- ضابطه: مضاف كله كله د مضاف اليه څخه كسب د تانيث، او تذ كير كوي لكه: "قطعت

بعض اصابعه، شمس العقل مكسوف بطوع الهوى".

۲- اسم وخپل مرادف ته نه مضاف كيږي لكه: "ليس اسد".

او كه چيري علم وو بيا مضاف كيږي لكه: "محمد خالد".

۳- موصوف وصفت نه مضاف كيږي لكه: "مسجد جامع، اي مسجد مكان الجامع".

صفت وخپل موصوف ته مضاف كيږي په هغه ځاي كي چي تقدير د "من" صحيح كيږي لكه: "كرام الناس اي الكرام من الناس".

۴- اضافه د عام وخاص ته جائز ده لكه: "يوم الجمعة". ليكن اضافه د خاص وعام ته جائز نه ده.

۵- كله يوشي وبل شي ته مضاف كيږي د ادني ملا بست په وجه لكه: "انتظرني مكانك امس" د لته و

"امس" ته د ادني ملا بست په وجه اضافه سوي چي هغه وجود د دي سري دي په دي مكان كي اتفاقاً.

۶- كله كله مضاف حذف كيږي او مضاف اليه بي پرځاي د ريري په هغه ځاي كي چي التباس اوابهام نه وي لكه: "اسئل القرية التي، اي اهل القرية التي".

۷- كله كله په كلام كي دوه مضاف اليه راسي اول مضاف اليه حذف سي د دوه د استغناء په وجه سره لكه: "جاء غلام واخو علي" په اصل كي "جاء غلام علي واخوه" وو.

۸- كله كله په كلام كي دوه مضاف وي او دوه مضاف حذف سي د اول مضاف د استغناء په وجه سره لكه: "ماكل سودة تمر ولابيضاء شحمة، اي ولاكل ببيضاء شحمة".

نوټ: نور بحث يي د مركب اضافي په بيان كي تيرسوي دي.

قوله: دهم اسم تام تميز:

د اسم تام تعريف

تعريف: اسم تام هغه اسم دي چي دي په داسي كيفيت، اوحالت كي وي چي د هغه كيفيت په موجود والي كي د يوبل چاته نسي مضاف كيداى اودا كيفيت په ده كي هغه وخت راځي چي كله دي په يوه د دا شپرو شيانو سره تام سوي وي.

اسم تام په شپرو اشياؤ سره تامييري

- ۱- ضابطه: اسم تام په شپرو اشياؤ سره تامييري: ۱- په تنوين ظاهري لكه: "راحة" په دي قول كي "ما في السماء قَدْرُ رَاحَةٍ سَحَابًا".
- ۲- په تنوين مقد رسره لكه: "عِنْدِي أَحَدَ عَشَرَ رَجُلًا".
- ۳- په نون د تننيه لكه: "عندي قفيزان برًا".
- ۴- په نون د جمع لكه: « هَلْ تُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالًا ».
- ۵- په مشا به د نون د جمع سره لكه: "عندي عشرون د رهماً تاتسعون".
- ۶- بالاضافت لكه: "ملؤه عسلًا".

۲- ضابطه: اسم تام تمير لره نصب وركوي ځكه د ده مشابهت دي د فعل سره او فعل تامييري په فاعل سره نو مفعول لره نصب وركوي او اسم تام تامييري په اشياؤ مذ كوره سره تمير لره نصب وركوي.

اسماء عد د تميز

د عدد تعريف:

عد د : شمارلو ته وايي، او په اصطلاح كي د عدد دوه تعريفونه كيږي: ۱- "العد د مَائِدَةً به" چي په ده سره يوشي شمارل كيږي،

د دي حضراتو په نيز عد د د يوه څخه شروع كيږي.

۲- تعريف: "العد د نصف مجموع الحاشيتين" د دوو حاشيو د مجموعه نيمي مثلاً دوه "۲" عد د دي چي د دوو حاشيو د مجموعي نيمي دي، ځكه تردو لاندي حاشيه يو دي او لوړ دري دي نو دغه يواو دري سره جمع كړي چي څلور كيږي او بيا يي نيمي كړي دوه كيږي نو د دي حضرات په نيزي عد د دوو څخه شروع كيږي، او يو عد د د نه دي ځكه لوړ حاشيه لري چي دوه دي اولاندي حاشيه نه لري ځكه لاندي صفر دي.

اسماء عد د په اعتبار د تميز سره پر د ري قسمه دي

- ۱- ضابطه: اسماء عد د په اعتبار د تميز سره پر دري قسمه دي: ۱- "عد د اقل" چي د درو څخه بياتر لسو پوري يعني د ثلاثة څخه بيا تر عشرة پوري.
- د عد د اقل حكم په اعتبار د تميز سره: د عدد اقل تميز جمع مجرور راځي او خلا ف قياس يعني خلا ف العقل راځي يعني كه چيري تميز مذ كر وو نوعد د به مؤنث راوړل كيږي، او كه چيري تميز مؤنث وو نو عد د به مذ كر ورسره راوړل كيږي په دي شرط چي تميز به خودي د "مائة" لفظ نه وي كنه بيا مفرد مجرور راځي لكه: "ثَلَاث مِائَةٍ" د عد د اقل مثال لكه: "ثَلَاثَةُ رِجَالٍ، ثَلَاث نِسْوَةٍ".

۲- ضابطه: د عد د اقل تمیز هلته خلا ف قیاس راځي چي کله معدود د عدد څخه وروسته د کړسي که چیري معدود راقدم سي موصوف سي اسم عدد د ده صفت جوړسي نو بیا د عدد تذ کیر او تانیث دواړه جائز دي لکه: "رجال ثلاث، یا رجال ثلاثه".

۳- ضابطه: د عدد د اقل تمیز جمع مجرور راځي، اود جمع په اقسامو کي اکثره جمع قلت راځي، او په قلت کي اکثره جمع مکسره راځي، لیکن کله کله د ضرورت په خاطر جمع سالمه هم راځي لکه: "سبع سموات" اوداغه رکم که چیري د یواسم دپاره جمع قلت نه وه نوبیا جمع کثرت راځي لکه: "ثلاثة قرؤء".

۴- ضابطه: "واحد" او "تثنیه" د تمیز محتاجه نه وي ځکه د یوه اود وو معنی خودي د ممیز څخه معلومیري لکه: "رجل" یو سړي "رجلان" دوه سړیان د یوه او دوو معنی پخپله د "رجل" او د "رجلان" څخه معلومه سوه.

عد د اوسط: د یولس څخه بیا ترنه نوي يعني "اخذ عشر تا تسعة وتسعون" پوري ،
۱۲-۱۱ "۲۲-۲۱" ۳۲-۳۱ "۴۲-۴۱" ۵۱-۵۲ "۶۲-۶۱" ۷۱-۷۲ "۸۱-۸۲" ۹۱-۹۲.

د عدد د اوسط حکم په اعتبار د تمیز سره

د عدد د اوسط تمیز همیشه مفرد منصوب راځي او موافق د قیاس يعني موافق العقل راځي که چیري تمیز مذ کروو نو عدد د مذ کر ور سره راړوي او که تمیز مؤنث وو نو عدد د ورسره مؤنث راوړي لکه: "اخذ عشر رجلاً، احدى عشرة امرأة".

اود "۱۳" څخه بیا تر "۱۹" پوري د "۲۳" څخه تر "۲۹" پوري "۳۳" څخه تر "۳۹" پوري د "۴۳" څخه تر "۴۹" پوري "۵۳" څخه تر "۵۹" پوري د "۶۳" څخه تر "۶۹" پوري د "۷۳" څخه تر "۷۹" پوري د "۸۳" څخه تر "۸۹" پوري د "۹۳" څخه تر "۹۹" پوري د دغه ټولو اعدادو تمیز خلا ف قیاس راځي يعني خلاف العقل راځي يعني که چیري تمیز مؤنث وو نو بیا د عدد د دواړو جزئو څخه به اول جزء مذ کر وي او که چیري تمیز مذ کر وو نود عدد اول جزء به مؤنث وي لکه: "ثلاثة عشر رجلاً، ثلث عشرة امرأة ثلاثه وعشرون رجلاً، ثلاث وعشرون امرأة".

۵- ضابطه: اته ۸- عقود همیشه پر یوه حال استعمالیږي خواه که یکر وي او که د بل عدد سره مرکب وي خواه تمیز یی مذ کر وي او که مؤنث هغه اته عقود دا دی: "عشرون، ثلاثون، اربعون، خمسون، ستون، سبعون، ثمانون، تسعون، دي لکه: "عشرون رجلاً، عشرون امرأة".

عدد اعلی: صرف پنځه عدد ده دي په مقام د تمیز کي "مأة، مئتان، الف، الفان، الاف".

د عدد د اعلی حکم په اعتبار د تمیز سر: د عدد د اعلی تمیز همیشه مفرد مجرور راځي لکه: "مأة رجلاً، مأة عام، الف سنة، منتي درهم".
قوله: یازدهم اسماء کنایه از عدد:

د اسماء کنایه تعریف

د اسماء کنایه تعریف: اسماء کنایه هغه مبهم الفاظ دي چي په هغو سره کنایه د مبهم عدد څخه کیږي یا د حد ث څخه او یا دفعل څخه.

اسماء کنايه تعداد: اسماء کنايه پنځه الفاظ دي هغه دادي: "۱- کم. ۲- کذا. ۳- کاین. ۴- کیت. ۵- ذیت".

کم پر دوه قسمه دي: ۱- کم استفهاميه. ۲- کم خبريه.

تشریح: ۱- ضابطه: کم پر دوه قسمه دي: ۱- کم استفهاميه. ۲- کم خبريه.

۲- ضابطه: د کم استفهاميه تعريف: هغه دي چي په ده سره کنايه د عدد مبهم څخه کيږي

او د هغه څخه مراد تعين د هغه عدد وي لکه: "کم کتاباً عندک".

عمل د کم استفهاميه:

کم استفهاميه تمیز لره نصب ورکوي او تمیز د ده به مفرد وي لکه: "کم رجلاً عندک".

۲- د کم خبريه تعريف: چي په ده سره کنايه د عدد کثیر څخه کيږي پر طريقه د اخبار لکه:

"کم کتاب عندي، اي عندي کتب کثیره".

د کم خبريه عمل:

د کم خبريه تمیز به مفرد مجرور وي لکه: "کم مال انفقت" او کله کله جمع وي لکه: "کم رجال لقيتهم".

د کم استفهاميه او خبريه په اشیاء خمسې وو کي اشتراک دي

۳- ضابطه: د کم استفهاميه او خبريه په اشیاء خمسې وو کي اشتراک دي: ۱- دواړه کنايه

د عدد د مجهول څخه کوي که جنس وي او که مقدار. ۲- په اسميت کي شريکان. ۳- په بناء علی السکون. ۴- په

لزوم د تصدير کي يعنی په صدارت د کلام کي. ۵- په احتياج الی التميز.

امور خمسې وو کښي افتراق دي

په امور خمسې وو کي افتراق: ۱- د کم استفهاميه تمیز مفرد منصوب، او د کم خبريه تمیز مفرد مجرور

وي او کله جمع مجرور.

۲- کم استفهاميه په ماضي پوري خاص نه دي، لکه: "کم غلاماً ستشتريه".

کم خبريه په ماضي پوري خاص دي لکه: "کم غلمان سألتم".

۳- په کم خبريه کي احتمال د صدق او کذب سته بخلاف د استفهاميه.

۴- په کم خبريه کي د مخاطب څخه جواب مطلوب نه وي بخلاف د کم استفهاميه.

۵- د کم خبريه او تمیز په مابين کي فاصل د ضرورت په وخت کي جائز ده بخلاف د کم استفهاميه

بغير د ضرورت څخه هم جائز دي.

د کم استفهاميه او خبريه د معرفت طريقه:

۴- ضابطه: که چيري د کم څخه وروسته د مخاطب صيغه وه نو "کم" استفهاميه دي،

او که چيري د "کم" څخه وروسته د متکلم صيغه وه نو بيا "کم" خبريه دي.

د کم د لفظ اعراب او په ترکیب کي د ده واقع کيدل

۵- ضابطه: د کم د لفظ اعراب او په ترکیب کي د ده مرفوع او يا منصوب او يا مجرور واقع کيدل:

د کم څخه وروسته چي کم فعل راځي که په هغه کي د عمل استعداد موجود وو نو کم به منصوب محلا

وي،

او په ده کي نصب په دوو صورتو کي راځي

- ۱- که چيري تمیز ظرف وو نو بيادي مفعول فيه راخي لکه: "کم يوم سرت" وکم يوم صمت".
- ۲- که چيري تمیز مصدر وو نو بيادي مفعول مطلق راخي لکه: "کم ضربة ضربت، کم ضربة ضربت".
- ۳- که چيري تمیز نه ظرف وو او نه مصدر نو بيا مفعول به راخي لکه: "کم رجلاً ضربت، کم غلام ملکت".
- مجرور محلاً: کم کله مجرور راخي چي کله د ده څخه مخکي مضاف وي او يا حرف جر وي لکه: "بکم رجلاً مررت، وعلى کم رجل حکمت".
- مرفوع محلاً: کم هلته مرفوع راخي چي دغه دوه امرونه يولانه وي واقع سوي: ۱- په فعل کي استعداد دعمل نه وي.
- ۲- او مخکي حرف جر او يا مضاف نه وي په دغه وخت کي دي مرفوع محلاً وي اود د مرفوع والي په دوو شکلو سره راخي: ۱- دمبتداء. ۲- د خبر.
- او د ده دارمدار پر تمیز دي که د د تمیز ظرف نه وو نو بيا دي مرفوع وي محلاً مبتداء به وي لکه: "کم رجلاً اخوک، کم رجلاً ضربتهم".
- اوکه د ده تمیز ظرف وو نو بيا دي مرفوع محلاً خبر مقدم دي لکه: "کم يو ما سفرک، وکم شهر صومي".
- قوله: قسم دوم در عوامل معنوي:

تشریح: دعامل معنوي تعريف او اقسام مخکي تير سوي دي بيايي نه راگرځو

د مبتداء تعريف او احکام

- د مبتداء تعريف: "هو اسم او بمنزلته مجرد عن العوامل اللفظية او وصف رافع لاسم ظاهر لکه: "الله ربنا، وان تصوموا خير لکم".
- د مبتداء د پاره پنځه حکمونه دي: ۱- "وجوب الرفع" يعني رفع باندي ويل واجب ده ليکن کله کله "من" او "با" زانده او د "رب" حرف جر په وجه مجرور سي لکه: "بحسبک الله، هل من خالق غير الله يرزقکم، يا رب کاسية في الدنيا عارية يوم القيامة".
- ۲- وجوب کونه معرفة" يعني د مبتداء معرفتوب واجب دي لکه: "محمد رسول الله".
- يا نکره مفيد يا مخصصه وي او مبتداء چي مفيد اوي مخصصه گرځي هغه څوارلس ځايونه دي:
- ۱- لفظاً په اضافت سره لکه: "خمس صلوات کتبهن الله".
 - او يا معناً په اضافت سره لکه: "قل کل يعمل على شاکلته اي کل احد".
 - ۲- په وصف لفظي سره لکه: "ولعبد مؤمن خير من مشرک".
 - يا په وصف تقديري سره لکه: "شراهر ذاناب اي شر عظيم".
 - يا په وصف معنوي سره لکه: "رجيل عندنا اي رجل حقيرون"، ځکه په تصغير کي معنى دوصف وي.
 - ۳- چي مبتداء نکره وروسته ترنفي راسي لکه: "ماحد عندنا".
 - يا تراستفهام وروسته لکه: "الله مع الله".
 - يا تر "لولا" وروسته لکه: "لولا اضطبار لاودی کل ذي مقة".
 - يا تراذا مفاجاتيه وروسته لکه: "خرجت فاذا اسد رابض".

- ۴- چي د مبتداء خبر ظرف راسي او يا جار مجرور مقدم راسي لکه: "فوق كل ذي علمٍ عليّمْ، لكل احد كتابٌ".
- ۵- مبتداء نکره عامله په معمول کي وي لکه: "اعطاءً قرشاً في سبيل العلم ينهضُ بالامة" د لته اعطاء عمل د نصب کړي دي په قرشاً کي.
- ۶- چي نکره مبهمه واقع سي لکه: "اسماء شرط مثال" من يجتهدُ يفلح" يا استفهام وي لکه: "من مجتهدٌ، وکم علماً في صدرک" يا "ما تعجبيه وي لکه: "ما احسن العلم" يا "کم" خبريه وي لکه: "کم مأثرة لک".
- ۷- چي نکره فائده دعا ورکوي خواه دعا دخير وي لکه: "سلامٌ عليکم" او که د شر لکه: "ويلٌ للمطففين".
- ۸- چي نکره د موصوف پر ځاي ودريري لکه: "عالمٌ خير من جاهلٍ، اي رجلٌ عالمٌ".
- ۹- چي نکره صدر د جملي حالیه واقع سي خواه مرتبه په واو سره لکه: "سرينا ونجمٌ قدض اضاء" او که په غير سره وي لکه: "کلُّ يومٍ تراني مديةً بيدي".
- ۱۰- چي نکره عطف سي پر معرفه باندي لکه: "خالدٌ ورجلٌ يتعلمان النحو" اويا معرفه عطف سي پر نکره باندي لکه: "رجلٌ وخالدٌ يتعلمان الصرف".
- ۱۱- چي نکره عطف سي پر معرفه موصوفه باندي لکه: "قولٌ معروفٌ ومغفرةٌ خيرٌ من صدقة يتبعها أذى". او يا معرفه موصوفه عطف سي پر نکره باندي لکه: "طاعة وقولٌ معروفٌ".
- ۱۲- چي د نکرې څخه مراد حقيقت جنس وي نه فرد واحد لکه: "ثمرةٌ خيرٌ من جرادة".
- ۱۳- چي نکره جواب واقع سي دهغه چا کي چي هغه وايي "من عندک"
- ۱۴- چي نکره دلالت پرتنوع او تفصيل او تقسيم باندي کوي لکه: "فأقبلتُ زحفاً على الركبتين، فتوبٌ لبستُ وثوبٌ اجرٌ".
- دریم حکم: "جواز حذفه" ان دل عليه د لیل "يعني د مبتداء حذف کول جائز دي که چيري يو دليل موجود وو لکه څوک سوال کوي "كيف سعيدٌ" د ده په جواب کي وويل سي "مجتهدٌ اي هو مجتهدٌ" څلرم حکم: "وجوب د حذف" يعني د مبتداء حذف کول واجب دي په څلور ځايو کي:
- ۱- چي پر مبتداء باندي جواب د قسم دلالت وکي لکه: "في ذمتي لأفعلنَ کذا اي في ذمتي عهدٌ لأفعلنَ کذا".
- ۲- که چيري خبر د مبتداء مصدر روو نائب وو د خپل فعل څخه لکه: "صبرٌ جميلٌ اي صبري صبرٌ جميلٌ".
- ۳- که چيري خبر مخصوص بالمدح يا بالذم راغلي وو وروسته تر "نعم" اويا "بئس" لکه: "نعم الرجل ابو طالب اي هو، وبئس الرجل ابو لهب اي هو"
- ۴- که چيري خبر په اصل کي نعت وو بيا وروسته د نعتيت څخه قطع سوي وو او په معرض د مدح اويا ذم او ترحم کي راغلي وو لکه: "خذ بيدي زهير الكريم اي هو الكريم، دَعْ مجالسة فلان اللئيم اي هو اللئيم، واحسن الى فلان المسكين اي هو المسكين".
- ۵- حکم: چي دا به پر خبر مقدمه وي کله کله د خبر تقديم واجب وي او کله جائز وي په شپږ ځايو کي تقديم د خبر واجب دي.

مبتداء پر دري قسمه ده

- ۱- ضابطه: د مبتداء اقسام مبتداء پر د ري قسمه ده: ۱- کله اسم صريحي وي لکه: "الکريم محبوب".
- ۲- کله ضمير منفصل وي لکه: "انت مجتهد".
- ۳- کله مؤول په مصدر سروي لکه: "وَأَنْتَصُمُوا خَيْرَ لَكُمْ اَي صَوْمُكُمْ خَيْرَ لَكُمْ" د لته فعل په تاويل د مصدر مرفوع سره دي.

مبتداء پر دوه قسمه ده

- ۲- ضابطه: مبتداء پر دوه قسمه ده: ۱- ذات چي بحث يي مخکي تير سو. ۲- صفت وي. مبتداء چي صفت واقع سي د دي دوه شرطونه دي: ۱- مبتداء به اعتماد کړي وي پر نفي خواه په حرف سره وي لکه: "مَانَا الْكُفْلَانِ" يا نفي په فعل ناقص سره وي لکه: "ليس كسول ولداک" يا په لفظ د "غير" سره وي لکه: "غير كسول ابناک".
- دوهم شرط: چي صفت به اعتماد کړي وي پر استفهام باندي خواه په حرف سره وي لکه: "هل محبوب المجتهدون" يا بغير حرف سره وي لکه: "كيف سائر اخواک".

د مبتداء د خبر احکام

- ۳- ضابطه: احکام د خبر: د خبر اوه احکام دي: ۱- وجوباً به مرفوع وي.
- ۲- حکم: خبر به اصلاً نکره مشتقه وي او کله جامدهم راځي لکه: "هذاحجر".
- ۳- حکم: چي خبر به مطابق وي وجوبا د مبتداء سره د لسو شرطو سره چي دهغه ذکر مخکي تير سوي دي.
- ۴- حکم: کله کله خبر حذف کيږي د قريني د وجود په وخت کي لکه: "خرجت فاذا الاسد اي فاذا الاسد واقف".
- ۵- حکم: کله کله وجوبا حذف کيږي په څوځايو کي: ۱- چي خبر په حيز د جواب د قسم کي راسي لکه: "العمرک لافعلن کذا، اي لعمرک قسمي، اي حياتک هي قسمي".
- ۲- د "لولا" څخه وروسته چي راسي لکه: "لولا علی لهک عمر، اي لولا علی موجود".
- ۳- د "لا" د نفي جنس څخه وروسته عام طور خبر حذف کيږي لکه: "لاشک اي لاشک فيه".
- ۴- د "واو" څخه وروسته هغه واو چي په معنی د "مع" سره وي لکه: "انت وشانک اي انت مع شانک متروکاً".
- ۵- چي خبر ظرف او يا جار مجرور وي بيا هم حذف کيږي لکه: "زيد في الدار اي ثابت في الدار".
- ۶- حکم: خبر متعد د هم راځي چي مبتداء واحده وي لکه: "خليل، کاتب شاعر، عالم".
- ۷- حکم: اصل په خبر کي تاخير دي کله کله دي مقدم کيږي وجوبا او يا جوازاً.

والله اعلم بالصواب.

ختم شد عوامل نحو مقدمة الكتاب و ابواب الثلاثة بتوفيق الله تعالى وعونه.
حقاني عفاعنه .

تاريخ ۷ جماد الثاني ۱۴۴۲.

تمت تنقيح وتهذيب تاريخ ۱۹ جماد الثاني ۱۴۴۲.

نظر ثالث: ۱۵ رجب ۱۴۴۲.

قوله: خاتمه در فوائد متفرقه دانستن آن واجب است وآن سه فصل است:

تشریح: هرکله چي فارغ سو مصنف د بيان څخه د مقد مي د کتاب اود ابواب ثلا ته نويي شروع وکړل په خاتمه د کتاب چي د دي پيژندل هم ضروري دي د طالب العلم نحو لره، او په دي مقد مه کي دري فصلونه دي اول فصل په بيان د توابع کي دي دوهم فصل په بيان د منصرف او غير منصرف کي دي د ريم فصل په بيان د حروف غير عامله کي دي، اوس شروع په فصل اول کي ده. فصل اول درتوابع.

د تابع تعريف

تعريف: تابع په لغة کي ورپسي کيدونکي ته وايي، او په اصطلاح کي ما ذکر في الكتاب ته وايي. قوله: بدا نکه تابع لفظي است:

تشریح: تابع به معرب وي په اعراب سابق يعني اول که معرب په رفع سره وي نو دوهم به هم معرب وي په رفع سره، او که په نصب سره نو دوهم به هم معرب وي په نصب سره، او که په جر سره معرب وو نو دوهم به هم معرب وي په جر سره يعني عامل د دواړو به يو وي لکه: جائني رجل عالم اوس رجل متبوع دي او عالم تابع دي او عامل په دواړو کي جاء دي او دواړه مرفوع دي. ۱- ضابطه: په جهت واحده سره يعني اول چي په هر وجه سره معرب وي دوهم به هم په هغه وجه سره معرب وي که هغه فاعل وي نو دوي به هم فاعل وي، او که هغه مفعول وي نو دوي به هم مفعول وي، او که هغه مضاف وي نو دوي به هم مضاف وي وغير. قوله: وتوابع پنج نوع است: ۱- صفت. ۲- عطف بيان. ۳- بدل. ۴- عطف بالحرف. ۵- تاکيد.

معمول پر دوه قسمه دي

خلاصه: دا چي معمول پر دوه قسمه دي ۱- معمول اصلي. ۲- معمول فرعي. معمول اصلي تعريف: هغه معمول دي چي د دا دوويشته معمولاتو څخه وي هغه دوويشته معمولات اته مرفوعات، اودولس منصوبات، دوه مجرورات. معمول فرعي تعريف: چي د دا دوويشت معمولات څخه نه وي بلکه په دي کي د يوه تابع وي هغه پنځه داني دي: ۱- صفت. ۲- بدل. ۳- تاکيد. ۴- عطف بالحرف. ۵- عطف بيان. تشریح: وجه د حصر په دي پنځو کي: د ا تابع به خالي نه وي يا به مقصود بالنسبت وي اويا به نه وي. که وو بيا به خالي نه وي يا به سره د متبوع وي، اويا به بيله متبوع: اول معطوف بالحرف دي، او دوهم بدل. او که مقصود بالنسبت نه وو بيا به خالي نه وي يا به دلالت کوي پر معنى د متبوع او يا به بي نه کوي اول نعت دي، او دوهم به بيا خالي نه وي يا به مقرر د معنى د متبوع وي او يا به نه وي که اول وو تاکيد دي، او که دوهم وو عطف بيان دي. قوله: اول صفت و او تابعيست:

د صفت تعريف

تشریح: صفت هغه تابع دي چي دلالت کوي پر هغه معنی چي موجود وي په موصوف کي اود يته صفت بحاله وايي.

ضابطه: د اسماء اقسام په اعتبار د صفت او موصوف سره: اسم پر څلور قسمه راځي:

۱- بعض هغه اسماء دي چي موصوف اوصفت دواړه واقع کيدلي سي لکه: اسم اشاره لکه: "مررت بزید وبهذا العالم، مررت بزید هذا".

ليکن که چيري د اسم اشاري صفت جامد معرف باللام وو نو بيا د هغه عطف بيان جوړ ول راجح دي لکه: مررت بهذا الرجل".

۲- بعض اسماء دي چي صرف موصوف جوړيري صفت نه جوړيري هغه لکه: اعلام "زید، بکر، وعمر.

۳- بعض هغه اسماء دي چي هغه صرف صفت جوړيري موصوف نه جوړيري هغه لکه: لفظ "أی" کمالیه لکه: "مررت برجل أي رجل ای کامل فی الرجولية".

۴- بعض اسماء دي چي نه صفت جوړيري اونه موصوف هغه لکه: ضمائر او اسماء منقوله في البناء لکه: اسماء شرط، استفهام، "کم" خبریه "قبل، بعد".

تنبيه: د دي مکمل نور بحث مخکي تیر سوي دي بيایي نه راگرځو وو. قوله: دوم تاکید واو تابعیست که حال:

تشریح: تاکید حال د متبوع مضبوط وي په نسبت د دي متبوع کي يعني چي مسند اليه په دي نسبت کي متبوع وي نه غير د دي د پاره چي شک د سامع پاته نسي لکه: زید زید قائم په دي مثال کي دوهم زید د اول د پاره تاکید دي مقصود د دي تاکید څخه د اول زید چي مسند اليه دي دهغه پختگی اوتقرر دي چي د قائم نسبت ورته سوي دي دویم زید ثابتوي چي څه شک په دي کي نسته .

تاکید پر دوه قسمه دي: ۱- تاکید بالنسبت. ۲- تاکید په شمول کي.

۱- ضابطه: تاکید پر دوه قسمه دي: ۱- تاکید بالنسبت. ۲- تاکید په شمول کي.

د اول بيا مخکي تیر سو دوهم .

د رشمول: د دي مقصد دا دي چي د سامع دا يقين سی چي متبوع خپلو تمامو افرادو لره شامل دي اوتول افراد د متبوع مراد دي د د پاره تاکید راوړل کيري مثال لکه: "جاء القوم کلهم کلهم" تاکید د قوم د پاره دي د دي د پاره چي دا ثابتنه سي چي مجئ حکم پر تول افرادو د قوم صادق دي اودا ورلره شامل دي. قوله: وتأكيد بر دو قسم است:

تاکید پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.

تشریح: تاکید پر دوه قسمه دي: ۱- لفظي. ۲- معنوي.

د تاکید لفظي تعريف: په تکرار د لفظ اول سره وي عام تردي چي اسم وي ظاهر او مضمرراً فعلاً

ام حرفا ام جمله

د جملي مثال لکه: "کلا سيعلمون ثم کلا سيعلمون" د جملي د تاکید د پاره دا ضروري ده چي په حرف عاطفه سره به تاکید کوي.

د مفرد تاكيد: فنكاحها باطل باطل باطل.

د حرف د تاكيد د پاره تكرار د اسم هم ضروري دي ان زيدا ان زيدا.

د تاكيد معنوي تعريف: هغه تاكيد دي چي په يوڅو مخصوصه الفاظوباندي راځي د پاره د دي چي د متبوع معنی مضبوطه كي لكه: "فسجد الملا ئكة كلهم اجمعون".

۱- ضابطه: د تاكيد معنوي د پاره يو څومخصوصه الفاظ دي: ۱- نفس. ۲- عين. كلا كلتا. ۴- كل . ۵- جميع. ۶- اجمع. ۷- اكتب. ۸- ابتع. ۹- ابصع.

۲- ضابطه: نفس او وعين دا په معنی د ذات سره دي د واحد تنثيه جمع مذ كر او مؤنث ټولو د پاره راځي.

۳- ضابطه: دا به هميشه د پاره مضاف وي وضمير متصل د مؤكد ته د دوي اود دوي د مضاف اليه ضمير مؤكد سره مطابقت لازم دي په افراد او جمع كي.

۴ - ضابطه: په تنثيه كي دري صورتونه جائز دي: ۱- "مفرداً: جائني الزيدان نفسها. ۲- تنثيه: جائني الزيدان نفساهما. ۳- جمعا: جائني الزيدان انفسهما".

۵ - ضابطه: د تاكيد معنوي په الفاظو كي "نفس، عين" په باء زائده سره مجرور هم ويلي سي مثال لكه: جاء زيد بنفسهم.

۶- ضابطه: "كلا، كلتا" دا د تنثيه تاكيد د پاره راځي او مضاف به وي ضمير د مؤكد و طرفته نو د سهواً احتمال به ختم كرل سي مثال لكه: "جائي الزيدان كلاهما".

۷- ضابطه: "كل" نو اجزاء د تاكيد د پاره واقع كيږي لكه: "جاء القوم كله".

۸- ضابطه: "كل" كله كله خپل مؤكد ته مضاف وي په دغه وخت كي به صفت وي تاكيد به نه وي لكه: ربيت الرجل كل الرجل بمعنى كا مل.

۹- ضابطه: "اجمع، جمعا، جمع، اجمعين، داد شمول د احاطي د تمامو افرادو د پاره راځي. لكه « فسجد الملا ئكة كلهم اجمعون »

۱۰ ضابطه: او كله د تاكيد د پاره راځي بغير د كل څخه لكه: « لاغوينهم اجمعين »

۱۱ - ضابطه: د تنثيه د تاكيد د پاره نه راځي بخلاف د الكوفين واخفش لكه: جائني الزيدان

اجمعا والهندان جمعاوان.

۱۲ - ضابطه: "اكتب، ابتع، ابصع" دا د "اجمع" تابع دي په تاكيد كي نو دهغي څخه مخكي نسي كيدي او نه هم بغير د "اجمع" څخه استعمال د دي جائز دي.

۱۳ - ضابطه: "جميع، عامة" دا د "كل" حكم لري البته د دوي په تاكيد كي استعمال قليل دي.

قوله: سوم بدل واو تابعيست:

د بدل تعريف

تعريف: بدل په لغة كي عوض ته ويل كيږي لكه: "په قرآن كريم كي راځي "عسى ربنا ان يبدلنا خيراً منها".

اوپه اصطلاح كي: بدل هغه تابع دي چي په كلام كي مقصود بالنسبت هم دي وي او مبدل منه په ذكر كي صرف تمهيد وي او ده متبوع ته مبدل منه وايي.

بدل پرځلور قسمه دي

۱- ضابطه: بدل پرځلور قسمه دي: ۱- بدل كل. ۲- بدل الاشتمال. ۳- بدل البعض. ۴- بدل الغلط.

بدل الكل تعريف:

۲- ضابطه: د يته وايي چي د مصداق به هغه وي كم چي د مبدل منه مصداق دي

يعني د بدل او مبدل منه مصداق به يو وي لكه: "جائني زيد اخوك" زيد مبدل منه اخوك بدل د دواړو مدلول يو دي د يته بدل مطابق هم وايي.

بدل الاشتمال تعريف:

۳- ضابطه: د يته وايي چي دا د مبدل منه څخه نه جزء وي او نه كل لكه: "سلب زيد ثوبه"

زيد مبدل منه ثوب بدل دي ثوب نه عين دي د زيد څخه او نه هم جزء، بلكي د دواړو ترمايين تعلق داشتمال دي.

بدل البعض تعريف:

۴- ضابطه: د يته وايي چي د مبدل منه جزء به وي عام تر دي چي دا جزء قليل وي

لكه: "اكلت البطيخة ثلثها"، او كه به ورسر مساوي وي، "اكلت الرغيف نصفه".

او كه به تر كثير وي لكه: "الكلام ثلاثة اقسام اسم وفعل وحرف".

۵- ضابطه: بدل الكل من البعض جمهور نحة د دي قائل نه دي. ليكن بعض نحة د دي قائل دي

علامه سيوطي په قرآن كي د دي نظير پيش كړي دي «" فاولئك يدخلون الجنة ولا يظلمون شيئا جنت عدن". بعض وايي چي دا بدل الكل من الكل دي او په الجنة كي الف لام برائي جنس دي.

بدل او مبدل منه په اعتبار د ظاهر او مضمهر سره پرځلور قسمه دي

۶- ضابطه: بدل او مبدل منه په اعتبار د ظاهر او مضمهر سره پرځلور قسمه دي: ۱- دواړه مظهر

لكه: "جائني زيد اخوك".

۲- بدل المضمهر من المظهر لكه: "ضربته اياه".

۳- بدل المظهر من المضمهر لكه: "ضربت زيدا اياه".

۴- بدل المظهر من المضمهر لكه: «وما انسنه الا الشيطان ان اذكره».

بدل او مبدل منه په اعتبار د تعريف او تنكير سره پرځلور قسمه دي

۷- ضابطه: بدل او مبدل منه په اعتبار د تعريف او تنكير سره پرځلور قسمه دي:

۱- معرفتين لكه: «اهدنا الصراط المستقيم».

۲- نكرتين لكه: «ان للمتقين مفازاً حقائق».

۳- بدل معرفه مبدل منه نكره لكه: «الى صراط مستقيم صراط الله الذي».

۴- بدل نكره مبدل منه معرفه «لنسفعاً بالناصية ناصية».

۸- ضابطه: كه چيري مبدل منه متضمن معنى داستفهام يا شرط لره وو نو په بدل كي په همزه

اوپا په حرف شرط سره تفصيل ضروري دي داستفهام مثال لکهک "کم مالک أعشرون امثلاثون، ما صنعت أخيراً ام شراً" دشرط مثال: لکه "ماتصنع ان خيراً وان شراً تجزبه، من يقم ان زيداً وان عمرو اقم معه".

- ۹- ضابطه: ۱- فعل د فعل څخه بدل واقع کيږي سي ، ۲- اسم داسم څخه بدل واقع کيږي سي
- ۳- جمله د جملي څخه بدل واقع کيږي سي .
- د اول مثال لکه : "من يفعل ذ لك يلق اثا ما يضاعف له العذاب"
- د دوهم مثال: جاني زيډ اخوک.
- د دريم مثال لکه: "واتقوا الذي امدمكم بماتعملون، امد کم بانعام وبنين" د لته ټول جمله د امد کم څخه بدل واقع سوي ده .
- نوټ: حرف هيڅ کله بد لنسي واقع کيږي.
- قوله: چهارم عطف بحرف واو تابعيست :

معطوف بالحرف

- تشریح: معطوف بالحرف هغه تابع دي چي مقصود په نسبت سره تابع اومتبوع دواړه وي اوډ کروي وروسته د حرف عاطفه څخه د دي بل نوم عطف نسق هم دي نسق معنی ترتیب .
- ۱- ضابطه: عطف د اسم پر ضمير مرفوع متصل باندي په د رو طريقو سره کد لي سي:
 - ۱- تر تاکید وروسته په ضمير مرفوع منفصل سره لکه « اسکن انت وزوجک الجنة.
 - ۲- وروسته ترفصل لکه : ما اشركنا ولا آباءنا.
 - ۳- عطف په تاکید او فصل دواړو سره لکه: فکبکبوا فيها هو والغاؤن» .
 - ۲- ضابطه: عاطف د اسم پر ضمير مجرور متصل باندي کول جائز دي په اعادي سره د جار اوجار عام دي که حرف وي، اوکه اسم لکه: لها وللا رض عليها وعلى الفلک تحملون.» قل الله ینجکم منها ومن کل کرب».
 - ۳- ضابطه: عطف د اسمينو پر معمولين دعامل واحد جائز دي په اتفاق سره لکه : هو الذي جعل لكم الارض فراشاو السماء بناءً.
 - ۴- ضابطه: عطف د جمله خبر يه پر جمله انشائيه باندي په اتفاق سره جائز نه دي.
 - ۵- ضابطه: عطف د جملي پر مفرد اسم جامد محض باندي باالاتفاق سره جائز نه دي.
 - ۶- ضابطه: عطف د مشتقي پر جمله فعلیه باندي جائز دي په اتفاق سره لکه: يخرج الحي من الميت ومخرج الميت من الحي.
 - قوله: پنجم عطف ببيان واوتابعيست :

د عطف بيان تعريف

تشریح: عطف بيان هغه تابع ته وايی چي صفت نه وي، لیکن د خپل متبوع وضاحت کوي.

وجه د نامه د يته ځكه عطف بيان وايي چي دي د خپل متبوع بيان كوي لكه: اقسام بالله ابوحفص عمر ابو حفص كنيه د عمر فاروق ده ليكن په دي كنيه سره عمر فاروق مشهور نه دي نو اكتفاء يي په دي ونه كړل بلكي اسم محضه يي ذكر كړي.

۱- ضابطه: عطف بيان وضاحت د خپل متبوع كوي.

۲- ضابطه: وضاحت كله په ذكر متبوع او تابع دواړو سره يعني مابين او عطف بيان دواړو ذكر وي لكه: جاني ابو عمر و عبد الله.

۳- ضابطه: كله كله عطف بيان د تخصيص د پاره راځي كه نكره د نكري عطف بيان واقع سي لكه: «من ماء صد يد.» «او كفارة طعام مسكين» كفارة مابين او طعام مسكين ورته عطف بيان.

۴- ضابطه: عطف بيان د خپل متبوع په لسو شيانو كي تابع وي لكه: رفع نصب جر، تذكير، تانيث، تعريف تكثير، وحدة تثنيه جمعه.

۵- ضابطه: فرق د عطف بيان اوبدل په مابين كي معنوي ثابت دي دا دي كه اول مقصود بالحكم وو نو عطف بيان دى او كه دوهم مقصود بالحكم وو نو بدالكل.

۶- ضابطه: اسم اشاره چي ذكرسي پرته د اشاره اليه نو په هغه كي دري تركيب جائز دي په طريقه د كليت سره، او څلرم تركيب جائز دي په طريقه د جزئيت سره.

فصل دوم در بيان منصرف وغير منصرف:

اسم معرب پر دوه قسمه دي

تشریح په دي فصل كي مصنف د تقسيم د اسم معرب كوي وقسمينو ته چي: ۱- منصرف.

۲- غير منصرف.

د منصرف تعريف: د يته وايي چي دوه سببه يا يوسبب د اسباب تسعه وودغير منصرف نه وي پكښي راغلي او اخير د ده مختلف كيږي په اختلاف دعواملو او تنوين او كسره پكښي راځي د يته اسم متمكن وايي.

غير منصرف تعريف: چي دوه سببونه اويابو سبب پكښي وي او اخيري په اختلاف دعواملو هم نه مختلف كيږي او تنوين او كسره هم نه باندي راځي. د دي پوره بيان مخكي تير سوي دي بيا يي نه راگرځوو صرف چي كم شيان هلته نه دي ذكر سوي هغه به ذكر كوو.

او زان د عدل شپږ دي

۱- ضابطه: او زان د عدل شپږ دي: ۱- فُعال لكه ثلث. ۲- مفعَل لكه: مثلث. ۳- فُعل لكه أخر.

۴- فُعل صفر. ۵- فُعال قطام. ۶- فُعل امس.

۲- ضابطه: عدل او وزن فعل نه سره جمع كيږي ځكه او زان د عدل سماعي دي

او اوزان د فعل قياسي دي وبينهما منافات دي.

د انبياؤ په اسماء كي وه ۷- اسماء منصرف دي:

۳- ضابطه: د انبياؤ په اسماء كي وه ۷- اسماء منصرف دي: ۱- محمد صلى الله عليه وسلم.

- ۲- صالح. ۳- هود. ۴- شعيب. ۵- نوح. ۶- لوط. ۷- شيث. باقي ټول غير منصرف دي.
- په اسماء ملا ئكة كي څلور منصرف دي:
- ۴- ضابطه: په اسماء ملا ئكة كي څلور منصرف دي: ۱- رضوان. ۲- نكير. ۳- منكر. ۴- مالك.
- دا عربي اسماء دي، باقي تمام غير منصرف دي عجمي دي.
- اسماء الشهور شپږ غير منصرف دي:
- ۵- ضابطه: اسماء الشهور شپږ غير منصرف دي: ۱- جماد الاول. ۲- جماد الاخرى. ۳- شعبان.
- ۴- رمضان. ۵- صفر. ۶- رجب. باقي شپږ منصرف دي.
- فصل سوم درحروف غير عامله:

حروف غير عامله شپاړس قسمه دي

- د ريم فصل په بيان كي د حروف غير عامله دي، او د ا شپاړس - ۱۶ - قسمونه دي او دا حروف دي چي رفع، او نصب، او جر، او جزم، نه وركوي يعني عامل نه واقع كيږي بلكي د يو څو فوائدو د پاره واقع كيږي چي مصنف يي په دي فصل كي ذكر كوي:
- ۱- حروف تنبيه.
 - ۲- حروف ايجاب.
 - ۳- حروف تفسير.
 - ۴- حروف مصدر ريه.
 - ۵- حروف تحضيض.
 - ۶- حروف توقع.
 - ۷- حروف استفهام.
 - ۸- حروف ردع.
 - ۹- تنوين.
 - ۱۰- نون تاكيد.
 - ۱۱- حروف زيادت.
 - ۱۲- حروف شرط.
 - ۱۳- لولا.
 - ۱۴- لام مفتوح براي تاكيد.
 - ۱۵- ما بمعنی مادام.
 - ۱۶- حروف عطف.
- قول اول حروف تنبيه وان سه است:

د تنبيه تعريف

تشریح: تنبيه په لغة كي آگاهي ته وايي، او په اصطلاح كي هغه حروف دي چي راوړل كيږي په صدر د جمله فعليه يا اسميه كي د دي د پاره چي غفلت د سامع او مخاطب څخه لري كړي او متكلم وكلام ته متوجه سي

- ۱- ضابطه: حروف تنبيه د ري دي: ۱- الا. ۲- اما. ۳- ها.
- ۲- ضابطه: آلا د تنبيه څخه بغير د څلور معناگانو د پاره راځي:
- ۱- تمنی لکه: الا تنزل بنا فتصب خيراً.
 - ۲- عرض «آلا تحبون ان يغفر الله لكم»
 - ۳- انكار او توبيخ لکه: آلازيد قائم.
 - ۴- تحضيض «آلا تقا تلون قوما نكتوا ايمانهم».
 - ۳- ضابطه: دوهم حرف د تنبيه اما دي لکه: "اما لاتفعل". "اما والذي ابكى واضحك".
 - ۴- ضابطه: دريم حرف: ها دي دا پر اسم اشاره باندي دا خليږي د ا ركم پرضمير باندي لکه: "ها انتم هؤلاء".

او دارکم په "اي" پوري متصل کيږي چې حروف نداء پري داخل وي "يا ايها الذين آمنوا".
 ۵- ضابطه: "ها" اسم فعل په معنی د "خذ" سره هم راځي لکه: "هازيذا" اي خذ زيدا او په اخير
 د دي پوري حرف خطاب هم متصل کيږي لکه: "هالک".
 قوله: دوم حروف ايجاب وآن ششاست:

حروف ايجاب

تشریح: دوهم حروف ايجاب دي ايجاب مصدر د باب افعال دي په معنی د ثابت کولو سره دا هم
 د يوشي د تقرر او ثبات د پاره وضع سوي دي.
 ۱- ضابطه: حروف ايجاب شپږ دي: ۱- نعم. ۲- بلي. ۳- اجل. ۴- اي. ۵- جبر. ۶- ان.
 ۲- ضابطه: "نعم، اجل" د متکلم د کلام تصديق د پاره راځي.
 ۳- ضابطه: "نعم" وضع سوي دي د مضمون د کلام سابق د اثبات د پاره عام تردي چي کلام
 سابق انشاء مثبت وي، او که منفي، اومنفي منفي ثابتوي، او مثبت مثبت ثابتوي لکه: "آجاء زيد" په
 جواب کي "نعم" ويلي سي چي يقيناً زيد راغلي دي "اما جاء زيد" په جواب کي نعم مطلب دادي چي يقيناً
 زيد نه دي راغلي.
 ۴- ضابطه: "بلي" راځي د جواب د مانا فيه يعني نفي د کلام سابقه مثبت کوي لکه: د "ماقام زيد"
 په جواب کي "بلي" مطلب دا چي دا سي نه دي بلکي "زيد" راغلي دي.
 ۵- ضابطه: "جبر" او "ان" راځي د پاره د تصديق د خبر عام تردي چي منفي وي، او که مثبت.
 قوله: سوم حروف تفسير وآن دواست اي وان:

حروف د تفسير

تشریح: د ريم حروف تفسير دي او دا دوه دي: ۱- اي. ۲- ان.
 د ښه ځکه تفسير وايي چي تفسير وضاحت ته وايي او په دوي سره هم وضاحت د ابهام کيږي کم چي په
 کلام کي راغلي وي.
 ۱- ضابطه: د "اي" د استعمال طريقه "اي" په معنی د (يعني) سره راځي لکه "جائني ابو حامد
 اي احمد" او کله کله د جملې د تفسير د پاهر هم استعمال کيږي لکه: "قطع رزقه اي مات" او د د مابعد په
 ترکیب کي عطف بيان او يا بدل واقع کيږي معطوف نه واقع کيږي.
 ۲- ضابطه: د "ان" د پاره شرط دا دي چي واقع کيږي په مابين د جملتين کي او اوله جمله به
 په معنی د قول سره وي «ونا د پناه ان يا ابراهيم» اي بلفظ "هو قولنا ان يا ابراهيم".
 قوله: چهارم حروف مصدریه وآن سه است:

حروف مصدریه

تشریح: څلرم حروف مصدریه دي
 تعريف: دا هغه حروف دي چي خپل مدخول په تاويل د مصدر سره اړوي.
 تعداد: حروف مصدریه د ري دي: ۱- ان. ۲- ما. ۳- وان.

۱- ضابطه: دغه حروف مصدريه مد خول خپل په تاويل د مصدر سره اړوي ځكه ورته حروف مصدريه وايي .

۲- ضابطه: ان پر ما ضي او مضارع د واړو دا خليري ليكن عمل فقط په مضارع كي كوي. قوله: پنجم: حروف تحضيض وان چها راست:

حروف د تحضيض

تشریح: پنځم حروف د تحضيض دي او دا څلور دي.

۱- ضابطه: ۱- الّا. ۲- وهلا. ۳- ولولا. ۴- ولوما. دا حروف پر ماضي او مضارع د واړو دا خليري فرق دا دي چي په ما ضي كي معنی د توبيخ پيدا كوي، او په مضارع كي معنی د ترغيب پيدا كوي. قوله: ششم: حروف توقع وان قد است:

حروف د توقع

تشریح: شپږم حروف د توقع دي او دا يواځي قد دي.

۱- ضابطه: اودا د پنځومعناوو د پاره راځي. ۱- توقع: يعني "اميد" عام طور په دي صورت كي دي پر مضارع باندي راځي لكه: "قد يقدّم الغائب اليوم" توقع ده چي غائب به نن ورځ راسي. ۲- تحقيق: لكه: "قد افلح المؤمنون" په تحقيق سره مؤمنان كامياب سوه. ۳- تقريب: چي ماضي حال ته نيژ دي كوي لكه: "قد قام زيد" ۴- تقليل: خواه په فعل كوي لكه: "قد يصدق الكذب قد وجود البخيل" او كه په متعلق د فعل كي وي: لكه: "قد يعلم ما انتم عليه" ۵- تقصير: لكه "« قد نرى قلب وجهك في السماء »».

سوال: مصنف صيغه د جمعي ويلي ده او سره د دي چي تاويل چي دا يواځي يو حرف دي؟ جواب: دا په اعتبار د كثرت د افرادو د قد سره يا طرد للباب. قوله: هفتم: حروف استفهام وان سه است:

حروف د استفهام

تشریح: وهم حروف د استفهام دي

تعريف: استفهام په لغت كي پوښتنه ته ويل كيږي، او په اصطلاح كي حروف د استفهام هغه حروف دي چي دوي د يو خبري د پوښتنو د پاره د جملي په شروع كي راوړل كيږي. تعداد: اودا دري دي: ۱- ما. ۲- همزه. ۳- هل.

۱- ضابطه: هل او همزه پر جمله باندي دا خليري كه اسميه وي، او كه فعليه وي د اول مثال: "أزید قائم، وهل زيد قائم". د دوهم مثال لكه: "جاء زيد، وهل جاء زيد". د ما مثال لكه: "ما اسمك". قوله: هشتم: حروف ردع وان كلا است:

حروف د رع

تشریح: اتم حروف د رع دي

تعريف: ردع په لغت کي انکار ته وايي يا وغندلو ته، او په اصطلاح کي حرف ردع هغه حرف دي چي سامع د يو خبري څخه د بندلو او يا د دهمکي ورکولو د پاره استعماليري. تعداد: او دا يواځي کلا دي په معنی د واپس کولو سره دي په معنی سره د حق هم راځي.

۱- ضباطه: کله چي په ابتداء د کلام کي راسي قاله کسائي وقال ابوحاتم والفراء بمعنی نعم.

مثال د کلا چي په معنی د حق سره وي «کلا سوف تعلمون»

چي په معنی د ردع سره وي کلام د مخاطب "زید بیغضک" يقال في جوابه "کلا" اي ليس الامر كما قلت.

قوله: نه: تنوين وآن پنج است. د دي بيان مخکي تير سوي دي په بيان د علا ماتو د اسم کي.

قوله: دهم نون تاکید:

تشریح: دا د مضارع او امر او نهی په اخيرکي راځي.

۱- ضابطه: نون تاکید پر دوه قسمه دي: ۱- ثقيله. ۲- خفيفه. نون ثقيله مثال لکه: ليضربن.

نون خفيفه مثال لکه: ليرضبن.

قوله: يازدهم حروف زياده وآن هشت است:

حروف د زياد ت

تشریح: يولسم حروف د زيادت دي

تعريف: حروف زيا دت هغه حروف دي چي دوي په کلام کي زائد واقع کيري ليکن د دوي معنی

نه اخيستل کيري که څه هم دوي با معنی حروف دي بلکي دوي د تحسين د کلام د پاره راوړل کيري.

تعداد: اودا اته دي: ۱- ان. ۲- ما. ۳- ان. ۴- لا. ۵- من. ۶- كاف. ۷- باء. ۸- لام.

حروف زيادت د يته وايي چي د دوي په غورځولو سره اصلي معنی د کلام ته تغير نه په رسيږي.

سوال: بيا چي کله د دوي په سقوط معنا ته نقصان نه رسيږي نو بيا يي د څه د پاره راوړي په کلام

کي؟

جواب: د يوڅه فائدي د پاره، يا په لفظ کي، اويا په معنا کي وي لکه: "تحسين د کلام، يا وزن د

کلام سجع، تاکيد، وغيره.

۱- ضابطه: د زيادت معنا دا چي دوي هميشه به زائد نه وي کله به دوي زائد مستعمل وي.

۲- ضابطه: "ان" مخفف، د "ما" نافي ه او يا مصدره اويا "لما" څخه وروسته زائد وي

لکه: "ما ان رئت زيدا".

۳- ضابطه: "ان" اکثره د "ما" شرطيه څخه وروسته راځي «فلما ان جاء البشير».

۴- ضابطه: "ما" زائده د "اذا"، "متي"، "اي"، "اين"، "ان" چي دوي شرطي وي استعمال وره کيري "متي

ما تذهب اذهب، اين تجلس اجلس» اماتريئ من البشر احداً «اما" په اصل کي "ان ما" دي.

- ۵- ضابطه: "لا" زائده اكثره د "واو" عا طفه څخه بعد راځي.
 او داقسم مضارع متكلم څخه مخکې راځي. "ما عندي د رهم ولاد ینار" « لا اقسم بهذا البلد ».
 ۶- ضابطه: "من، كاف، با، لام". دا حروف جاره زائده دی بیا هم خپل مد خول لره جر ورکوي.
 د "من" مثال « يغفر لكم من ذنوبكم » د "كاف" مثال « ليس كمثله شيء » د "لام" مثال « ردف لكم ».
 قوله: دوازدهم حروف شرط وآن دواست:

حروف شرط

- تشریح: دولسم حروف شرط دي اودا دوه دي
- ۱- ضابطه: "أما" د شرط او تاکید د پاره راځي او د تفصیل د پاره غالبا راځي، او د استناف د پاره قليلا راځي.
- ۲- ضابطه: "أما" شرطیه قائم مقام د "مهما" وي چي د ده فعل شرط هميشه محذوف وي او جزاء کي فاء راوړل لازمي وي: "أما زيدٌ فمطلقٌ".
 « فاما ان كان من المقربين فروح وريحان وجنة نعيم »
- ۳- ضابطه: "لو" پر دري قسمه دي:
- ۱- اول مصدریه: « و دو لو تدهن فيدهنون » « يود احدهم لو يعمر الف سنة ».
 - ۲- تعليق في المستقبل: « وليخش الذين لو تركوا »
 - ۳- تعليق في الماضي: « ولوشئنا لرفعناه بها ».
- ۴- ضابطه: "لو" د شپزو معنیو د پاره راځي په کلام د عربو کي البته مصنف يوه معنا شرطیه ذکر کړي ده:
- ۱- لو برائي عرض: "لوتنزل عندنا فتصيب خيراً".
 - ۲- برائي تقليل: "تصدقوا ولوبظلف محرق" ۳- لو برائي تمنی: "لو تاتينا فتحد ثنا".
 - ۴- مصدریه « و دولو تدهن فيدهنون » ۵- لو برائي تحضيض لوتامر فطاع.
 - ۶- لو شرطیه لو جئتنی لاکرمتک .
- سيز دم لولا واو موضوع است برائي انتفاء ثاني بسبب وجود اول لکه لولا علي لهلک عمر:
- تشریح: دیارلسم لولا دي او دا وضع سوي دي د پاره د انتفاء د ثاني په سبب د وجود داول
- ۱- ضابطه: داهم د حروف شرط څخه دي د دي استعمال د انتفاء د ثاني په سبب د وجود داول دپاره دي لکه: لولا علي لهلک عمر:
- واقعه داسي وه چي يوه ښځه حامله وه راغله زنا ځنډي سوي وه حضرت عمر فاروق حکم وکړي چي هغه دي رجم کړل سي نوحضرت علي وويل چي د حاملې رجم بعد وضع الحمل وي په دغه وخت کي د حضرت عمر د خولي څخه د غه کلمات ووتلي .
- قوله: چهار دم: لام مفتوحه برائي تاکید.
- تشریح: څوارلسم لام مفتوحه دي او دا لام راځي دپاره د تاکید د جملې پر اسم او فعل دواړو باندي دا ځليري او دی لام ته ابتدائي واي « ان ربک ليحكم بينهم » .

قوله: پانزد هم: ما بمعنی ما دم:

تشریح: پنځلسم ما په معنی د ما دام دي لکه: "اقوم ما جلس الامير".

۱- ضابطه: د یته ظرفیه مصدریه وایي لکه: "اي اقوم وقت دوام جلوس الامير".

۲- ضابطه: "ما" پرلس قسم دي: ۱- حرفي. ۲- اسمي. قد مر بیانه فی بحث مالا.

شانزدهم: حروف عطف وآن ده است:

حروف عطف

تشریح: شپاړسم حروف عطف دي اودا لس دي: ۱- واو. ۲- فاء. ۳- ثم. ۴- حتی. ۵- اما. ۶- او. ۷- ام.

۸- لا. ۹- بل. ۱۰- لکن.

۱- ضابطه: په "واو" کي دوه مذهبونه دي: ۱- جمهور نحات. ۲- کوفيين.

جمهور وایی داد معطوف، او معطوف علیه جمع راوولي مطلقا لا مع الترتيب والتعقيب.

کوفيين وایی دا جمع راوولي سره د ترتیب لکه: "جاء زيدٌ وعمروٌ".

۲- ضابطه: "فاء" راځي د معطوف او معطوف علیه په مابین کي د ترتیب بلا فصل د پاره

اول حکم د معطوف علیه د پاره وي او بیا بلا فصل سره د ترتیب د معطوف د پاره لکه: "جائني زيدٌ فعمروٌ".

۳- ضابطه: "ثم" د پاره د ترتیب او تراخي راځي لکه: "جاء زيدٌ ثم عمروٌ".

۴- ضابطه: "حتي" چي د عطف د پاره وي څلور شرطونه غواړي: ۱- معطوف به د معطوف علیه

بعض حصه وي لکه: "اكلت السمكة حتي رأسها". ۲- معطوف به د معطوف علیه جزء وي یا قوي لکه:

"مات الناس حتي الانبياء" اوس انبياء بعض د الناس څخه دي خو قوي دي یا به ضعیف وي لکه: "قدم

الحاج حتي المشاة" مشاة جزء دي ضعیف د الحاج دي.

۳- معطوف به اسم وي لکه: امثله مذ کوره سوه جمله یا فعل به نه وي.

۵- ضابطه: او "امّا". دا راځي د پاره د نسبت د حکم یو د معطوف او معطوف علیه بغیر د تعین

د یوه لکه: "جائني زيدًا اما عمروٌ، جائني زيدٌ اما عمروٌ، جائني زیداما عمروٌ".

۶- ضابطه: "او" دا د ډیر معنایو دپاره راځي: ۱- تخییر د معطوف او معطوف علیه کي چي کم

یومختار کوي لکه: "تزوج فاطمه او اختها".

۲- برای اباحت معطوف او معطوف علیه په اختیار کي ستا د پاره رخصت او اختیار دي لکه: "جلس

العماء او الزهاد".

۷- ضابطه: فرق د اباحت او تخییر په تخییر کي به د معطوف او معطوف علیه څخه یو مختار

کوی او جمع یي صحیح نه ده لکه په مثال مذ کور کي او په اباحت کي د واره جمع کولي سي لیکن سامع

په ابهام کي واقع کوي لکه: "الكلمة اسم او فعل او حرف".

۳- برائي ابهام د متکلم یقین په احدهما کي وي لیکن سامع به په ابهام کي واقع کوی

"جاء زيدٌ او عمروٌ".

۴- برائي شک د متکلم په دواړو کي په تعین د احدهما کي په شک وي لکه: "جاء زيدٌ او عمروٌ".

- ۵- برائي اضراب په شان د بل حکم د معطوف عليه څخه نقل کوي ومعطوف ته.
- ۶- په معنی د "واو" د پاره چي التباس رانه سي.
- ۸- ضابطه: که چيري د "اما" د معطوف عليه په سره کي که بل "اما" د کړسي نوپه ده کي هم د او په شان مذکور پنځه معناگاني راځي: ۱- اما برائي تخير لکه خذ من مالي اما درهم واما ديناراً.
- ۲- تخير. ۳- برائي اباحت لکه: جالس اما الحسن واما ابن سيرين.
- ۴- د تقسيم د پاره راځي لکه: الكلمة اما اسم واما فعل واما حرف.
- ۵- برائي ابهام و شک لکه: جاء امّا زيدٌ واما عمرو.
- ۹- ضابطه: په "اما" کي د نحات اختلاف دي بعضي وايي چي د حرف عاطفه نه دي ځکه پر دي و او عاطفه دا ځليري او حرف پرحرف نه دا ځليري .
- او دا مختار مذهب دي . بعضي وايي چي دا دعطف د پاره دي.
- سوال: هرکله چي پر مختار مذهب باندي "اما" عاطفه نه سو نو بيا يي ولي د لته راوړي؟
- جواب: مجازاً د لته شمار کړي دي ځکه د بعضي حروف عاطفه معنا ادا کوي.
- ۱۰- ضابطه: لا هم د حروف عاطفه څخه دي په دي سره عاطفه کيدي سي :
- ۱- د نداء څخه وروسته: لکه: يات زيدٌ لا عمر.
- ۲- د امر څخه وروسته لکه: اضرِبْ زيداً لا عمراً.
- ۳- وروسته تراثبات لکه: جائني زيدٌ لا عمرو.
- ۱۱- ضابطه: "لا" به د حروف عاطفه څخه هلته شمار وي چي معطوف عليه يي مفرد وي لکه په امثله مذکوره کي.
- ۱۲- ضابطه: "لکن" سره عطف د نفي څخه وروسته کيدي سي، او يا بعد النهي مثال لکه:
- "ما ضربت زيداً لکن عمرواً".
- مثال د نهي لکه: "لا تضرب زيداً لکن عمرواً".
- په اثبات کي عطف په لکن سره صحيح نه دي لکه: "جائني زيدٌ لکن عمرواً".
- ۱۳- ضابطه: بل: د دي د عطف دوه صورتونه دي:
- ۱- د نفي څخه وروسته لکه: "ما قام زيدٌ بل عمرواً".
- ۲- يا د نهي څخه وروسته: لکه لا تضربْ زيداً بل عمرواً.
- تاريخ: وخت د فراغت د ترتيب او د زين په کمفوتر سره ۱۲- جماد الثاني- ۱۴۴۲. د دوشنبې ورځ سهار اته کم دولس بجي.
- الله الحمد من الله توفيق في الابتداء والانتها. تنقيح وتهذيب تاريخ ۱۹ الجمد الثاني ۱۴۴۲..
- نوري کمفوتر اداره: افغانستان، هلمندي .
- وخت اختتام :
- نظر ثالث تاريخ ۲۴ رجب ۱۴۴۲. ماپښين څلور بجي دوه ويشت دقيقې بالا.
- د دوشنبې ورځ.

د حقير فقير بنده مرتب سوي آثار:

ايضاح التجويد	في الاجراء قرائت
ايضاح النميز	پښتو شرح نجومير
ايضاح الصرف	پښتو شرح ارشاد الصرف
ايضاح الهادي	پښتو شرح زراډي.
تحقيقات الحقاني	پښتو شرح ايساغو جي
تحريرات الحقانيه	پښتو شرح كند يا
اصول القضايا	يعني د قضاء كورس.
فتاوى حجاب المرأة المسلة	في الفقه الاسلامي.
دفتوى :	د ليكلو لارښونه وادابه
الرسالة:	في تاويل الرؤيا ربه في المنام
الرسالة:	في حكم التكبيرات التشريق
الرسالة:	في بيان شرطية المصر لوجوب الجمعة
الرسالة:	في حفظ الاصول في حديث الرسول مقدمة المشكوة
الرسالة:	المسماة بأكسير في حفظ اصول التفسير
الرسالة:	المسماة بعبورة الوثقى في تحقيق الايمان المنجى
نوبت: د بير الرسالي	چي لاتراوس تركمفو تر نه دي وتلوي.